

ОДБРАНА

АРСЕНАЛ
48

Интервју

Бригадни генерал Ранко Живак, командант ВиПВО

Развој-услов безбедности

putovanje

BEZ GRANICA

LASTA

EUROLINES

LASTA info centar • 011/3348-555

www.lasta.co.yu • www.lasta-turizam.com

ВОЈСКА СРБИЈЕ

КО СМЕ ТАЈ МОЖЕ...
БУДИ ПРОФЕСИОНАЛАЦ

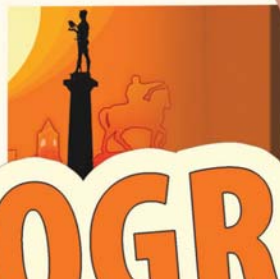
Пријави се! ☎ 011 20 63 432

www.mod.gov.rs

www.budiprofesionalac.rs

Najbolji deo dana

**BEOGRADE
DOBRO JUTRO**

www.studiob.rs

ОДБРАНА

Магазин Министарства одбране Србије

„Одбрана“ наставља традиције „Ратника“, првог војног листа у Србији, чији је први број изашао 24. јануара 1879.

Издавач

Медија центар „ОДБРАНА“
Београд, Браће Југовића 19

Директор

Славољуб М. Марковић, потпуковник

Главни и одговорни уредник

мр Раденко Мутаковић

Заменик главног уредника

Владимир Почуч, мајор

Уредници

Мира Шведић
Душан Глишић
Александар Петровић, поручник

Стални сарадници

Станислав Арсић, мр Себастиан Балаш,
Игор Васиљевић, Југослав Влаховић, мр Славиша Влочић,
Милосав Ц. Ђорђевић, Владица Крстић,
Александар Лијаковић, др Милан Мијалковски,
мр Зоран Милодиновић, Предраг Милићевић,
мр Миљан Милкић, Крстан Милошевић,
др Милан Милошевић, Никола Остојић, Никола Оташ,
Иштван Пољанац, Будимир М. Попадић, Влада Ристић

Дизајн и прелом

Енес Међедовић (ликовни уредник),
Станислава Струњаш, Бранко Сиљевски,
Марија Марић и Слободан Михаиловић
(технички уредници)

Фотографија

Даримир Банда (уредник)
Горан Станковић и Јово Мамула (фоторепортери)

Језички редактор

Слађана Мирчевски

Коректор

Слађана Грба

Секретар редакције

Вера Бјеловук

Документација

Радован Поповић (фото-центар)

ТЕЛЕФОНИ

Директор 3241-258; 23-809
Главни и одговорни уредник 3241-257; 23-808
Секретар редакције 3201-809; 23-079
Прелом 3240-019; 23-583
Маркетинг 3241-026; 3201-765; 23-765
Претплата 3241-009; 3201-995; 23-995

ТЕЛЕФАКС 3241-363

АДРЕСА

11000 Београд, Браће Југовића 19

e-mail

odbrana@mod.gov.rs
redakcija@odbrana.mod.gov.rs

Internet

www.odbrana.mod.gov.rs

Жиро-рачун

840-49849-58 за МЛЦ „Одбрана“

Претплата

За припаднике МО и Војске Србије преко РЦ
месечно 160 динара.
За претплатнике преко Поштанске штедионице
месечно 180 динара.

Штампа „ПОЛИТИКА“ АД, Београд,

Македонска 29

ОДБРАНА ISSN 1452-2160

Магазин излази сваког 1. и 15. у месецу

Снимко Игор САМИНГЕР

САДРЖАЈ	У ФОКУСУ	
	Скупштина Србије о изменама и допунама војних закона	
	У ВОЈСКУ САМО ДОБОВОЉНО	6
	Министар Шутановац – национални реформатор године	
	ЗА БОЉУ СРБИЈУ	8
	ДОГАЂАЈИ	
	Министри Шутановац и Динкић у предузећу „Утва“ у Панчеву	
	ВРЕДНИ ИЗВОЗНИ ПОСЛОВИ	10
	ИНТЕРВЈУ	
	Бригадни генерал Ранко Живак, командант ВиПВО	
РАЗВОЈ – УСЛОВ БЕЗБЕДНОСТИ	12	
АКТУЕЛНО		
Припадници Војске Србије помажу становништву у поплављеним општинама		
ОДБРАНА ОД ВОДЕНЕ СТИХИЈЕ	18	
Промењени грб и застави Републике Србије		
ОРЛОВО НОВО ПЕРЈЕ	19	
Успостављање верске службе у Војсци Србије		
СЛОБОДА ВЕРОИСПОВЕСТИ	20	
ОДБРАНА		
98. авијацијска база		
ЈЕДИНСТВО ПИЛОТА, ТЕХНИЧАРА И АВИОНА	22	

„Одбрана“ је члан
Европског удружења војних новинара

Добровољци

Влада Србије је 30. септембра донела Одлуку о обустави обавезе служења војног рока. Ових дана у Скупштини Србије вођена је расправа о тој одлуци и изменама и допунама још неколико војних закона. Дан за гласање биће након одређен, али се већ рачуна на њено усвајање.

Обавеза служења војног рока у Војсци Србије обуставља се одслужењем војног рока последње партије војника упућене у 2010. години, а односи се и на регруте који су заменили служење војног рока цивилном службом.

Од 1. јануара 2011. године на служење војног рока биће упућивани само они који то добровољно буду желели.

Том, према речима министра Шушановца, историјском одлуком Србија и њена војска уводе се у ред модерних и савремених војски, организованих и систематизованих по највишим стандардима. Услов за доношење такве одлуке је професионализација Војске Србије која ће бити успешно окончана до краја године.

Уз професионализацију као аргументи иду и бројни резултати у реформи сектора безбедности, система одбране и Војске Србије. То је сада ефикаснија и рационалнија оружана сила, способна да се суочи са безбедносним изазовима у земљи и окружењу и да са другим армијама учествује у заједничким вежбама и операцијама. На подизању нивоа интелектуалности непрекидно се ради, усвајају се нове процедуре, уводи ново наоружање и опрема према економским могућностима државе, а од ове године интензивира се сарадња у оквиру Програма „Партнерство за мир“, који омогућава учешће Војске Србије у заједничким активностима са најбољим војним капацитетима.

Процес професионализације војске који се сада окончава зајочеш је 2003. године. Тада је донета и Одлука о приговору савести, која је до данас омогућила да 90.000 младића изабере цивилно служење. Право на приговор савести је и једно од питања у Уједињеној Европској унији.

Обустава обавезе служења војног рока омогућиће оним младим људима из Србије који живе у иностранству а нису служили војску да од Нове године слободно дођу кући, а уз визну либерализацију, коју смо прошле године коначно дочекали, сада несмењано могу да пуштају у земљу са којима имамо безвизни режим.

Обуставом обавезе служења војног рока оно се не укида, већ се оставља могућност добровољног служења. То је важно и због традиције, оне народне да радо Србин иде у војнике, али и због будућности војске и оних који се одреде за добровољно служење. За војску је то важно јер ће имати боље обучену резерву, а прошириће и базу из које се могу регрутовати будуће старешине. То је пракса савремених армија које за такав избор дају бројне бенефиције.

Код нас се очекује да они који буду добровољно одслужили војни рок имају предности приликом запошљавања у државним органима, односно војсци, полицији, да буду судски стравари... Сигурно ће приликом запошљавања значајни и сертификати које ти младићи донесу из војске о особљености за поједине вештине и занимања. Предности ће бити и ако се изнађу могућности за улаз у радно стажа за месеце provedене на добровољном служењу војног рока.

То би биле бар почешне бенефиције, чији би се круг повећавао са растом економске моћи државе. ■

Рагенко МУТАВИЋИЋ

ПОВОДИ

Запис

ВАТРЕНО КРШТЕЊЕ

26

МИСИЈЕ

Медицински тим у Чаду и Централноафричкој Републици

ПУН УЧИНАК

28

ПОЛИГОН

Гардисти на Пасуљанским ливадама и Песковима

ГВОЗДЕНИ ОБРУЧ

32

Последња генерација регрута дошла у касарне

БИЋЕ ДОБРОВОЉАЦА

34

КУЛТУРА

Изложба „Стари Генералштаб“ у Уметничком павиљону „Цвијета Зузорић“

НОВО ЛИЦЕ СТАРОГ ГЕНЕРАЛШТАБА

41

ФЕЉТОН

Верски екстремизам косовских сепаратиста (2)

МУЏАХЕДИНИ НА КОСОВУ

42

СПОРТ

Хамед Калкаб Малбоум, пуковник оружаних снага Камеруна, председник Међународног савета за војне спортове – CISM

ВРЕДНОСТИ ГРАДЕ ПОВЕРЕЊЕ

46

Скупштина Србије о изменама и допунама војних закона

У ВОЈСКУ САМО

ДОБРОВОЉНО

Влада Србије донела је, 30. септембра, Одлуку о обустави обавезе служења војног рока, којом је предвиђено да, од 1. јануара 2011. године, у војску буду упућивани само они који то желе. Она се односи и на регруте који су заменили служење војног рока цивилном службом.

Народна скупштина Републике Србије, на шестој седници другог редовног јесењег заседања, обавила је обједињену расправу о предлозима Закона о изменама и допунама Закона о војној, радној и мајстеријалној обавези, Одлуке о обустави обавезе служења војног рока, Закона о потврђивању Протокола о забранама или ограничењима употребе мина, мина изненађења или других напуцава из 1996. године и Закона о потврђивању споразума између Влада Републике Србије и Црне Горе о размени средстава и документације расправу о амандманима које су поднели народни посланици.

Дан за гласање о изменама и допунама војних закона и осталим тачкама које су биле на дневном реду седнице биће накнадно одређен.

На почетку парламентарне расправе, одржане 2. децембра, министар од-

бране Драган Шутановац истакао је да је одлука о обустави обавезе служења војног рока „историјска и да треба да сврста српску војску и државу у ред модерних и савремених држава и војски, организованих по највишим стандардима“, додајући да је професионална војска део традиције нашег народа. Илуструјући ту тврдњу, министар одбране осврнуо се на историју српске државности, наглашавајући да су од најстаријих времена постојале професионална и народна војска. У Првом и Другом светском рату, како је нагласио, раме уз раме борили су се професионални војници и народна војска.

Министар је током излагања посебно издвојио законе којима су током наше историје уређивана питања статуса војске. У складу са променама у друштву, војска се мењала, истакао је министар Шутановац, па је деведесетих година ангажовала одређени број војни-

ка по уговору, а од 2003. године до данас, 90 хиљада младића одабрало је цивилно служење војног рока.

Предности професионалне војске

Када је реч о професионализацији Војске Србије, министар је нагласио да је то једна од најсвеобухватнијих реформи у протеклом периоду. У оквиру тог процеса, заокружен је стратегијски оквир, унапређено војно школство и здравство, први пут су жене примљене у редове професионалних војника, очекује се формирање Универзитета одбране, донети су закони о обавештајним агенцијама и успостављен тренд живе међународне сарадње. Осим тога, како је нагласио, углед Војске Србије међу грађанима али и у свету је порастао.

Осврнувши се на реформу система одбране, министар Шутановац је истакао да је значајан сегмент тренутног, а нарочито будућег ангажовања Војске, учешће у мултинационалним операцијама додајући да су наши мировњаци ангажовани у шест мировних операција, а постоји и тенденција ка партиципацији у мировним мисијама Европске уније. Учињени су и значајни помаци у формирању квалитетно постављене пирамиде старешинског кадра у Војсци Србије, рекао је министар.

Осим тога, до половине следеће године, очекује се увођење свештеничке службе у Војсци Србије, најавио је министар Шутановац.

„Професионални војник је војник који је добровољно у редовима Војске Србије и који је мотивисан, обученији, одговорнији и спремнији да испуни све мисије и задатке, односно вишеструко кориснији, а економска рачуница пока-

зује да је он незнатно скупљи“, истакао је Шутановац.

Он је казао да је професионализација војске жеља и тежња велике већине грађана, да се резултат досадашње реформе читава кроз њихово поверење у војску, а које је данас, како је рекао, на високом нивоу, те указао да су све војске у окружењу већ професионализоване.

Расправа о амандманима

Народна скупштина је 9. децембра наставила редовну седницу расправом о амандманима на предложене измене и допуне војних закона. Амандмане на измене и допуне Закона о војној, радној и материјалној обавези поднели су Посланичка група „Напред Србија – Српска напредна странка“ и народни посланици Мићо Роговић, Драган Тодоровић, Злата Ђерић, Александра Јанковић и Александра Илић.

Влада Србије предложила је Народној скупштини да се не прихвате амандмани којима се предлаже да се добровољно служење војног рока не регулише предложеним *Законом о изменама и допунама Закона о војној, радној и материјалној обавези*, већ посебним законом. Влада је мишљења да треба да остане члан, да председник Републике, на предлог министра одбране, може скратити трајање служења војног рока, као и да Министарство одбране регулише статусна и друга питања припадника Војске, а не, како је у амандману предложено, да број лица у активној резерви и висину сталне месечне накнаде утврђује Народна скупштина на предлог Владе.

У образложењима амандмана на седници, народни посланици покренули су и друга питања као што је да ли остварени ниво професионализације обезбе-

ђује оправданост обуставе обавезног служења војног рока и да ли се поштује неутралност коју је 2007. године прогласила Народна скупштина Србије.

Министар одбране Драган Шутановац истакао је да је суштина дискусије о обустави обавезног служења војног рока уствари дилема да ли би они посланици који су сада против тог предлога, у будућности вратили обавезу служења војног рока. По његовом мишљењу професионализована Војска Србије потпуно је спремна да изврши своје задатке, а са друге стране врата су отворена онима који желе да добровољно служе војни рок.

Питање уласка Србије у НАТО и списивање референдума о томе поново је изазвало краћу полемику министра одбране и посланика ДСС. Шутановац је цитирао Декларацију о Косову и Метохији, коју је усвојила Скупштина Србије, а у којој, како је истакао, стоји да је Србија војно неутрална и да се о промени тог статуса евентуално може расписати референдум. „Наглашавам ово евентуално расписивање референдума, пошто се позивамо на ту резолуцију, да знамо да је у њу стављено да ће расписивање референдума бити евентуално, што не значи нужно или обавезно“, навео је министар одбране.

Шутановац је рекао да се Министарство одбране и Војска Србије понашају у складу са проглашеном војном неутралношћу, али то не искључује потребу и пожељност међународне војне сарадње која је управо у функцији јачања безбедносне позиције Србије. То не значи и увођење Србије у НАТО, како су поједини посланици изразили сумњу, јер Министарство и Војска успешно сарађују са низом земаља у свету, као што су и највеће војне силе, САД, Русија и Кина, а недавно је у Србији боравио, први пут у историји, министар одбране Бразила.

„Наша жеља да се приближимо и кодификујемо НАТО стандарде уствари је тежња да се Србија модернизује. Суштина је да се подигне оперативна способност наше војске и будемо део модерног света“, рекао је министар Шутановац у расправи у Народној скупштини Србије.

Он је на крају захвалио свим посланицима који су конструктивно дискутовали о предложеним законима и подржали позитивне промене које се са видљивим и високим резултатима остварују последњих година у Војсци Србије. ■

Раденко МУТАВЦИЋ
Биљана МИЉИЋ

Бенефиције због добровољног служења

Министар Шутановац је истакао да они који се буду одлучили за добровољно служење војног рока, пошто обавеза служења буде укинута, треба да имају одређене бенефиције и предност приликом запошљавања у државним органима.

Шутановац је казао да они који прођу војни рок и тако се одуже држави треба да имају предности у запошљавању у државним органима, односно полицији, војсци, да буду судски стражари и да верује да ће таква одлука бити донета.

„Верујем да ћемо наћи могућности да уплатимо и радни стаж за три месеца, да служење војног рока не буде ни на који начин губљење времена“, казао је Шутановац.

Министар одбране је напоменуо да ће грађанима који живе у иностранству, а у Србију нису долазили због обавезе одслужења војног рока, усвајање одлуке о обустави обавезе служења војног рока, уз визну либерализацију, омогућити слободан долазак у Србију и повратак кућама.

Снимио Јово МАМУЛА

За бољу Србију

Иако знамо да су реформе или непопуларне или неуспешне, ми смо успели да, уз поштовање најбољег светског стандарда, упослимо људе и изведемо реформе које су допринеле популарности Војске Србије – рекао је министар Шутановац приликом примања награде.

Европски систем вредности

Одговарајући на питања новинара – да ли је задовољан реформом у Србији и шта сматра њиховим циљем, министар је рекао да је основни задатак стандардизација нашег друштва и увођење европског система вредности у коме ће сви у државној служби радити на томе да се боље живи. Он је истакао да реформе у војсци немају свој крај и да се, на основу искустава својих колега из иностранства, готово свака војска налази у некој фази реформе.

Национална алијанса за локални економски развој „NALED“ доделила је министру одбране Драгану Шутановцу награду за „националног реформатора године“. Како се наводи у саопштењу организације, признање је додељено на основу мишљења јавног мњења и чланства, односно Управног одбора „NALED“, личностима које су током 2010. године у свом домену учинили да се Србија „помери напред“.

Осим министра одбране, овогодишњи лауреати су и Драган Ђилас, градоначелник Београда, Родољуб Шабић, повереник за информације од јавног значаја и заштиту података, Зоран Радоман, директор Регионалног центра Пореске управе у Новом Саду и Велимир Радосављевић, директор Аеродрома „Никола Тесла“.

„NALED“ у саопштењу наводи да је „једна од највећих и најбржих реформи у 2010. години професионализација Војске Србије“. У образложењу се још каже да је унапређено војно шкољство и здравство, промовисана одбрамбена индустрија, закључени међународни уговори вредни 1,2 милијарде долара, чиме је отворена могућ-

ност за нова улагања, а Србија у области одбрамбене индустрије постала највећи извозник у Југоисточној Европи. Све то је допринело јачању угледа и економске моћи наше земље.

Министар Шутановац је, после уручивања награде, 13. децембра у просторијама РТС-а, рекао да иако на награди пише његово име, за успех реформи су заслужни и његови сарадници, пре свега начелник Генералштаба генерал-потпуковник Милоје Милетић, без чије помоћи, како је истакао, реформе не би могле да се спроведу.

Наша земља је, сматра Шутановац, током деведесетих изгубила корак са савременим светом, и данас нам је потребно много енергије да би смо сустигли земље које су тек ушле или треба да уђу у Европску унију.

Министар је на питање – да ли постоји сегмент реформи у друштву којима није задовољан, рекао да нема намеру да коментарише учинак других, али да, чак и у систему одбране има могућности за бржи учинак. Он је, ипак, изразио задовољство што реформе Министарства одбране и Војске Србије иду врло брзо и према најбољим светским стандардима. ■

А. ПЕТРОВИЋ

Сарадња са Уругвајем

Током посете Србији министар спољних послова Источне Републике Уругвај Луис Алмагра састао се 7. децембра са министром одбране Драганом Шутановцем, који га је упознао са процесом реформе одбране у Србији, професионализацијом Војске Србије, али и напретком у војно-техничкој и војно-економској сарадњи са државама у региону и шире.

Министар Алмагра је посебно био заинтересован за питања наменске индустрије у Србији, наглашавајући да су оружане снаге Уругваја у процесу опремања и унапређења, како знања тако и политичке улоге у друштву.

Саговорници су закључили да је споразум о сарадњи министарстава одбране Србије и Уругваја у последњој фази договарања, и да је већ почетком наредне године могуће његово потписивање, што се врло брзо може операционализовати конкретним видовима сарадње.

Министар Шутановац је захвалио на принципијелном ставу Републике Уругвај по питању Косова и Метохије, а саговорници су се сложили о значају поштовања међународног права. ■

Информисање иностраних војних представника

Редовно годишње информисање иностраних војних представника акредитованих у нашој земљи, одржано у Дому Гарде у Топчидеру, 6. децембра, било је и прво званично обраћање државног секретара Тање Мишчевић страним војним изасланицима. Она је том приликом истакла да је свесна одговорности позиције на коју је именована, истовремено изражавајући задовољство јер је прва жена државни секретар у Министарству одбране.

Током информисања начелник Управе за међународну војну сарадњу Милорад Перић осврнуо се на годину која је за нама, оценивши да је протекла у знаку живе међународне сарадње. Он је подсетио на најзначајније резултате рада Министарства одбране током 2010. године као и на смернице које ће бити пресудне у даљем раду. Посебно је нагласио успешну билатералну војну сарадњу коју су обележиле посете на високом нивоу, као и потписивање више од 40 међународних уговора о сарадњи. ■

Начелник Генералштаба у Босни и Херцеговини

Коришћење РЕГИОНАЛНИХ КАПАЦИТЕТА

Начелник Генералштаба Војске Србије генерал-потпуковник Милоје Милетић боравио је 7. децембра у посети Босни и Херцеговини, где му је домаћин био начелник Заједничког штаба Оружаних снага те земље генерал-пуковник Миладин Милојчић.

Иако је у претходном периоду било више сусрета двојице начелника генералштабова у склопу мултилатералних активности и конференција, посета генерала Милетића Босни и Херцеговини прва је посета на нивоу начелника генералштабова.

У току разговора генерали Милетић и Милојчић разменили су ставове о питањима која се тичу реформе система одбране и трансформације оружаних снага и о тренутним

активностима и плановима за наредни период. Размењена су искуства о учешћу у мултинационалним операцијама и заједнички потврђено да је међусобна војна сарадња добра али и да има простора за њено даље унапређење.

Истакнуто је да највиши приоритет у будућим војним односима имају области школовања, усавршавања и обуке, и да у том правцу треба наставити са заједничким активностима. Такође је потврђена опредељеност за даље ангажовање и учешће у оквиру препознатих регионалних иницијатива које доприносе изградњи интероперабилности кроз коришћење националних регионалних капацитета. Такви капацитети су Центар за мировне операције у Бутмиру код Сарајева у коме су и до сада усавршавани припадници Војске Србије, као и Центар за усавршавање кадрова АБХО у Крушевцу, Војна академија у Београду и други.

Генерал Милетић састао се и са министром одбране БиХ Селмом Цикотићем, а током посете обишао је Оперативни центар ОС БиХ и Центар за мировне операције у Бутмиру. ■

Вредни ИЗВОЗНИ ПОСЛОВИ

Осим 20 авиона *ласта* које је купило ирачко ваздухопловство, Министарство одбране купиће још 15 авиона, чиме се обезбеђује наставак сарадње са „Утвом“, рекао је министар Шутановац у Панчеву и изразио уверење да то предузеће има капацитете и за друге производе, чиме ће се обезбедити запосленост и у наредним годинама

Министар одбране Драган Шутановац и министар економије и регионалног развоја Млађан Динкић посетили су 1. децембра предузеће „Утва“ у Панчеву. Након разговора са руководством предузећа, министри су са сарадницима обишли производне погоне те фабрике.

– Авион *ласта* је најсложенији технолошки извозни производ наше земље, изјавио је министар Шутановац у панчевачкој „Утви“, подсјећајући да је 2008. године, након два неуспела покушаја аукцијске продаје, направљен озбиљан план за реструктурирање овог предузећа који се успешно реализује.

До пре неколико година, старосна структура запослених била је јако лоша, што илуструју подаци да је од 170 запослених, 80 одсто имало више од 45 година. Данас је, запошљавањем младих, старосна структура значајно побољшана.

– Обновљене су и хале које су биле уништене током бомбардовања 1999. године – рекао је Шутановац и истакао добру сарадњу са локалном самоуправом, која је помогла у регулисању дуговања панчевачке фабрике, а Министарство одбране и Војска Србије имају договор са градом Панчевом о изградњи инфраструктуре у касарни у том граду што ће помоћи његовом развоју.

Министар Млађан Динкић изразио је велико задовољство постигнутим резултатима у обнови производње у фабрици „Утва“.

– Сарадњом Министарства одбране и Министарства економије, уз помоћ предузећа СДПР, обновили смо производњу фабрике која је 2008. године била у катастрофалном стању. Фабрика је у међувремену примила још 180 људи, тако да тренутно има више од 380 запослених. Оно што је најважније јесу уговорени послови. Авиони се производе, продају се, имамо добар девизни приход од продаје висококвалитетних готових производа. Србија нема много готових производа које је спремна да понуди за извоз и мислим да је ово нешто на чијем развоју и даље треба да се ради. Захваљујем министру Шутановцу што је помогао да наменска индустрија поново заживи и почне да достиже ону славу коју је имала у бившој СФРЈ – нагласио је Динкић.

Министар економије и регионалног развоја истакао је да ће Србија ове године имати 200 милиона евра зараде од наплаћеног извоза, уз много уговорених послова.

– Министарство економије ће наменску индустрију подржати у наредном периоду. Последњи подаци говоре о укупном порасту од 21 посто, а септембарски и октобарски извоз је сада напоскон виши у односу на период пре почетка економске кризе. Успели смо да после једног великог пада прошле године све надокнадимо. Важно је да ова фабрика, која има уговорене послове до 2013. године, настави да се модернизује, а ми ћемо се укључити у проналажење послова везаних за цивилни сектор, док ће министар Шутановац дати све од себе, као и до сада, да пронађе послове везане за војну индустрију – рекао је министар Динкић.

Директор „Утве“ Томислав Бјелогрић изјавио је да је ова посета прилика да се види докле је одмакао извозни програм и производња авиона за наше ваздухопловство. ■

Б. М. – Н. Д.

Снимио Ј. МАМУЛА

Семинар о безбедносним интеграцијама Србије

Заједничка ОДГОВОРНОСТ

У организацији Мисије ОЕБС, у Ковачици је одржан дводневни семинар на тему „Учешће Републике Србије у програму „Партнерство за мир“ и могућност ангажовања у оквиру заједничке европске одбрамбено-безбедносне политике“, намењен члановима Одбора за одбрану и безбедност и Одбора за европске интеграције Скупштине Србије.

На семинару су поред народних посланика, учествовали и припадници Министарства одбране, МУП-а и представници министарстава одбране Аустрије, Шведске и Швајцарске.

Након поздравне речи др Владимира Биланчића, специјалног саветника шефа Мисије ОЕБС у Србији, уводно предавање о реформи система одбране и учешћу наше зе-

мље у „Партнерству за мир“ одржала је државни секретар др Тања Мишчевић.

– Србија у овом тренутку не користи све механизме и предности учешћа у Програму „Партнерство за мир“, али чини напоре како би своју активност подигла на виши ниво – истакла је Тања Мишчевић, наводећи најзначајније кораке који се предузимају у процесу реформи и унапређивању система одбране.

У наставку семинара, др Станислав Стојановић из Управе за стратегијско планирање и пуковник Јелесије Радивојевић, начелник Центра за мировне операције, представили су досадашње учешће припадника Министарства и Војске у мировним операцијама, као и механизам припрема јединица и припадника које ће наша земља, након одговарајућих одлука Владе и парламента, упутити у мисије подршке миру.

О утицају евроинтеграција на безбедносно-одбрамбену политику Србије предавање је одржала пуковник Катарина Штрабац из Института за стратегијска истраживања.

Посланици и међународни представници имали су низ питања везаних за сарадњу система одбране и НАТО-а и безбедносних институција Европске уније. Дискутовано је и о користима које наша земља може имати од значајнијег укључивања у међународне мисије, али и о финансијским аспектима и већој подршци државе таквим активностима.

Закључено је да семинар који је организовао ОЕБС има велики значај за боље разумевање актуелних интеграционих процеса у области одбране и безбедности. ■

А. ПЕТРОВИЋ

Одговори на Упитник Европске комисије

Министарство одбране ангажовано је на изради одговора на Упитник Европске комисије (ЕК) из своје надлежности. На основу одговора на питања из Упитника, Европска комисија израђује мишљење о спремности Србије да добије статус кандидата за чланство у Европској унији.

Рад на одговорима на Упитник ЕК обавља се кроз подгрупе Стручне групе Координационог тела за приступање Републике Србије Европској унији (PGSG), у којима учествују и представници Министарства одбране.

Након пријема Упитника, 24. новембра, PGSG извршиле су расподелу питања по институцијама тако да је за свако питање одређена надлежна институција која представља координатора за то питање. Цео процес координира Канцеларија за европске интеграције Владе Републике Србије по унапред дефинисаној динамици. Предвиђено је да одговоре на комплетан Упитник Влада усвоји 31. јануара 2011. године.

Процес одговарања на Упитник олакшан је чињеницом да је Република Србија средином ове године већ припремила одговоре на пробни Упитник ЕК који је представљао сублимацију црногорског и албанског упитника, а који представља око 80 одсто питања која је ЕК уручила Републици Србији.

Што се области одбране тиче, Европска комисија је заинтересована за питања која се односе на ангажовање Србије у одбрамбеној политици ЕУ, регионалној сарадњи, одбрамбеној индустрији, борби против тероризма, сарадњи у ванредним ситуацијама, положају запослених и систему одбране, процесу јавних набавки и слично. ■

Пријем војних спортиста

Начелник Генералштаба генерал-потпуковник Милоје Милетић примио је делегацију спортиста Министарства одбране и Војске Србије који учествују на спортским такмичењима у организацији Међународног савета за војне спортове (CISM).

Делегација коју је предводио државни секретар др Зоран Јефтић упознала је начелника Генералштаба са спортским резултатима оствареним у току 2010. године, као и плановима за следећу годину. ■

Бригадни генерал Ранко Живак, командант ВиПВО

Развој – услов безбедности

Са борбеним средствима којима располажемо бићемо суверени у нашем ваздушном простору и наредних година. Инвестиције се очекују, али та одлука је питање економије и политике. Војска ће извучити максимум из оног чиме располаже – поручује први човек Ваздухопловства и противваздухопловне одбране.

Безбедносне околности које су малим државама најчешће наметнуте, морају се прихватити мудро и мора им се прилагодити брзо. Реална процена претњи, отвореност у захтевима према руководству државе, увек спреман план Б... То су принципи и поруке које се лако задрже у памћењу после разговора са бригадним генералом Ранком Живаком, командантом Ваздухопловства и противваздухопловне одбране. Реч је о човеку који се на челу вида нашао у времену када се ВиПВО суочио са изазовима, проценама и одлукама чији ће се значај мерити у будућим деценијама.

Стручни кредибилитет првог човека одговорног за безбедност српског неба и његових сарадника доказује се и у анализи која ће до краја јануара бити на столу министра одбране. Она ће садржати листу од три до четири савремена вишенаменска борбена авиона, радара и ракетна система који би, према тактичко-техничким захтевима, одговарали Војсци Србије.

У сусрет Дану ВиПВО, са генералом Живаком говорили смо о улози његове команде у том капиталном пројекту, резултатима из године на измаку и о будућности заштите нашег ваздушног простора.

■ *Господине генерале, мишљење које шренућно највише заокућља јавности је процес набавке новог вишенаменског борбеног авиона. Докле смо стигли с њим?*

– Радни тим који је формиран на нивоу МО и ВС приводи крају претходну анализу тактичко-техничких карактеристика авиона који се могу купити на светском тржишту. Ми смо послали позиве произвођачима да нам прикажу шта могу да понуде. До сада су нам презентовани – амерички F-16 и F-18, руски МиГ-29 у најновијим верзијама и сухој-30, француски рафал и еурофајџер и кинески ЈФ-17 и Ј-10. Ради се о чисто стручним презентацијама летних и борбених карактеристика ваздухоплова и ми ћемо до краја јануара саставити листу од три или четири авиона који нам, условно речено, одговарају. Тај документ ће бити готов до краја јануара и после тога наступа економска анализа пројекта, а потом коначна одлука која је, сем осталог, и политичке природе. Дакле, наш посао завршава се „листом жеља“ која се даје Министарству одбране и Влади. Државно руководство процениће има ли начина и модела да се финансира таква набавка и у то ће укалкулисати и политичке интересе земље.

■ *Представници „Грипена“ нису се одазвали позиву иако су аналишчари баш тај авион помињали као озбиљног кандидата?*

– То је и нас изненадило јер су нас представници „Грипена“ на неколико аеромитинга у иностранству позивали на презентације које су организоване за одређени број земаља. У питању је интересантан авион који су набавиле неке земље у окружењу, Мађарска и Чешка, на пример. Могуће је да шведски произвођач из неког разлога није спреман да изврши трансфер технологија, али заиста не могу да спекулишем.

■ *Команданти највећих јединица ВиПВО причају о потреби модернизације. Помињу се авиони, ракетни системи ПВО, радари... Извесно је да новца неће бити за све. Шта нам је најпотребније да бисмо осигурали безбедност нашег ваздушног простора?*

– Сва та средства чине целину. Ипак, све почиње од тога колико смо свесни околине и како и колико видимо, дакле од радара. Да бисмо имали времена да квалитетно употребимо авијацију и ракетне јединице неопходно је да повећамо дубину осматрања. Затим је неопходно те радаре квалитетно умрежити командно-информационим системом. Тек онда се могу употребити ловачка авијација или ракетне јединице противваздухопловне одбране.

■ *Уколико би државно руководство услед недостатака средстава одустило од набавке нових борбених средстава, да ли би наше небо било безбедно и до када?*

– Ми смо веома јасно представили државном руководству шта ћемо са расположивим средствима бити у стању да урадимо сваке од наредних година. Мора бити јасно шта су наши реални капацитети. Али, нису сва наша средства застарела.

Нека могу да се користе и наредних 15 година, као што је школско-борбени авион гaleb Г4. Конкретно, намеравамо да тај ваздухоплов опремимо електроником сродном оној која ће се налазити у новом авиону који ћемо, надам се, и набавити. Двадесетдеветке су ремонтване пре годину дана и тиме су на та четири авиона ресурси употребе продужени до 2019. године.

Ремонтвани су и хеликоптери Ми-8 и Ми-17. Са авионима МиГ 21 ситуација је другачија. Њима ускоро истичу ресурси и потребно их је заменити новим вишенаменским борбеним авионом. Ракетни систем нева је модернизован, а исто ће бити урађено и на систему куб. Исти случај је и са радарима. Значи, у мирнодопском стању,

када се говори о контроли и заштити суверенитета ваздушног простора, још изван број година у стању смо да уз максимално ангажовање и напрезање извршавамо планиране задатке.

Задаци су усљешно реализовани и шокком прошекле године. Можеће ли бити задовољни?

Конверзија војних аеродрома

Ако постоји воља државе, локалних самоуправа и инвеститора да се једном аеродрому прошири намена, то ваздухопловству ВС неће сметати. Ја сам годинама радио на аеродрому у Подгорици на који је слетало и полетало петнаестак авиона дневно и то није сметало војном летењу. Пројекат конверзије војног аеродрома у Лађевцима је почео и очекујемо да се радови изврше по плану и квалитетно. Нова савремена опрема (осветљење, опрема за инструментално летење), која је потребна за цивилно летење и обнављање и проширење аеродромске инфраструктуре, обезбедиће неупоредиво боље услове за живот и рад авијацијске јединице, виши квалитет обуке у сложеним метеоролошким условима и ноћу и што је најважније – виши ниво безбедности летења.

– Наш први и основни задатак јесте контрола и заштита суверенитета ваздушног простора Републике Србије, што смо радили и радимо успешно. Нас и међународни споразуми обавезују да то радимо јер нико не би дозволио да се усред Европе налази „црна рупа“ у којој се не зна ни ко, ни кад, ни како лети, нити шта превози. У сарадњи са Агенцијом за контролу летења, ВиПВО радарски контролише ваздушни простор и има у приправности дежурне снаге из система ПВО за реаговање на уочену претњу безбедности у ваздушном простору.

Други веома важан сегмент рада ВиПВО током претходне године била је обука. Треба издвојити гађање ракетних јединица ПВО на полигону „Шабла“ у Бугарској, где смо потврдили оспособљеност људи и проверили исправност

ракета. Такође је значајно што смо просечан налет авијације подигли за 10–15 одсто. Тежимо да млађим пилотима омогућимо већи налет и бићемо задовољни када достигнемо између 80 и 100 сати годишње. Трећи, и не мање важан резултат током протекле године, јесте одржавање наших система – радара, ракетних система и авиона, у шта је уложен огроман напор.

■ *Интеграција техничко-ремонтног завода „Мома Станојловић“ у ВиПВО олакшаће њај процес?*

– Рад Ваздухопловног завода „Мома Станојловић“ од сада ће се усклађивати са потребама ваздухопловства јер ћемо имати директни утицај на планирање ремонта и изражавање тежишта у раду. На тај начин имаћемо могућност да подешавамо капацитете Завода према нашим потребама, проширујемо за средства која су нам перспективна, а

смањујемо за она која ће се ускоро повлачити из употребе.

■ *Нажалост, у прелиходном периоду десило се и неколико удеса у ваздухопловству. Какве сће поуке извукли?*

– Уз захтев за квалитетним извршавањем летачких и свих осталих задатака у ВиПВО, безбедност летења је приоритет највишег нивоа. Овакв став и приступ у раду условљен је следећим разлозима: прво, последице угрожавања безбедности летења могу бити катастрофалне по животе и здравље људи и друго, ради се о појави која је изузетно сложена са аспекта могућих узрока које је неопходно стално анализирати и предузимати превентивне мере. Ту се пре свега мисли на услове у којима се обавља летачка активност, затим технички фактор са свим својим квалитетима, карактеристикама и ограничењима, нормативно-правна регулатива, организација рада и на крају најсложенији

Шта са хеликоптерима Ми-24?

Хеликоптери Ми-24 су без сумње одлични и доказани борбени хеликоптери. Међутим, само два средства истог типа у наоружању могу да праве проблем. Без обзира на то да ли имате два или двадесет хеликоптера, ви морате имати одређене капацитете неопходне за њихово одржавање, резервне делове, обуку, набавку наоружања... Те две летелице такође морају да се ремонтују, што све скупа намеће потребу да се темељито изврши анализа услова, могућности и рентабилности њихове оперативне употребе. Очекујем да се коначна одлука о њиховом статусу донесе у току 2011. године.

фактор – људски фактор који се прожима и кроз остале, напред наведене факторе.

Након извршених анализа угрожавања безбедности летења у претходном периоду, предузели смо низ мера на повећању нивоа безбедности летења. Организациона структура је измењена на тај начин да су органи за безбедност летења уграђени на свим нивоима: од помоћника команданта за безбедност летења на нивоу ескадриле, преко групе за безбедност летења у командама ваздухопловних бригада до одсека за безбедност летења у команди ВиПВО. Измењени су и допуњени поједини планови и програми летачке обуке и методско упутство за реализацију специфичних летачких задатака. Урађена су потребна техничка унапређења на појединим системима ваздухоплова. У току је редефинисање садржаја и метода контроле безбедности летења. То је непрекидан процес, борба, да се максимално сузи простор за угрожавање безбедности летења, али то нажалост није могуће потпуно искључити.

■ *Шта нам можете рећи о новоуспостављеном систему прагања и спасавања?*

У сарадњи са Краљевином Данском знатно смо унапредили службу трагања и спасавања у оквиру које имамо опремљене хеликоптере и обучене посаде које се налазе у двадесетчетворочасовном дежурству. Та служба је данас на услузи не само Војсци, него и цивилним институцијама – Директорату цивилног ваздухопловства на нивоу Републике Србије. ■

Александар ПЕТРОВИЋ

Делегација Бразила у Војнотехничком институту

Делегација Министарства одбране Бразила на челу са министром Нелсоном Азеведом Жобимом и помоћник министра одбране за материјалне ресурсе Илија Пилиповић обишли су 30. новембра Војнотехнички институт.

– Од свог настанка Војнотехнички институт је центар војне технологије у нашој земљи – истакао је Пилиповић поздрављајући госте из Бразила. Он је, у наставку сусрета, са директором ВТИ пуковником др Зораном Рајићем представио историју и делатност те установе указујући на актуелне пројекте.

Министар Жобим том приликом нагласио је да ће размотрити могуће правце будуће сарадње, додајући да је оно што је током сусрета видео охрабрује и показује да места за размену искустава свакако има.

Делегација Бразила обишла је Сектор за експерименталну динамику тог института, где је нарочиту пажњу гостију привукао Трансонични аеротунел Т-38. ■

Б. М.

Унапређење система планирања

Уједнодневной посети Министарству одбране боравио је Томас Јанг из Института за управљање ресурсима одбране САД. Разговоре о концепту, имплементацији и оптимизацији система планирања, програмирања, буџетирања и извршења (ППБИ), његовом утицају на одбрамбене набавке и логистику, као и о односу ППБИ и буџета и финансирања система одбране, водио је начелник Управе за стратегијско планирање генерал-мајор др Божидар Форца.

Допринос у представљању овог система и проблемима у његовој имплементацији дали су и пуковник др Бојан Зрнић, начелник Управе за одбрамбене технологије, као и представници управа за општу логистику, снабдевање и буџет Министарства одбране и управа за оперативне послове (Ј-3) и логистику (Ј-4) Генералштаба.

Томас Јанг је изразио задовољство презентованим садржајима и понудио помоћ у превазилажењу проблема.

Закључено је да је посета реализована на обострано задовољство, да су разговори били корисни за обе стране и да се у наредном периоду очекује понуђена помоћ и подршка САД. ■

Сећање на хероје Радничког батаљона

Председница Народне скупштине Србије Славица Ђукић-Дејановић положила је 29. новембра венац на Спомен комплекс „Кадињача“ код Ужица. Том приликом она је истакла да су хероји на Кадињачи страдали за велике идеале и са тог историјског места послала поруку мира и помирења.

„Историја је записала да је 29. новембра 1941. године, штитећи одступницу Врховног штаба, Раднички батаљон са 270 бораца пружио отпор до последњег и успорио офанзиву далеко надмоћније немачке војске“, казала је Ђукић-Дејановић, која је предводила државну делегацију на обележавању 69. годишњице битке на Кадињачи. Она је истакла да такви догађаји из српске прошлости представљају сведочанство духовног и националног интегритета.

У књигу утисака Ђукић-Дејановић је уписала цитат из поеме Славка Вукосављевића „Кадињача“ – „Пао је 14. километар, али никад неће Кадињача“.

На Спомен комплекс „Кадињача“ венце су, уз високе војне почасте, положили и представници Министарства одбране и Војске Србије, Министарства рада и социјалне политике, чији је Одбор за неговање традиција ослободилачких ратова Србије организовао данашњу комеморацију, СУБНОР-а Србије и града Ужица.

Градоначелник Ужица Јован Марковић рекао је да ће се тај град увек са поносом сећати погинулих на Кадињачи, наводећи да је то обавеза увек, а посебно 29. новембра. „То је дуг према земљи и народу, јер ће будућност имати они који се буду сећали прошлости“, рекао је Марковић.

Поштујући жртву бораца Радничког батаљона, Влада Србије унела је у Државни програм обележавања значајних историјских догађаја и годишњицу борбе на Кадињачи, свесна чињенице да је то локалитет који трајно сведочи о традиционалном слободарству и слободољубљу нашег народа. ■

Начелник Генералштаба у гарнизонима Београд и Крагујевац

Начелник Генералштаба Војске Србије генерал-потпуковник Милоје Милетић, са сарадницима, обишао је део јединица Команде за обуку, Централне логистичке базе и Бригаде везе у гарнизонима Београд и Крагујевац. Циљ обиласка било је сагледавање стања оперативних способности тих састава.

Командант Команде за обуку генерал-мајор Александар Живковић, начелник Управе за телекомуникације и информатику генерал-мајор Радивој Вукобровић и начелник Управе за логистику бригадни генерал Данко Јовановић реферисали су начелнику Генералштаба о стању оперативних и функционалних способности јединица које је обишао. ■

Припреме новог тима за Конго

У Центру за мировне операције Генералштаба у току су припреме тима за ваздушну и медицинску евакуацију АМЕТ 16 који се упућује у мисију Уједињених нација за стабилизацију стања у Демократској Републици Конго (MONUSCO).

Тим АМЕТ 16 чине два лекара и четири медицинска техничара. Обука из ургентног медицинског транспорта рањених и оболелих лица реализована је на Војномедицинској академији средином новембра, а у батаљону саобраћајне службе у Краљеву чланови тима су се обучавали за управљање теренским моторним возилима. ■

Обележен Дан 204. авијацијске базе

На аеродрому Батајница свечано је обележен Дан 204. авијацијске базе – 2. децембар. Командант базе бригадни генерал Мирко Вранић истакао је да је оперативна способност јединице значајно унапређена захваљујући енергији и раду њених припадника.

Поред обнављања дела инфраструктуре повећана је исправност ваздухоплова који су ове године провели више

Снимио Д. АТЛАГИЋ

од 6.000 сати у ваздуху. Енергија, елан и залагање припадника јединице, према речима бригадног генерала Вранића, гарантују успешно испуњавање задатака наше највеће авијацијске базе.

Свечаности је, поред бројних гостију, присуствовао и заменик команданта ВиПВО бригадни генерал Срето Малиновић. ■

П. В.

Семинар о стратешком лидерству

У Генералштабу Војске Србије одржан је семинар „Стратешко лидерство“ који је отворио начелник Управе за оперативне послове (Ј-3) генерал-мајор Драган Колунџија.

Циљ семинара је размена ставова о кључним аспектима лидерства у савременом стратешком окружењу. Предавачи на семинару су експерти из области стратешког лидерства са Ратног колеџа САД, пуковници у пензији Бернард Грифард и Џејмс Вејд Шуфелт. ■

А. А.

Опремање Центра АБХО

Протокол о донацији за опремање и модернизацију Центра за усавршавање кадрова АБХО у Крушевцу потписали су представници министарства одбране Србије и Данске.

Предмет донације је софтверска и хардверска опрема за формирање и опремање Мултимедијалног кабинета опште намене, као и опрема за формирање и опремање кабинета тактике за потребе АБХ симулација. ■

Припадници Војске
Србије помажу
становништву
у поплављеним
општинама

Одбрана од ВОДЕНЕ СТИХИЈЕ

Старешине и војници Друге бригаде угроженим грађанима Љубовије помажу у извлачењу воде из кућа, школа и других објеката и чишћењу центра града и градског водовода од поплавних наноса.

Војска снабдева становништво водом за пиће са две аутоцистерне, а водоцрпне пумпе „Розенбауер“ избацују воду из подрумских просторија. Више од педесет старешина и војника ради на отклањању последица од поплава и припреми објеката за дезинфекцију, а групе војника пуне џакове са песком ради затварања пробијених насипа. У општини Љубовија је, иначе, поплављено 400 објеката и евакуисано 1.500 лица.

Одељење за ванредне ситуације општине Пријеполје саопштило је да су у Пријеполу, Бродареву и Прибоју поплављена 125 објекта и да је евакуисано 81 особа, те да монтажни мост у Бродареву није у функцији, услед че-

га је одсечено девет села и 150 домаћинства.

Припадници понтонирског батаљона Речне флотиле раде на санирању последица изазваних изливањем река Саве и Дрине на угроженом подручју, у координацији са кризним штабовима за ванредне ситуације општина Шабац, Љубовија и Лозница. У општини Лозница је у најкритичнијим данима било ангажовано 13 професионалних припадника понтонирског батаљона са четири алуминијумска чамца, на евакуацији становника и материјалних добара угроженог села Јелав. Наредних дана пружена је материјална помоћ и допремљено 50 војничких ћебади и врећа за спавање и 15 пољских кревета за угрожене у селу Бадовинце у општини Шабац.

Поплављено подручје обишао је заменик команданта Копнене војске бригадни генерал Видоје Живковић. ■

З. МИЛАДИНОВИЋ

Припадници Друге бригаде и Речне флотиле ангажовани су на пружању помоћи становништву у општинама Љубовија, Прибој, Пријеполје, Шабац и Лозница при отклањању последица насталих изливањем река Саве и Дрине

Промењени грб и застава Републике Србије

Орлово ново перје

Нову стилизацију грба, коју је израдио професор Љубодраг Грујућ, уз сугестије Драгомира Ацовића, карактерише нова једноставнија стилизација орла која се огледа у смањењу броја пера и промењеном облику репа. Тиме је знатно олакшано приказивање и израда грба. Поред тога, измењена је стилизација кринова и оцила, а мање модификације је претрпела и круна. Речју, древном симболу дат је нови, савременији изглед.

Влада Републике Србије на седници одржаној 11. новембра ове године, усвојила је Уредбу о ушврћавању изворника Великог и Малог грба, изворника заставе и ношног записе химне Републике Србије. Уредба је, заједно са новим изворницима државних симбола објављена у „Службеном гласнику Републике Србије”, број 85 од 15. новембра, а ступила на снагу 23. новембра.

Тиме је Влада испунила своју обавезу за доношење подзаконских аката која произилази из члана 9. став 1. Закона о изгледу и употреби грба, заставе и химне Републике Србије („Службени гласник Републике Србије”, број 36/2009). Крајем прошле године Влада је усвојила и Уредбу о ближим критеријумима, начину и условима за извођење химне Републике Србије („Службени гласник Републике Србије”, број 88/2009).

Потреба за утврђивањем блазона грба, блазона заставе и нотног записа није само законска већ и практична, будући да су графички стандарди приказивања нашег државног грба последњи пут званично утврђени приликом доношења коначног изгледа грба Савезне Републике Југославије крајем 1993. године, и то је извршено Одлуком о ушврћавању етиалона

Нови изглед Малог грба Републике Србије

Нови изглед Великог грба Републике Србије

(изворника) грба Савезне Републике Југославије и графичком стандарду за његово ушврћавање („Службени лист СР Југославије”, број 89/1993). Приликом враћања државних знамења 17. августа 2004. године, када је Народна скупштина донела Прејоруку о коришћењу грба, заставе и химне, нису утврђени службени изворници нових старих симбола, па је за грб коришћена прилагођена реконструкција грба Краљевине Србије из 1882. године, коју је својевремено израдио наш познати хералдичар Драгомир М. Ацовић.

Прву ликовну представу грба Краљевине Србије од 20. јуна 1882. године по Јулијанском календару, израдио је чувени аустријски хералдичар Ернест Август Крал, који је и аутор савременог грба Републике Аустрије. Влада је његов нацрт службено утврдила 7. октобра исте године.

Што се заставе тиче, промена изгледа Малог грба повукла је за собом и промену Државне заставе (верзија која на себи има грб), на којој је и плаво поље незнатно потамњено. Јавност је нову Државну заставу имала прилике да види приликом предаје упитника Европске комисије. ■

Младен ТИШМА

„Одбрана” на Сајму књига у Нишу

Медија центар „Одбрана” се на нишком 47. сајму књига и графике, одржаном од 29. новембра до 5. децембра уз учешће 80 излагача, представио са 350 наслова.

По речима начелника Одсека за финансијске и комерцијалне послове Мирољуба Николашева, највеће интересовање привукли су књига Новице Стевановића „Вештина ратовања војда Карађорђа”, дело Александра Радића „Српско војно ваздухопловство”, занимљива студија Владимира Стојанчевића „Обавештајна служба у Карађорђевој и Милошевој Србији” и специјализована „Енциклопедија природног лечења”.

Млади су, по обичају, највише пажње поклањали војним сувенирима. Сајам је посетило десет хиљада грађана.

Награда „Иницијал” за дело које афирмише књигу додељена је редитељу Емиру Кустурици за књигу „Смрт је непроверена гласина”, а највеће признање сајма „Пресад мудрости” добила је београдска „Геопоетика” за комплетну продукцију. ■

З. М.

Проблеми мерења еколошке безбедности

У Свечаној сали Дома Војске у Београду представљена је књига „Проблеми мерења еколошке безбедности” ауторке доц. др Вере Арежине-Ђерић. У том стручно-научном делу разматра се тематика заштите природе и становништва од све већих еколошких ризика и загађења.

О књизи су говорили професори Факултета политичких наука др Иван Радосављевић и др Драган Симеуновић, бригадни генерал др Миодраг Гордић, као и председница Међународног научног форума „Дунав – река сарадње” др Едита Стојић-Карановић.

Ауторка др Вера Арежина-Ђерић доцент је на београдској Академији за дипломатију и безбедност, где предаје Методологију политичких наука, која је, поред еколошких тема, фокус њеног научног интересовања. Дипломирала је, магистрала и докторирала на Факултету политичких наука у Београду. ■

Б. М.

Успостављање верске
службе у Војсци Србије

СЛОБОДА

ВЕРОИСПОВЕСТИ

У Управи за традицију,
стандард и ветеране Сектора
за људске ресурсе и Управи за
људске ресурсе Генералштаба
опредељена су сва решења
неопходна за успостављање
верске службе у Војсци Србије.

Уз даљу реализацију
неопходних услова њено
увођење очекује се средином
наредне године.

Верска служба биће једна од општих служби Војске Србије, са две врсте и у оквиру њих шест специјалности. Организује се ради остваривања слободе вероисповести припадника војске и у функцији је развоја, изградње, одржавања и повећања њених оперативних способности, а не у сврху мисионарења цркава и верских заједница.

Да би се дошло до оптималних решења која одговарају условима у Србији и њеним оружаним снагама, у претходном периоду сагледана су бројна искуства страних армија. О понуђеним решењима, која изражавају те специфичности и потребе припадника Војске Србије, добијена су врло позитивна мишљења из домаћих цркава али и од страних експерата који се баве овим питањима у својим армијама.

СТАТУС ВОЈНИХ СВЕШТЕНИКА

Предвиђено је да верску службу у Војсци Србије врше свештеници односно верски службеници који имају високу стручну спрему и који су овлашћени од традиционалних цркава и верских заједница за обављање богослужбених делатности у складу са њиховим аутономним прописима. Војни свештеници имаће помоћнике који нису овлашћени од стране традиционалних цркава и верских заједница за обављање богослужбених делатности.

Прописано је да се свештеници односно верски службеници примају у професионалну војну службу у статусу официра. Поред општих и посебних услова за пријем у професионалну војну службу, они морају имати и мишљење овлашћеног великодостојника традиционалне цркве или верске заједнице којој припадају.

Помоћници војних свештеника имаће статус подофицира. И једни и други оствариваће припадности у Војсци Србије прописане за професионалне официре, односно подофицире и те припадности не могу остваривати на другом месту.

Уз прописивање ових војних услова, предвиђено је да традиционалне цркве односно верске заједнице одређују и овлашћују високо рангираног великодостојника за канонску надлежност над свештеницима односно верским службеницима.

Водило се, дакле, рачуна, да двојструка припадност, војној професији и цркви, буде усклађена у једној дужности, у пуној мери служења и војним и верским потребама.

Нивои организовања

Успостављање верске службе прописано је тако да се и терминолошки и суштински уклапа у постојећу војну организацију, наравно уз прилагођавања неопходна за увођење нове војне службе.

Тако ће војни свештеници односно верски службеници бити распоређени на формацијска места у Генералштабу Војске Србије, командама оперативног нивоа, командама бригада и батаљона, Војној академији и војноздравственим установама. Њихова формацијска места у овим организационим саставима биће одређена актима формације. Поред већ дефинисаног статуса официра Војске Србије, војни свештеници због специфичности вршења послова из домена верске службе имаће специфичан статус по одређеним питањима.

Предвиђена су два начина за престанак службе војног свештеника. Поред општих услова под којима официрима Војске Србије престаје професионална војна служба, команда јединице односно установе Војске Србије покреће поступак за престанак професионалне војне службе војног свештенику када му његова традиционална црква односно верска заједница, према својим аутономним прописима, ускрати право за обављање богослужбених делатности.

С обзиром на ингеренције које цркве по својој природи имају над свештенством, Министарство одбране закључиће посебне споразуме са традиционалним црквама и верским заједницама којима ће бити уређена питања међусобних права и обавеза у вези са организовањем и вршењем верске службе у Војсци Србије.

Надлежности и бројност

Организацијом верске службе бави се унутрашња организациона јединица Кабинета начелника Генералштаба Војске Србије надлежна за верске послове. На нивоу Генералштаба војни свештеници потчињени су начелнику Кабинета начелника Генералштаба Војске Србије, а у командама оперативног и тактичког нивоа и у установама Министарства одбране,

СВЕШТЕНИЦИ-ОФИЦИРИ

Верску службу у Војсци Србије вршиће свештеници односно верски службеници који имају високу стручну спрему и који су овлашћени од традиционалних цркава и верских заједница за обављање богослужбених делатности у складу са њиховим аутономним прописима. Они ће се примати у професионалну војну службу у статусу официра.

потчињени су командантима (начелницима, директорима) јединица односно установа.

Са канонског становишта одговорни су овлашћеном великодостојнику своје цркве односно верске заједнице.

Колико ће војних свештеника бити зависиће од броја верника у војсци. Ако буде 100 до 500 припадника Војске Србије верника једне традиционалне цркве, Министарство одбране запослиће једног свештеника те цркве. Двојица свештеника долазе на 500 до 1000 припадника, а још по један свештеник биће на сваких следећих 1000 припадника Војске Србије верника једне традиционалне цркве, односно верске заједнице. За сваког војног свештеника одређује се један помоћник исте вероисповести.

Верска права

Регулисан је и случај непопуњености формацијског места војног свештеника или његове дужности. Тада се уместо њега, у сарадњи са овлашћеним вели-

кодостојником, може привремено ангажовати локални свештеник.

Да би се остварила слобода вероисповести војни свештеник обавезан је да припаднику Војске Србије који у својој јединици нема свештеника своје вероисповести, помогне тако што ће му омогућити комуникацију са војним свештеником његове вероисповести из састава друге команде јединице или установе, затим у остваривању права на специфичну исхрану или омогућавање излазака и одсуства у време верских празника дефинисаних законом.

У планирању ће се водити рачуна да вршење богослужбених делатности буде у сагласности са реализацијом основних задатака, потребама, обавезама, материјалним и финансијским могућностима команди јединица односно установа.

И у мултинационалним операцијама, ради остваривања слободе вероисповести припадника ангажованих јединица, биће ангажовани војни свештеници. Учествоваће и у планираним активностима међународне војне сарадње, а када се оне организују са искључиво верским елементом могу учествовати уз мишљење овлашћеног великодостојника.

Богослужбени простор

До увођења верске службе остаје да се уреде богослужбени простори где ће се вршити служба. Те просторе одредиће командант касарне, војног објекта и другог места на којима се извршавају задаци или командант који је претпостављен свим јединицама или установама, на предлог војног свештеника.

Истиче се да је богослужбени простор неповредив, а при његовом уређењу уважиће се мишљења војног свештеника и овлашћеног великодостојника. Обавеза је Министарства одбране да опреми те просторе покретним стварима, а цркве ће уредити унутрашњост и опремити их богослужбеним предметима и литературом.

Верски обреди могу се обављати и ван богослужбеног простора уз одобрење претпостављеног старешине и уз сагласност овлашћеног великодостојника.

Успостављање верске службе у Војсци Србије омогућава поштовање права на слободу вероисповести њених припадника, у тежњи за јачањем оперативних способности, чиме следи традицију али и савремене трендове у модерним армијама, које ово питање регулишу на различите начине али са истим мотивима поштовања људских права и јачања својих оружаних снага. ■

Р. МУТАВЦИЋ
Снимио Д. БАНДА

Јединство

98. авијацијска база

пилота,

Недавно, 98. авијацијска база обележила је 61. годишњицу од када је на скопском аеродрому основан 198. ваздухопловни ловачки. То говори да је та јединица остварила континуитет као мало који ваздухопловни састав у окружењу.

Почетак су означили авиони Јак-3, тандерболти, млазни тандерџети и сејброви, док данас на аеродромима у Ла-

ђевцима и Нишу лете хеликоптери, суџергалевови и орлови. Бројне генерације пилота, техничара, стручњака разних профила уложиле су године свог рада и труда да онима који долазе успешно пренесу знања и вештине, стицане више од шест деценија.

Организацијско-мобилизацијским планом за ову годину предвиђено је да се 98. авијацијска база преформира у 98. ваздухопловну бригаду и занимљиво је сазнати какве ће то промене донети у

функционисању краљевачке ваздухопловне јединице.

О овом и другим питањима разговарали смо са командантом 98. авијацијске базе пуковником Дејаном Јоксимовићем, помоћницима за подршку и операције пуковником Миланом Радојичићем и потпуковником Зораном Продановићем и командантима батаљона, чији састави чине професионалан, ефикасан и јединствен војни колектив.

Техничара и авиона

Обавеза да се ради боље и постиже више одувек је присутна на Лађевцима. Из традиције и искуства извлаче се поуке за време које долази.

Летачка обука

Дуга традиција представља, према мишљењу команданта 98. авијацијске базе пуковника Дејана Јоксимовића, подстрек за још веће ангажовање припадника јединице.

– Поред пилота који могу самостално да извршавају задатке, материјална база омогућава нам да се бавимо обуком млађих старешина, а надамо се и опремању новим средствима ратне технике,

примереним нашем знању, вештини и храбрости. Надамо се, као и свих претходних година, још већем броју часова проведених у ваздуху, јер се ми, ипак, тамо најбоље осећамо. Суштина преформирања базе у ваздухопловну бригаду јесте у поновном успостављању јединства пилота, техничара и авиона у ескадрилама, мада се надам да ће наш досадашњи добар рад остати пракса и за деловање после организацијско-мобилизацијских промена и даље у будућности.

Завршавамо професионализацију јединице. Ваздухопловни састави су и раније великим делом били професионални, али нас радује да се по двадесет младића или девојака јавља за свако упражњено место професионалног војника. Велики број кандидата за пријем значи да смо веома атрактивни као јединица – каже пуковник Јоксимовић.

Радују чињенице да су пилоти 98. авијацијске базе остварили већи налет за 16 посто у односу на прошлу годину и да су постигли одличне резултате на вежбеним активностима и у процесу обуке. Практична обука за дејство у наменским задацима за ловачко-бомбардерску

Цивилно-војна сарадња

Током 2010. године, аеродром у Лађевцима посетили су делегација Националне гарде Охаја, студенти Ваздухопловне академије, ђаци основних и средњих школа и деца из предшколских установа.

Припадници јединице учествовали су на Новосадском маратону, посетили манастир Љубостињу, организовали акцију „Отворени дан“ на аеродрому у Нишу и у Параћину присуствовали пројекцији филма, посвећеног погинулом команданту 241. ловачко-бомбардерске авијацијске ескадриле Животи Ђурићу.

На аеродрому „Лађевци“ одржана је и централна прослава Дана авијације са богатим летачким програмом, у коме су учествовали сви типови ваздухоплова ВиПВО.

По речима начелника за цивилно-војну сарадњу мајора Александра Гршића, поменуте активности сведоче о живој активности на плану стварања што бољих односа са цивилним структурама. Посебну пажњу привукла је реализација наградног литерарног конкурса „Напиши писмо – буди наш гост“, заједно са Управом за школство града Краљева, на коме су прва три места освојили ученици Марија Марковић, Алекса Тимотијевић и Александра Грабовац.

авијацију провођена је у вежбама борбене и тактичке обуке на полигонима „Чента“ и „Пасуљанске ливаде“. Том приликом дејствовано је 133 пута и постигнута средња оцена ватреног дејства од 4,32. Сличну оцену имале су и посаде противоклопних хеликоптера за 28 дејстава у практичној обуци и 161 ракетирање циљева на земљи. Вежбе на терену, изведене пред највишим државним и војним врхом, такође су потврдиле врхунску оспособљеност припадника базе у тактичком гађању са убојним средствима, ракетама и топовима.

– Они су на делу приказали успешно остварење циља сваке јединице борбе-

Пуковник
Дејан
Јоксимовић

не авијације – у правом тренутку погодити циљ – каже помоћник за операције потпуковник Зоран Продановић.

Летачка обука у 98. авијацијској бази проводи се увођењем и одржавањем тренаже на наменском типу и авиону В-53, обуком пилота и јединице за извршавање наменских задатака, оспособљавањем пилота за више категорије и преобуком пилота на ХТ-40. У току године настављена је летачка обука по наставном плану и програму Војне академије са пилотима који одређене разделе летачке обуке нису завршили током школовања на Војној академији Војске Србије. Тако се догодило да борбена јединица буде и школска установа, у којој су прво оспособљени наставници, потом прибављени наставни планови и програми Војне академије и предузети други потребни кораци. На тај начин млади пилоти завршили су комплетну обуку, али мораће ту још поприлично да се ради. Ипак, у 98. авијацијској бази уверени су да ће до краја 2011. године оспособити све пилоте ловачко-бомбардерске авијације.

– Планирамо да у следећој години реализујемо најзахтевнију летачку обуку у ноћним и сложеним метеоролошким условима за најспособљеније посаде и наставимо ватрену обуку за млађе категорије пилота. Очекујемо долазак двоседа НЈ-22 и ремонтваних хеликоптера типа газела и Ми-8 из завода „Мома Станојловић“, што ће нам омогућити повећање налета по пилоту и лакше функционисање – говори потпуковник Зоран Продановић.

Недавно је у Краљеву проверен систем службе трагања и спасавања и утврђено да је са постојећим средствима обезбеђен проналазак пилота у случају напуштања ваздухоплова. Предузимају се и друге мере на плану унапређења обуке, док су кључни проблеми у том делу рада везани за петогодишње одсу-

ство двоседа орла из јединице, недостатак материјалних ресурса, готово гума, компликована, тешко примењива и предимензионирана нова упутства и правила и нерационалне и велике административне послове. По мишљењу потпуковника Продановића, одржавање хеликоптера, на пример, све чешће превазилази цену коштања нових хеликоптера у тој класи, тако да је боље набавити хеликоптере који просечно вреде од 800.000 до два милиона евра, попут наследника газеле – хеликоптера колибри.

Стрелци за пример

У 241. ловачко-бомбардерској авијацијској ескадри, којом командује потпуковник Милан Обреновић, уграђена је чета за ваздухопловно-техничко одржавање, што ће омогућити већу повезаност пилотског и техничког састава, упућеност једних на друге и добре односе у професионалном смислу и у људским релацијама.

– Код нас је у првом плану оспособљавање младих пилота и желимо да им се пружи максимално квалитетна обука, наравно, сагласна условима у којима тренутно ескадрила живи и ради – истиче заменик команданта мајор Дејан Жели. Већи део обуке у 714. противоклопној хеликоптерској ескадри односи се, такође, на обучавање младих пилота. Командант јединице потпуковник Предраг Николић наглашава да је тај састав веома млад (више од половине кадра је до 30 година) и да су баш зато неопходни добар стручни рад, садржајније припреме и квалитетна методика летачке обуке. Потребно је посебно подвући да су

резултати посада противоклопних хеликоптера на полигонима изванредни и вероватно на максимално могућем нивоу који посаде и постојећа летачка и убојна средства могу да остваре.

У строју одличних пилота и летача стрелаца, ипак, издвајају се мајор Саша Граховац и капетани Добросав Дрндаревић и Александар Аксентијевић и заставници Саша Здравковић, Бобан Талевски и Бојан Татић. После најновијих организацијско-мобилизацијских промена, оператори стрелци и техничари налазе се у ескадри, али се уигран систем обуке и одржавања тренажа пилота и летача стрелаца неће мењати. Илустрације ради, наведимо да летачи стрелци изведу недељно и по 60 опаљења на тренажеру на земљи и око тридесет на тренажеру у ваздуху.

Од помоћника за подршку пуковника Милана Радојичића сазнајемо да је кадровска попуњеност јединице базе на нивоу од 90 посто и да се основано може претпоставити да ће процес професионализације јединице убрзо бити завршен. Професионализација ће несумњиво олакшати обезбеђење објекта и сложен процес логистичког обезбеђења 98. авијацијске базе, у коме се

Отклањање последица земљотреса

Делећи судбину грађана Краљева и околине, краљевачка ваздухопловна јединица ставила је своје капацитете на располагању Штабу за ванредне ситуације, и тако потврдила спремност да се организовано укључи у отклањање последица земљотреса. У ту сврху испоручено је 65.000 литара воде за пиће и превезено око 670 тона грађевинског материјала. Јединица ће наставити са реализацијом сличних задатака, све док ванредне околности буду захтевале. Седморица припадника 98. авијацијске базе имала су велику материјалну штету на објектима у којима станују и за њих је у јединици организована акција прикупљања новчане помоћи.

посебна важност придаје одржавању исправности ваздухоплова и друге технике и стварању повољних услова за живот и рад припадника јединице. Пози-

тивно је осавремењивање телекомуникационих средстава, набавком уређаја новије генерације, док су проблеми у тој области везани пре свега за просечну старосну структуру моторних возила и средстава за опслуживање летења, која је око 28 година. Припаднике јединице тишти и чињеница да осамдесет посто људи нема никакав стан, док питање статуса и новчаних примања оставаљају без коментара.

– Нисмо презадовољни, али предузимају се одређени кораци на плану повећања исправности ваздухоплова и других средстава. До побољшања је дошло преласком завода „Мома Станојловић“ у окриље ВиПВО – подвлачи пуковник Дејан Јоксимовић.

Много је времена и енергије утрошено на снабдевање резервним деловима, чиме је остварена највећа могућа исправност технике у овим условима. Наравно, не сме се заборавити на домаћински однос и посвећеност послу припадника 98. ваздухопловно-техничког батаљона.

– Улазак техничара и летача стрелца у састав ескадрила олакшаће у одређеној мери рад батаљона и омогућити ангажованији рад на одржавању ваздухоплова и технике у другом степену. Исправност расположивих ваздухоплова је преко 80 посто – тврди командант потпуковник Сениша Радивојевић.

Разнородна јединица којом командује потпуковник Владимир Војиновић – 98. батаљон за обезбеђење авијације бави се свим врстама обезбеђења од физичког, санитарског, ватрогасног и телекомуникационог, до навигационог, транспортног и ориентолошког. У саставу батаљона је и 65. чета за обезбеђење авијације, која са двадесетак људи обезбеђује аеродром „Поникве“. Старешине и војници тог састава раде озбиљан и одговоран посао, поготово тежак у зимским условима, када чуварска служба треба да обезбеди огромне површине и велики број објеката. Од команданта 98. артиљеријско-ракетног дивизиона ПВО потпуковника Жељка Поповића сазнајемо да су се новопримљени професионалци одлично уклопили у колектив и да све задатке обављају као да су већ дуго у јединци. Ове године није било гађања циљева у ваздушном простору на „Пасуљанским ливадама“, али је тај састав прошле године имао најбоље оцене на гађањима од свих артиљеријско-ракетних дивизиона Војске Србије. Ови резултати су плод знања, залагања и вредног рада на обуци. Треба рећи и да је тежиште у помагању Кризном штабу у Краљеву на отклањању последица од земљотреса,

управо на припадницима дивизиона, који са три камиона већ данима превозе цреп, грађевински материјал и огрев.

На аеродрому Ниш живе и раде 161. батаљон за обезбеђење авијације и 119. мешовита хеликоптерска ескадрила. Батаљон, који предводи потпуковник Мирољуб Дошовић, обезбеђује логистичку и ваздухопловно-техничку подршку 119. мешовитој хеликоптерској ескадрили и ваздухопловним снагама у маневру и обавља борбено осигурање аеродрома.

– Иако се задаци ваздухопловно-техничке подршке изводе на отвореном простору у свим временским околностима, услед непостојања адекватног радионичког простора, исправност средстава на употреби је преко 90 посто, што довољно говори о стручности и залагању људства – каже заменик команданта батаљона потпуковник Зоран Павловић.

Батаљон, поред својих редовних задатака, обавља и део логистичке подршке 63. падобранског батаљона Специјалне бригаде КоВ и у сарадњи са цивилним аеродромом „Константин велики“ одржава маневарске површине цивилно-војног аеродрома. Ваздухопловну подршку јединицама Копнене војске и ВиПВО пружа 119. мешовита хеликоптерска ескадрила. Припадници тог састава су врло добро оспособљени и вредно раде на изградњи оперативних способности и усавршавању кадра.

– Веома важан сегмент рада јединице представља служба трагања и спасавања, у оквиру које се свакодневно организује целодневно дежурство. То се тренутно ради за потребе Војске Србије, али постоје услови да се те услуге пруже свим заинтересованим корисницима у нашој земљи али и на ширем простору Балкана – наглашава командант ескадриле потпуковник Сениша Стаменов.

Нишка ескадрила је имала и бројне посебне задатке попут превозења више стотина професионалних војних лица, путника и болесника или десантирања близу 2.000 падобранаца, чиме је почетни план пребачен за читавих 800 посто. Када се већ поменути задацима додају гашење пожара и сопствена обука и ангажовања у свим временским условима, јасно је да припадници тог састава раде у изузетно сложеним околностима. Уосталом, то се може рећи за сваку од јединица садашње 98. авијацијске базе и будуће ваздухопловне бригаде. ■

Зоран МИЛАДИНОВИЋ
Снимео Игор САЛИНГЕР

Зајис

Вајшрено криш

У каријери сваког пилота остане увек нешто што се уреже у сећање. Као пилот ловачке авијације на прво место не стављам ни први пролаз кроз два маха, ни дубоко љавешнило неба на 20.000 метара, ни пролазак кроз муњама ужарени кумулонимбус, ни слећање у олујном љуску уз мало свећла на једва видљиву и прељављену пистиу – већ прво ракетирање циља у ваздуху самонавођеним ИЦ ракетама ваздух–ваздух малог домеша авионом миг 21.

Полигон за ракетирање тада је још био у истој држави али је због удаљености требало извршити прелет. Одређен сам за вођу одељења. У том лету имали смо неколико подзадаћака: прелет, налет за пошребе ВОЈИН и РЈ ПВО и наравно увежбавање фиктивног маневра за ракетирање.

Са шест ракета и пуним подвесним резервоаром од 450 литара авион је љгав и шром у односу на чисти профил, а у формацији одељења као вођа не смеш држати пун гас. Коришћење форсажа шакође се не прејоручује ради штедне горива и шакође оштежава рад прашилаца.

Официр за навођење инсистира да се што пре постигне задата висина ради пошреба АРЈ, као да не зна шта значи растурићи одељење на шако важном задатку. Јављам пролазну висину у пењању на задату. Прихваћено је. За њега је овај задатак најважнији, за нас је ускућени. Главни ме чека на полигону будва.

Постигли смо висину тек на преkreћном оријентиру. Време на маршрути је било повољно, са разбацаним кумулусима, које од миља зовемо „овчице“. Искод њих су се могли уочићи оријентирри. Карта ми није требала јер сам често летео изнад шог шерена.

Долазимо до Никшића. Почине процес увежбавања маневра за ракетирање. Заокрећ за раздвајање парова, па према

зони лансирања. Преознајем шачке одлуке, преслишавам се за прекидаче, али без укључивања, што ће требати тек у следећем лету. Сви кажу безбедности на првом месту, али се ништа не може запоставити, ништа.

Полетане реморкера и парова шече по плану. На Никшићу се размичемо. Штојерице раде. Летимо у задатом курсу према полигону за вајшрена дејства у ваздушном простору.

Осећам одговорности, али ме то не оштерећује. Најстарији сам, први ћу ракетирати, сада и ко зна када поново. Ништа не прејуштам рутини.

„Меша је лансирана, бакље су се активирале“, јавио је реморкер.

Открићи циљ у оном, овог пута једноличном љавешнилу, без јасно израженог хоризонта, и јесте и није лако, јер треба акомодирати очи на велику даљину а немаш никакве рејере удаљености. Само пучина и небо стојени у једно.

На краћко сам шкицнуо у страну, дуж обале, што даље према удаљеним планинама, онда поново у правцу где сам очекивао мешу. Видео сам контрастну мрљу у даљини, након пар секунди дим, јер чак и онако свећла меша у по бела гана као да чкиља, као неколико неугашених искри кремента. Још смо далеко.

Официр за навођење дао је даљину 15 километара. Није шренућак за ва-

штру, односно лансирање ракете. Ни у односу на домеш ракете ни што се шиче зоне безбедности. Са 800 километара на час што је минућ до циља. Али, шта сам се, да ли је реморкер баш био прецизан у висини и даљини ошкочињања меша сабовке (САБ-свећлећа авио-бомба). Бишан је још и правац (меша и ветра).

Време брзо лети, укључујем прекидаче наоружања и командујем прашиоцу да укључи своје. Чујем већ звук захваћа главе самонавођења једне ракете, има га и друга, одлично.

Седам, шест, пет километара до циља, звук се појачава, сигуран сам у правилан захваћ. Бакље су сад као забисерене каји росе. Чини ми се да сам и ближе од чешири километра. „Припреми се за лансирање“. „Сиреман“ пошврћује прашилаца.

Подигао сам преклојку бојевог дугмеша и, као и увек, обуздао усхићење. Јављајући вајшра пришиснуо сам и задржао бојево дугме. Једна па друга ракета најуститише лансере уз незнашан шрзај. Звук шшшущи чуо се скоро истовремено и на краћко пригушио једнолично зујање мошора.

Иза ракете оста благо усковишлан белчастии дим. Иду право ка меши. И прашилаца је лансирао обе. Да јукнем од задовољства, огваљујем полуваљком у лево и на доле ка Румији. Праћи ме мој прашилаца. Долази други пар ка циљу. Ми

Прелазимо на рад са контролом летња аеродрома Подгорица. Идемо на слетиње. Нећемо из права, већ из круга, јер имамо вишак горива.

Задивљеног, пресрећног, пилота могу да повуку лујке за егзибицијама. Уздржао сам се. Лет је завршен тек када на земљи угаси мотор. То сам схватио на пробним летовима. И шоме сам као наставник летјења учио млађе пилоте. Славићу на земљи.

Слетели смо. Паркирам и отворам кабину. Прилично сам ознојен. Враћа се други пар и прелеће изнад piste у бригању.

Тачно је да је између летјева за увежбавање и бојевих мала разлика у смислу техничке организације, али осетио ми мирис барушта, смети свести о реалности и досицање неке граничне линије једино овако је могуће.

Од сада некако другачије доживљавам овај широдимензионални простор, чак и на земљи. И наредни пролетни дани некако су ми другачије, летје мирисали.

Узео сам од механичара једну ушку (свежањ каблова од ракете за њено лансирања са прикључком, који након лансирања остаје одсечен на лансеру), као сувенир. Друга је његова. Још је чувам. Још мирише на барушт и сећа на моје прво ватрено ловачко кришење. ■

Пилот-пошукковник Михаило ЖИВАНОВИЋ

Отворен Мултимедија центар у нишкој касарни „Књаз Михаило“

Модерна презентација бригаде

Командант Треће бригаде КоВ пуковник Чедомир Бранковић нагласио је на отварању Мултимедијалног центра да су се припадници јединице, пратећи трендове мултимедијалног развоја и презентације информација, потрудили да руинирани објекат некадашње самоуправе ВУ „Морава“ адаптирају и претворе у савремен и модеран центар са мултимедијалном салом и пратећим садржајима.

Намењен је презентацији информација – слике, звука и анимација и може се користити приликом реферисања, одржавања састанака, конференција за штампу, свечаних академија, пријема, биоскопских презентација или обележавања свечаних датума.

Отварању центра присуствовали су командант Копнене војске генерал-потпуковник Љубиша Диковић са сарадницима и команданти јединица нишког гарнизона.

Припадници Треће бригаде у адаптацији зграде и уређивању ентеријера користили су репроматеријале и покретна средства из војних објеката намењених продаји у Нишу и Пироту, тако да је за функционалан центар, вредан око осам и по милиона динара, утрошено само 432.500 динара из буџета.

У помоћ су притекли и пријатељи јединице попут банке „Социјете генерал“ Ниш, Електронског факултета у Нишу, расадника „Вики“ из Алексинца и дародаваца икона и слика. ■

З. МИЛАДИНОВИЋ

Медицински тим у Чаду и Централноафричкој Републици

Пун учинак

Специјални изасланик генералног секретара УН Махмуд Јусуф истакао је на завршној конференцији да 14 припадника српског контингента успешно извршава задатке здравствене заштите припадника мировне мисије. На свечаној паради уручене су им медаље УН за допринос мисији.

БОРБА ПРОТИВ МАЛАРИЈЕ

Тридесет операција и више од 700 специјалистичких консултација за четири месеца указују на обимност рада српског медицинског тима. Интерниста и лекар опште праксе највише изазова имали су у лечењу заразних и тропских болести. Откривено је и од маларије лечено више од 300 оболелих припадника MINURCAT. Маларија је последица услова у којима се у том делу Африке живи и велике количине кише која је пала у протекла три месеца. Уз то, многи контингенти нису имали одговарајућу заштиту – репеленте или мреже за кревет.

Мировна мисија Уједињених нација MINURCAT у Чаду и Централноафричкој Републици једна је од мировних мисија у којима учествују припадници Министарства одбране и Војске Србије. До сада је ангажовано 27 „плавих шлемова“ из наше земље, а тренутно се у централном делу афричког контингента налази српски санитарски тим који броји 14 лекара и медицинских техничара.

Први пут су самостални, а у прве две ротације српски медицинари радили су заједно са норвешким колегама. Њихов задатак је да пруже медицинску помоћ војном и цивилном персоналу мисије, као и особљу ангажованом у међународним организацијама за пружање помоћи локалном становништву у источном Чаду.

Самостални тим

Медицински капацитети болнице Уједињених нација у Абешеу, главном граду покрајине Куадаи, нису били довољни да после одласка норвешке пољске болнице у мају ове године пруже медицинску подршку мисији, па је Министарству одбране Србије упућена молба за учешће српског медицинског тима у тој мисији.

Кандидати су се пријављивали на добровољној основи. Поред стандардне провере знања енглеског језика, оцене здравствене способности и психолошког тестирања, бирани су тако да језгро тима чине искусни лекари и медицински техничари и да у тиму буде чланова који први пут учествују у мисији. Срећна околност је што су изабрана три кандидата који су били у саставу норвешке болнице, па су добро познавали тамошње специфичне климатске услове, безбедоносне ризике и медицинске изазове. У Центру за мировне операције обављене су непосредне припреме пред одлазак.

Санитетски тим отпутовао је 7. јула, авионом Уједињених нација са батајничког аеродрома до Абешеа. Лет је трајао пет сати, уз краће задржавање у либијском граду Сепхи.

– Из летњег дана и температуре од око 27 степени у Србији – прича шеф тима српских мировњака пуковник др Небојша Ћенић – одмах по доласку на аеродром у Чаду осетили смо другачију климу. Ваздух је био влажан, а температура виша од 40 степени. Дочекао нас је норвешки пуковник Лимосет и одвео до дела кампа у којем је био предвиђен наш смештај, односно у четири климатизована шатора из некадашњег норвешког логора. У прве две ротације српски санитетски тимови били су у саставу норвешког континента, а сада је наш тим ангажован самостално, у оквиру пољске болнице УН првог нивоа.

Болница Уједињених нација састоји се из амбуланте контејнерског типа, која има две ординације лекара опште праксе, апотеке, мале лабораторије и рендген дијагностике и

Пуковник Ћенић са генералом Канђијем уручио је медаље Уједињених нација припадницима ганског батаљона у Сектору Центар

болнице шаторског типа. У њој су део за амбулантне прегледе болесника, две операционе сале, соба интензивне неге, стационар, ординација за интернистичке прегледе, стоматолошка ординација, јединица за стерилизацију инструмената, складиште за потрошни медицински материјал и конференцијска сала.

Медаље за допринос мисији

Дневно се у клиници прегледа тридесетак пацијената, ураде три веће хируршке интервенције, болнички лечи до 18 повређених или оболелих, уради пет до десет стоматолошких и радиолошких процедура и двадесетак комплетних лабораторијских тестова.

– Нажалост, и поред више покушаја, нова медицинска опрема коју обезбеђују УН није комплетно испоручена, посебно стоматолошка и ортопедска. То је и даље проблем. Тешкоће ствара и недостатак лекова, неопходних за хируршко лечење у општој анестезији, недовољна количина крви и немогућност да се примаоцима крви провери крвна група, каже пуковник Ћенић.

Како изгледа уобичајеним радни дан припадника српског медицинског тима у мировној мисији Уједињених нација? Дневне радне обавезе почињу у осам ујутру, а завршава-

ју се у 17 часова, мада су медицински радници „на вези“ 24 часа и спремни су да се одазову позиву за медицинску помоћ у року од пет до петнаест минута.

Слободне активности су ограничене и своде се на шетње или трчање по беду-му који окружује камп, коришћење кошаркашког терена, одлазак у трим салу, гледање филмова и неформално дружење са другим припадницима мисије. Мировњаци су организовано пратили и многе спортске догађаје који су се одвијали овог лета и јесени. Свим припадницима омогућено је да службеним

телефоном разговарају са породицом и пријатељима по цени коштања позива из Италије, а обезбеђен је и довољан број компјутера са интернет конекцијом.

– Четрнаест припадника српског контингента професионалци су у свом послу – каже пуковник Ђенић – али су и особе које имају различите таленте и интересовања. Та различитост утиче да се одлично надопуњујемо у свакодневном раду. Због тога је присутна добра атмосфера, а време проведено у мисији протиче брзо. Иако долазимо из различитих јединица и установа – ВМА, Војна болница Ниш, Центар војномедицинских установа, Команда КоВ и ГШ ВС –

ДЕСЕТ САТИ ОПЕРАЦИЈА

Српски мировњаци придружили су се снагама из тридесет земаља света и имају задатак да пруже медицинску помоћ војном и цивилном персоналу Мисије. Локалном становништву пружају медицинску помоћ само у изузетним случајевима. Таква ситуација била је средином септембра, када је српски тим упућен специјалним летом у Централноафричку Републику, у градић Бирао, 500 километара од Абешеа.

У околини тог места парамилитарна јединица напала је локално становништво и тројица мештана су задобили повреде. Наши лекари, заједно с млађим колегама из Тогоа, Либериије и Шри Ланке, збринули су повређене. Операције су трајале дуже од десет сати. Пацијенти су после тога транспортовани у град Банги. Ујутру, по повратку у Абеше, мировњаке је на аеродрому сачекао ирски бригадни генерал Џералд Ахерне и лично им захвалио на том подухвату.

Завршна конференција Мисије

српски медицински контингент оставља утисак да његови чланови годинама раде заједно.

Представници наше земље у мисији организовали су стручну наставу о правилном збрињавању повређених, различитим и тропским болестима, змијском уједу и о најчешћим интернистичким и стоматолошким проблемима. Изведене су и три вежбе са „маркирантима“, а на предавањима и вежбама често су присуствовали и лекари из других контингената. Посетиле су их делегације из Њујорка, локалног Црвеног крста, француске војне базе, невладиних организација и команданти других контингената, сагледали њихов рад и могућности болнице.

Успешан рад медицинског тима из Србије и значајан допринос здравственој заштити припадника мировне мисије нису прошли незапажено и специјални изасланик генералног секретара УН Махмуд Јусуф је на финалној конференцији истакао да 14 припадника српског контингента успешно извршава све задатке, а српском и монголском тиму командант мисије генерал-мајор Канђи уручио је на свечаној парадни медаље УН. Тим поводом је амбасадор Србије у Либији и Чаду, Оливер Потезица упутио честитке члановима тима. Српске мировњаке посебно радује што су припадници појединих контингената уручили плакете српском медицинском тиму и тако показали да изузетно цене њихов рад.

Предвиђено је да болница престане да ради у децембру, а припадници санитетског тима Министарства одбране и Војске Србије очекују да се у земљу врате до половине месеца.

Застава Србије у Чаду сведочи да и наша земља доприноси безбедности у том делу света и сасвим сигурно афирмише Србију као доброг партнера међународној заједници. ■

Зоран МИЛАДИНОВИЋ

Спомен-соба Прве бригаде

Укоманди Прве бригаде Копнене војске спомен собу отворили су бригадни генерал Ђокица Петровић, командант бригаде и Драган Болић, помоћник градоначелника Новог Сада.

У четири целине и са преко стотину изложених експоната, поставка у Спомен соби обухвата период новије војне историје не само на територији Новог Сада и Војводине него и шире. Централно место заузима спомен-плоча припадницима Новосадског корпуса погинулим у борбеним дејствима од 1991–99. године.

Аутор идејног решења и целокупне поставке је Станко Димић, руководилац Одсека за новију војну историју Музеја Војводине. Поред те установе, у уређењу спомен-собе Прве бригаде учествовали су Команда КоВ, Војни музеј из Београда и Музеј Града Новог Сада, а изградњу су помогле и компаније Лафарџ, Бест градња и Канон М из Новог Сада. ■

Б. М. П.

Посета „Ласта“

Представници Управе за логистику (Ј-4) Генералштаба посетили су Саобраћајно предузеће „Ласта“ Београд. Основни циљ посете је упознавање са структуром, организацијом рада и начином организације диспечерске службе за саобраћај и транспорт у једном од највећих домаћих превозника путника у друмском саобраћају.

Радну групу, коју је предводио пуковник Милош Баковић, начелник Одељења за саобраћај и транспорт Управе за логистику (Ј-4), примили су заменик генералног директора СП „Ласта“ Драган Белић и Милош Марковић, руководилац саобраћајног сектора.

Закључено је да је посета у функцији јачања дугогодишње сарадње Војске Србије и СП „Ласта“, а одређена искуства и решења могу се искористити у реорганизацији диспечерске службе за саобраћај и транспорт Војске Србије. ■

Образовање

Нови кадар ЦИВИЛНЕ ЗАШТИТЕ

Висока техничка школа струковних студија из Новог Сада једина је виша школа у Србији која на одсеку „Заштита“ припрема будуће струковне инжењере и специјалисте заштите за систем цивилне одбране

Школа је основана пре више од 50 година као Виша машинска школа. Једна је од првих високошколских установа, са пет одсека, четрнаест акредитованих студијских програма на основним и седам на специјалистичким студијама, и прва је државна високошколска институција у земљи која омогућава учење на даљину из студијских програма „Заштита од пожара“ и „Информациона технологија“.

Функционише у складу са тзв. *Болоњским процесом*. После завршених основних струковних студија (три године), инжењери могу наставити студирање на неком од постојећих специјалистичких струковних студија у Школи или на одговарајућим факултетима у земљи и иностранству.

Организатор је бројних међународних конференција и саветовања на теме из области ризика, безбедности и здравља на раду (сваке године у Конгресном центру „Копаоник“) и на теме из области заштите од пожара (сваке друге године у Новом Саду).

На одсеку „Заштита“ кроз студијске програме „Заштита од пожара“, „Безбедност и здравље на раду“, „Заштита животне средине“, а посебно „Цивилна заштита и спасавање у ванредним ситуацијама“, оспособљавају се и припремају млади стручњаци за активно учешће у цивилној одбрани, као једном од четири стуба система одбране Републике Србије.

Мере и активности које предузима друштво на заштити и спасавању становништва, заштити и склањању материјалних добара, као и на очувању животне средине (који су дефинисани у *Закону о ванредним ситуацијама*), уткане су у План и програм који студенти изучавају током студирања.

Посебна пажња посвећује се практичној обуци које студенти реализују у школи (обука у скијању, обука у зимским условима, прва помоћ, оријентација у природи, спасавање на води и под водом и др.) или у неком другом универзитету са којим Школа има сарадњу и склопене уговоре о размени студената и предавача, као што су Универзитет за ванредне ситуације из Санкт Петербурга (Русија), Технички факултет из Зволена (Словачка), Државни колеџ из Мекона (Macon State College, Georgia) у САД-у, Универзитет из Остраве (Република Чешка), Универзитет из Лиона (Француска), Универзитет из Ливерпула (Енглеска) и Универзитет из Атине (Грчка).

Школа је и носилац пројекта TEMPUS JPHES 158781 – Безбедност и здравље на раду – образовни програми и доживотно учење (Occupational safety and health – degree curricula and lifelong learning) у периоду од ове до 2012. године.

Своју хуманост студенти и професори Школе исказали су недавно у Краљеву где су својим радом и знањем помогли становништву које је претрпело последице земљотреса. ■

Др Бранко БАБИЋ

Гардисти на Пасу́янским ливадама и Песковима

Гвоздени обруч

Последњи јесењи дани ове године припадницима Гарде Војске Србије послужили су за увежбавања и проверу свега што су учили током вишемесечне обуке. На војним полигонима „Пасуљанске ливаде“ и „Пескови“ новембар је остао заробљен у „Гвозденом обручу“ гардиста.

Припадници 25. батаљона војне полиције из састава Гарде на „Пасуљанкама“ су реализовали тродневну вежбу „Гвоздени обруч 2010“. Имали су задатак да демонстрирају обезбеђење војних објеката и командних места.

Неуморни ветар, стални гост ових предела, тог дана као да је одлучио да олакша посао младићима и девојкама, професионалним војницима војне полиције. Вежба је ново искуство, али и круна вишемесечне обуке. Свесни су да морају показати максимум онога што су научили.

Док неприметно нестају међу растињем, за њима, у прабини и сувом лишћу остају само трагови чизама... Све је уиграно, а времена за грешке нема. Вежба има шест секвенци... положаји се знају напамет. Прашина се још није ни слегла, а младићи и девојке у маскирним униформама већ су у строју. На њиховим лицима нема умора, само радост после одличне оцене команданта Гарде бригадног генерала Горана Радовановића.

Нешто северније, на „Песковима“, још једна група гардиста проживљава ново искуство. Гардијски батаљон увежбава руковање ватреним оружјем...

Мета – купола тенка. Одстојање – две стотине метара. Средство – ручни ракетни бацач М80.

Њих је више од стотину, али сви су једнаки у три ствари – први пут у руци држе ракетни бацач, имају исти поглед пун сумње и неизвесности пре него што се крене на гађање и осмех, који је тешко сакрити, по повратку...

Уста су пуна песка, уши су заглашене од силине пуцња, али ништа од тога није важно. Они су погодили тенк из ручног ракетног бацача – као на филму! ■

Биљана МИЉИЋ
Никола ДРАЖОВИЋ
Снимио Јово МАМУЛА

Биће добровољаца

Локални музичари у селу Јакову, надомак Београда, по свему судећи одсвирали су последњу „тезгу“ пред капијом касарне где се налази 3. центар за обуку.

– Што сте зарадили, зарадили сте! – кроз смех им добацује младић пружајући новчаницу од двеста динара хармоникашу. – Нема више служења војске, ми смо последња генерација!

Чим је узео новац, музичар се већ се окренуо увесељавању нове муштерије. Са колегом гитаристом већ је стао поред аутомобила из кога још није ни изашао млади регрут са породицом.

– Како, бре, нема војске више!? Шта? Укида се?! – зачуђено пита тренутно беспослени виолиниста.

– Ово је последња генерација регрута. Од сада ће бити само професионалци. Мада, чујем да ће моћи и добровољно да се служи – одговара вођа.

– Дај Боже, брате! Да мож' који динар да с' узме! – добаци „маестро“ притрчавајући групици момака који су прилазили касарни. Запева, живахно цигуљајући гудалом.

Велики одзив регрута у децембарском року

У Војску Србије, на служење војног рока са оружјем, у децембарском року одазвало се 1.468 регрута што је 98 одсто предвиђеног плана.

Припрема и реализација децембарског упутног рока обављена је уз пуно ангажовање Управе за обавезе одбране и територијалних органа који извршавају послове војне обавезе.

Линија која дели пријавницу од „спољног света“ и овог пута имала је неку митску снагу. Момци су полако, један по један улазили, поздрављајући се са најмилијима и већ после неколико корака бивали озбиљнији, благо забринутих лица...

Заставник је повео групицу у шареним јакнама, прво на преглед пртљага, онда на лекарски преглед, па разговор са психологом, затим распоред у чете, туширање и шишање и задужење опреме...

Усаглашена рутина и овога пута чекала је готово 1.500 регрута децембарске класе који су, званично, последња генерација рочних војника, која ће, према одредбама старог закона обавезно служити војни рок.

Наредних шест месеци, колико ће провести у центрима за обуку, а потом и осталим јединицама Војске Србије, биће својеврстан опроштај од историје. Од јануара 2011. године обавезно служење војног рока се укида, па ће јединице и команде бити попуњене искључиво професионалцима.

– Човек који није служио војску, за мене није комплетан човек! – без много размишљања „одрезује“ Филип Митровић, регрут из Београда. Каже, његови су преци служили војску и он је, каже, ухватио „последњи воз“. Хоће да буде „професионалац“ кад одслужи, сматра да ће му војна књижица бити добра препорука за будуће запослење.

За Филипом је у колони, која ће за неколико дана постати прави строј, корачао и један будући полицајац – Зоран Величковић.

– Није само то што желим да будем полицајац разлог што сам дошао! Мислим да човек сазри у војсци! Изађе стабилнији, јачи... – сматра Зоран.

Подшишани „гуштери“ улазе у спаваоне. Тамо их чека „коцкање“ касета. Жаргон подразумева једнообразно слагање ствари у мале металне војничке ормариће.

– Нема шансе све да стане у касету – запрепашћено гледа један црнпурасти дечко гомилу униформе и опреме у шаторском крилу.

– Гледај овамо! Наравно да може да стане! Још није утврђено колико ствари може да стане у касету! Узмеш кошуљу, па је преклопиш овако – показује прве војничке вештине искусни командир одељења.

Регрути покушавају да понове веште покрете старешине. Већина не успева одмах...

Искусни капетан који је промену цивила у војника већ много пута видео, зна да ће до заклетве сви ти млади људи марширати стамено и чврсто пред својим родитељима и девојкама.

Судећи према речима Ивана Херцеговчевића из Дубља, биће добровољаца за служење војног рока и када то више не буде обавеза. Код Мачвана је, каже, то традиција, а и девојке „чудно гледају“ оне који нису никада обукли униформу. ■

Александар ПЕТРОВИЋ
Снимио Зоран МИЛОВАНОВИЋ

Командно-штабни курс

Свечаност поводом завршетка усавршавања Прве класе Основног командно-штабног курса Школе националне одбране одржана је у амфитеатру Центра за симулације и учење на даљину.

Начелник Школе националне одбране пуковник Миле Јелић полазницима је уручио уверења о завршеном тромесечном усавршавању и честитао на постигнутим резултатима. Основни командно-штабни курс завршило је 66 официра са одличним успехом и просечном оценом 8,88. Најбољи међу њима су мајори Јован Кузмановић (10,00) и Борислав Крњајић (9,83), поручник Слободан Цветковић (9,67) и капетан Милош Колунџић (9,67).

Реч је о првом нивоу усавршавања у систему одбране, након којег су полазници оспособљени за командовање јединицама ранга чета-батерија, као и за штабне дужности у батаљонима-дивизионима и за остале одговарајуће дужности у систему одбране.

Честитајући официрима, пуковник Миле Јелић истакао је да су свеукупне реформе које су спроведене у области војног школства значајне и у будућем раду и усавршавању припадника Војске Србије. Стога ће, како је истакао, само најуспешнији и најупорнији стизати до највиших нивоа усавршавања. ■

Д. А.

Сарадња са Чешком

Војну академију посетио је тим НАТО експерата за област логистике и том приликом чланови тима одржали су неколико предавања за наставнике и сараднике Војне академије и официре службе логистике о темама логистике у мултинационалним операцијама и кризним ситуацијама.

Предавачи су били пуковник др Збишек Корецки, начелник Катедре логистике Факултета за економику и менаџмент Универзитета одбране у Брну и др Наташа Помазалова, академски наставник. ■

С. В.

Програм верске наставе

Начелник Војне академије бригадни генерал Младен Вуруна и председник Одбора за верску наставу СПЦ епископ хвостански Атанасије (Ракита) потписали су програм сарадње Војне академије са Одбором за верску наставу Архиепископије београдско-карловачке за школску 2010/2011. годину.

Тиме је настављена сарадња двеју институција, која се спроводи у складу са Споразумом потписаним 2008. године, који обухвата организовање популарних тематских предавања и трибина, као и поклоничких путовања за кадете Војне академије и ученике Војне гимназије.

Програмом сарадње предвиђена је организација пет предавања, поклоничка путовања на Свету гору и обилазак православних светиња широм Србије. Програм, такође, предвиђа сарадњу у организацији прослава празника поводом школске славе Војне гимназије, славе града Београда и реализацију предавања на Војној академији и Православном богословском факултету. ■

С. В.

Спортски сусрети у Сарајеву

Делегација коју је предводио начелник Катедре за физичку културу Војне академије пуковник Владисав Обреновић боравила је у Сарајеву у оквиру спортског сусрета поводом Дана оружаних снага БиХ.

Припадници Војске Србије и Босне и Херцеговине такмичили су се у одбојци, кошарци и фудбалу. Током боравка у Сарајеву обишли су културне знаменитости града. ■

Снимила Ранка ТОМИЋ

Нова страница академске историје

Академски потенцијал ВМА додатно је оснажен на 526. седници Наставно-научног већа ВМА током које је, у складу са законским прописима и јединственим критеријумима, учињен избор 13 редовних професора, 5 ванредних професора, 5 доцента и 4 асистента. Изборној седници присуствовало је и више академика и професора Медицинских факултета из Београда и Крагујевца, као и Стоматолошког факултета и Факултета ветеринарске медицине у Београду.

Наставно-научни потенцијал ВМА данас чини 39 редовних професора и један научни саветник, 39 ванредних професора и три виша научна сарадника, 42 доцента и четири научна сарадника, као и 43 асистента и један истраживач сарадник. ■

Показна вежба Школе резервних официра

Здравствена подршка одреда Војске Србије у мировној мисији УН била је тема показне вежбе „Београд 2010“ слушаца 98. класе Школе резервних официра санитетске службе и 96. класе Школе резервних официра Ветеринарске службе. Током вежбе обухваћени су рад команде, мултимедијална комуникација између две санитетске етапе, збрињавање повређених и оболелих у војној пољској болници и евакуација повређених и оболелих ваздушним путем.

Комплетан ток вежбе пратили су начелник ВМА генерал-мајор проф. др Миодраг Јевтић са сарадницима, начелници организацијских целина и чланови Наставно-научног већа и наставници ВМА, као и представници Управе за војно здравство. ■

Трансплантације јетре

Трансплантациони тим ВМА урадио је четири нове трансплантације јетре и тиме се број оваквих захвата повећао на 18. Посебан значај петнаестој трансплантацији у ВМА даје чињеница да је први пут учињена трансплантација јетре код болесника са различитим крвним групама, што је веома ефикасно реализовао тим стручњака професора др Беле Балинта.

Шеснаеста трансплантација била је хитна и њена посебност је што је део јетре са живог даваоца пресађен код витално угрожене шеснаестогодишње болеснице у стању фулминантног хепатитиса због Вилсонове болести. Давалац органа је отац болеснице.

Операција је била изузетно сложена и у њој су мултидисциплинарно били ангажовани стручњаци из више области ВМА, пуковник проф. др Небојша Станковић, проф. др Дарко Мирковић, проф. др Бела Балинт, проф. др Јасна Јовић, проф. др Зоран Славковић, виши медицински техничар Сашка Штампар и други. ■

Искуства ендоваскуларне хирургије

Клиника за васкуларну хирургију ВМА организовала је међународни симпозијум током којег је теоријски и практично представљено трогодишње искуство ВМА у домену примене ендоваскуларних хируршких процедура.

Учеснике скупа међу којима су били најеминентнији васкуларни хирурзи Србије и окружења, као што су проф. др Лазар Давидовић из КЦ Србије, академик, проф. др Ђорђе Радак из Института за кардиоваскуларне болести Дедиње и проф. др Чаба Џиниш из Централне војне болнице Републике Мађарске, поздравио је начелник ВМА генерал-мајор проф. др Миодраг Јевтић. ■

Активности центра за контролу тровања ВМА

Центар за контролу тровања ВМА једина је референтна установа у земљи за дијагностику и лечење акутних тровања. Поред службе лечења, то је једина специјализована институција у земљи одговорна за информатичку подршку како здравственом особљу, тако и становништву не само у нашој земљи већ и земљама у окружењу.

Центар за контролу тровања ВМА у оквиру сарадње са међународним организацијама већ трећу годину учествује и у програму едукације за потребе Организације за забрану хемијског оружја (ОПЦВ). Ових дана завршава се трећи циклус едукације.

Стручњаци Центра активно учествују и у бројним домаћим и међународним научним пројектима. Тако је недавно под покровитељством Министарства пољопривреде, шумарства и водопривреде Србије одржан дводневни семинар везан за српско-британски пројекат „Усаглашавање националних прописа у области регистрације и контроле

средстава за заштиту биља са прописима Европске уније и примена нових законских прописа” током којег је проф. др Славица Вучинић, представила активности и могућности Центра као и досадашње резултате. ■

Струка и наука

Др Томас Будар, врхунски стручњак Клинике за анестезију из Универзитетске болнице у Нансију, Француска, боравио је у раној посети Клиници за анестезиологију и интензивну терапију ВМА где је одржао предавање и заједно са нашим стручњацима практично помовисао примену нове методе реверзије неуромишићне блокаде. Презентацији је присуствовало више од 70 анестезиолога из Србије и Црне Горе, које је у име Управе ВМА поздравио пуковник проф. др Предраг Ромић. ■

Припремила Елизабета РИСТАНОВИЋ

РЕФОРМА РУСКЕ АРМИЈЕ

Промене у руској армији су тешке, али неопходне и све што се данас чини усмерено је на формирање модерних, ефикасних оружаних снага, изјавио је руски председник Дмитриј Медведев.

– Армија се код нас тренутно мења, и без обзира на то што су те промене тешке, оне су неопходне, јер схватамо да нећемо моћи да створимо Оружане снаге модерним и ефикасним, спремним и боље наоружаним, уколико официри буду примали новац који их не мотивише на нормалан рад и нећемо имати нормалну одбрану – рекао је Медведев.

Он је током посете Центру за обуку код подмосковског Солњечногорска казао да постоје одређени проблеми, али да је већ донет низ добрих одлука. Медведев је додао да као врховни командант то лично надзире и да ће тако и наставити.

Председник Русије је уручио државне награде официрима за професионално ангажовање на Северном Кавказу и честитао именовање новим командантима Западног и Источног војног округа. ■

УКРАЈИНА СМАЊУЈЕ БРОЈ ВОЈНИКА

Састав Оружаних снага Украјине до 2015. године биће смањен за 40.000 припадника, саопштио је на конференцији за новинаре начелник Генералштаба и командант украјинске војске Григориј Педченко. Према његовим речима, сада је бројност Оружаних снага 200.000 и до 2015. треба да буде 160.000 војника.

Педченко је казао да се до 2015. планира редукција за 20.000 цивилног и 20.000 војног персонала у саставу Оружаних снага, а за 20 одсто биће редукован административни апарат.

– Треба да у наредних пет година уништимо више од 200.000 тона муниције и више од 10.000 тона компонената течног ракетног горива – рекао је украјински генерал и додао да ће реализација тих мера омогућити расформирање приближно 27 арсенала, база и складишта и предају више од 500 војних насеља у државну својину. ■

ЦРНА ГОРА ПРВА У РЕДУ ЗА НАТО

Црна Гора би могла постати прва наредна чланица НАТО-а, изјавио је министар одбране Боро Вучинић на крају посете САД.

– Веома смо посвећени испуњавању наших партнерских обавеза и питање је само динамике када ћемо коначно постати чланица НАТО-а. На нама је да то буде што пре и ја сам велики оптимиста. Наши партнери ће на основу тога оценити шта смо урадили и колико смо напредовали – рекао је Вучинић, који је предводио делегацију Црне Горе у радној посети САД.

Лидер опозиционе Нове српске демократије (Нова) Андрија Мандић, међутим, поручује да је референдум о евентуалном чланству Црне Горе у НАТО обавезан. Мандић је најаве да ће о том питању одлучити парламент оценио као бежање од већинске воље грађана.

– За референдум се залажу и најважније чланице НАТО-а, што значи да се непосредно изјашњавање грађана Црне Горе о приступању тој Алијанси тешко може избећи – казао је Мандић. ■

ВОЈСКА АУСТРИЈЕ ОСТАЈЕ НА КОСОВУ И У БИХ

Влада Аустрије продужила је учешће аустријске војске у мировним мисијама УН, између осталих на Косову, у Босни и Херцеговини и на Голану, до краја 2011. године. Са преко 1.000 војника Аустрија се налази међу првих пет земаља из ЕУ по броју војника стављених на располагање за потребе мировних мисија, рекао је министар одбране Аустрије Норберт Дарабош.

Одлука Владе предвиђа учешће до 1.672 војника, 26 полицајца и једног цивила у мировним мисијама. До 600 војника, према одлуци Владе, учествоваће у мировној мисији на Косову, до 400 у Босни, и до 387 на Голану. За потребе мисије на Косову договорена је и резерва од 250 војника која може у сваком тренутку бити активирана.

Аустријски генерал-мајор Бернхард Бајер, који се већ годину дана налази на челу европских мировних снага у Босни и Херцеговини, остаће до краја следеће године командант Еуфора, саопштило је Министарство одбране Аустрије. Бајер ће до краја 2011. наставити да командује над око 1.700 војника из 25 земаља. ■

ГРЧКА СМАЊУЈЕ ТРОШКОВЕ ВОЈСКЕ

Грчка намерава да смањи за 15 милијарди евра програм наоружања своје копнене војске кроз 15 година, најавио је Министарство одбране те земље. Претходна влада планирала је да за програм наоружања копнене војске у наредних 15 година издвоји 25 милијарди евра, а актуелна социјалистичка влада намерава да тај буџет смањи на десет милијарди, објаснио је министар одбране Евангелос Венизелос у Солуну.

– Разлика је значајна. Представимо овај предлог до краја године влади и парламенту – рекао је министар одбране.

Влада покушава да смањи буџетски дефицит са више од 15 одсто БДП у 2009. на 7,8 одсто у 2010. години. ■

Пише
Александар РАДИЋ

Викиликс

Сви досадашњи преседани у публикавању поверљиве грађе односили су се на појединачне документе или теме или само изводе из тих докумената. Случај Викиликс може да се тумачи и као први глобални пример „рашовања“ лимитираног само на информатички простор.

На недавном самиту НАТО-а у Лисабону тежиште је усмерено на модернизацију тог савеза у проценама будућег развоја прилика у безбедном домену, са честим позивањем на информатички раш. У односу на стварни развој догађаја у данима после самита постоји један бићан дејал који је промашен у свим проценама – погрешно је лоциран извор безбедносних проблема у држави које не желе да се подреде глобалном систему вредности. Као јучо јуча у прошлости показао се да формално образовани висококвалификовани кадрови из стабилних поредка имају грдне тешкоће да реално процене шта све може да учини ирационални ум индивидуалаца.

Увек се пројављује тражи у конвенционално организованом формама. Када обавештајци из чланица НАТО-а говоре о информатичком рашу они мисле на дејства уобичајених структура, по могућству са јасном и звучном формацијском ознаком.

Када оно, уместио некаквог имагинарног 977. бајалона за информатичко рашовање Пасгарана, први удар информатичког раша стиже од јар појединца са врло конфузним мотивима. Теорије завере биће сасвим сигурно створене да би на неки начин „покриле“ чињеницу да су најсложенији системи најизложенији удару појединца, а не посебно припремљених састава. Сада треба створити снажну причу о томе да се ништа случајно није десило и да свакако иза Викиликса у сенци стоје неки мрачни циљеви, замршене игре моћи које су јар хакера покренуле зарад властитих интереса у случај који доводи у питање темељне вредности поверљивости рада са информацијама у државним структурама.

Ако се крене у потрагу за подацима из прошлости неких оружаних снага, може се ући у архивску грађу са разним ознакама поверљивости, које су кроз историју промениле називе, али не и суштину – потребу да се информација заштити од последица изласка у медије отвореног приступа.

Прошлог времена показао се као најпозданији критеријум за уклањање ознаке поверљивости из заглава докумената и тако треба и да остане, у интересу свих, јер нема начина да се одржи стабилност државних система ако се доведе у

питање потреба за постојањем поверљивости докумената створених за читање у уским круговима.

Вероватно се ови редови чине прећерано конзервативним, али у одбрану става да поверљиво мора бити поверљиво, треба указати да један од важних градивних елемената јесте вера у постојање одговорности и промишлености власти. Наравно, уз све сумње које имамо у разложност шаквог става, он је нужан да би смо веровали државним организацијама какве познајемо. Далеко су оне од идеалног, али од демократског друштва данашњице за сада нисмо створили боље.

Такво друштво неким, углавном не баш превише заслужено, даје привилеговану прилику да конзумирају информације које већина нема, али ако не би било тако настале би велике тешкоће како задовољити дефиницију полицике виђене као умеће могућег.

Викиликсово наслеђе биће преседан унутар кога су сада изузетно снажни гласови да се зна више. Такав развој прилика може да крене у два смера. Први је рушење система вредности каквог знамо, шиме што ће се довести у питање свака комуникација на било ком нивоу у којој учесници желе да задрже поверљивост и то у било којој сфери живота. Не ради се јучо само о политичко-безбедном домену већ и о пословним активностима, ја и приватном животу. Параноичност која настаје као последица Викиликса може да доведе до друге крајности – зашварања приступа информацијама на прећерано узак круг људи.

Други правац развоја биће промена етике која ће довести до тога да сваки јучо када нешто учиниће мораће да процениће какве ће то ефекте имати ако би сви знали шта сте рекли или урадили. За такав развој треба јучо времена и можда превише добре воље и зајо за сада верујем да ће доћи до преиспитивања покушаја организација које се ослањају на информатичку да дистрибуирају информације по хоризонтално уместио традиционално само по хијерархији.

Управо је процена Американаца да би требало учинити отворенијим приступ извештајима поверљивог карактера по хоризонталном нивоу, међу људима приближно истог ранга, али смешених у различите организацијске целине, отворила могућност да поверљиви документи могу да исцуре на интернет. ■

Штења од нарушавања „вере у систем“ једнако је велика и код Американаца који су створци Викиликсове библиотеке текуће историје и код свих других, укључујући и оне који се можда декларишу као антиамериканци. Када се афера слегне поштаће јасно да су сви помало изгубили поверење у систем.

Има пуно оних који ових дана ликују над „несрећом“ америчких власти затечених публикавањем хиљада поверљивих докумената посредством веб сајта Викиликс, који се преко ноћи уздигао од маргиналности до насловних страница. Актуелни документи високог политичког и безбедносног садржаја као поплава излили су се у руке свакога ко има жеље и времена да чита.

Историја и пројекција

Посвећена 160-годишњици војног школства у Србији, монографија „Српско војно школство“ прати историјат, почев од формирања првих војних школа у Кнежевини Србији – Гвардијске школе 1830. и Артиљеријске школе 1850. године, до данашњих дана. Док се у другом делу детаљно бави савременом организацијом и делатношћу Војне академије, као акредитоване, модерне високошколске установе, у закључним разматрањима представља пројекције будућности образовне и научне делатности у области одбране и безбедности у земљи и сарадње са сродним војношколским установама и оружаним снагама у региону и свету.

У складу са условима и историјским околностима у којима се развијало српско војно школство, монографија заправо прати неколико различитих и хронолошки омеђених периода у његовом развоју: почиње са 19. и првим деценијама 20. века, периодом у коме су Артиљеријска школа и Војна академија Краљевине Србије изнедриле читаву плејаду врхунских интелектуалаца и стручњака у војним областима, школованих у земљи и иностранству, искуسنих војних стратега несаломиве моралне чврстине и непоколебљивих у служби својој отаџбини. Многи међу њима показаће се као врсни научници – војни теоретичари, професори и академици, али и команданти и бриљантни војсковође који су успешно водили српску војску у балканским ратовима и Првом светском рату.

У периоду између два светска рата (1919–1941), српско војно школство функционише у саставу војношколског система Краљевине СХС, односно Краљевине Југославије, пратећи на тај начин потребе прве југословенске државе и њене војске за одговарајућим официрским кадром. Други светски рат у Југославији најавио је дисконтинуитет са традицијом и организацијом војног школства из претходних времена. Послератно школовање официрског кадра ЈНА, ослоњено на искуства партизанских официрских школа и курсева установљених за обуку командира и команданата у јединицама НОВЈ, биће организовано у складу са друштвено-политичким устројством нове државе и потребама њених оружаних снага. И у овом периоду (1944–1991) српско војно школство представља интегрални део јединственог војношколског система југословенске федерације.

Деведесетих година прошлог века отворена је нова етапа у развоју српског војног школства, која се одвија у знаку повратка националним темељима из периода пре стварања прве југословенске државе. Трансформација вој-

Војска, посебно њен официрски кор, били су ослонац и заштитна национална идеја у стварању модерне српске државе. Гошћиво да није било државне организације или установе чијем формирању и развоју нису допринели српски официри, нишњи стваралачке области у којој зајажене резултате нису оставили научници, уметници, књижевници и просветитељи у официрској униформи.

ног школства Савезне Републике Југославије од 1992. до 1999. године и темељне реформе које су у овој области извршене последњих година у Републици Србији, створили су услове да се на почетку 21. века установи један аутономан, модеран и, пре свега, рационалан образовни систем који ће у потпуности одговарати потребама и задацима Војске Србије, омогућити да се усклади и хармонизује војно и цивилно образовање у држави и промовише институционални оквир који ће заокружити процес образовања и научне делатности у области одбране и безбедности у Србији.

Последња деценија у развоју српског војног школства у монографији заузима највише простора. У оквиру неколико тематски заокружених целина, детаљно је представљена организација и делатност Војне академије, као акредитоване високошколске војне установе. У овом делу обрађен је читав низ занимљивих тема, као што су: школовање официра (видова, родова и служби), подофицира, резервних официра, жена, практични облици наставе, усавршавање официра у Школи националне одбране, изучавање страних језика, физичко васпитање и спортске активности на Академији и теме које бисмо посебно истакли, а тичу се међународне сарадње у области војног школства.

У складу са опредељењем Републике Србије и њене војске да развија партнерске односе са међународним безбедносним структурама, ова сарадња је последњих година интензивиранија упућивањем припадника Министарства одбране и Војске Србије на школовање и усавршавање у престижне војне школе појединих европских земаља и САД, као и школовањем припадника страних оружаних снага, посебно из бивших југословенских република, на нашој академији. ■

Мирјана ЗОРИЋ

Ново лице Старог Генералштаба

Мистика Сале ратника, у којој су и сада витрине за чување ратних карата, а старији официри памте и велики сто за вођење ратних игара, допринела је да су многи то здање доживљавали као најважнију зграду наше војске, дуго након што је она то престала да буде, рекао је на свечаности отварања изложбе државни секретар Игор Јовичић

У галерији Уметничког павиљона „Цвијета Зузорић“ на Калемегдану отворена је изложба „Стари Генералштаб“. Мултимедијалну поставку, у којој је дочаран поступак рестаурације велелепног здања у улици Кнеза Милоша 33 под покровитељством Завода за заштиту споменика културе Београда, отворио је државни секретар Министарства одбране Игор Јовичић.

– Зграда некадашњег Главног Генералштаба и Министарства војске и морнарице симбол је трајања уређене војне власти у Београду као њеном центру – истакао је том приликом Јовичић, подсећајући да су током протеклих седам деценија у том здању боравиле најодговорније старешине од војске Краљевине СХС, па све до данашње Војске Србије, па чак и окупационе војске у току Другог светског рата.

– За разлику од прошлих времена зграда у Кнеза Милоша 33 данас је отворена за јавност. Тај нови квалитет ре-

зултат је опредељења Министарства одбране да укупна реформа система одбране буде јавног карактера – рекао је Јовичић.

Ауторке пројеката рестаурације фасада Старог Генералштаба и Сале ратника, архитекте Татјана Виденовић и Светлана Марковић, на 36 изложбених панела представиле су фото и техничку документацију као и архитектонске цртеже са хронолошким приказом изведених радова. Посетиоци су, такође, могли да погледају и видео-записе „Застава филма“ који сведоче о различитим фазама рада током претходне две године.

О специфичностима рестаураторског подухвата и значају изложбе којом се тај објекат приближава јавности, на отварању изложбе говорили су Марко Поповић, председник Комисије у области заштите културних добара од изузетног значаја и добара српског порекла у иностранству при Министарству културе Србије и Александра Фулгоси, помоћник директора Завода за заштиту споменика културе Београда.

Једна од најзначајнијих јавних зграда саграђених у духу академизма између два светска рата, Стари Генералштаб у Улици кнеза Милоша проглашен је за споменик културе 1984. године. Током седам деценија постојања, много пута је страдао, све до најновијег 1999. године када су током бомбардовања оштећени фасада, стубови и декоративне скулптуре на згради. ■

Биљана МИЉИЋ

Снимио Иван ИВАНОВ

Камена палата

Прецизних података о изради пројекта и почетку грађења Старог Генералштаба нема, али сматра се да је грађена у периоду од 1924. до 1928. године, под архитектонском палицом руског емигранта Василија (Вилхелма) Фјодоровича Баумгартена. У то време била је међу најраскошнијим и најскупљим зградама јер је изградња коштала 35 милиона тадашњих динара, а изграђена је новцем добијеним на име ратне одштете од Аустроугарске после Првог светског рата.

Импозантна грађевина, богате архитектонске и декоративне пластике 1937. године проглашена је за најлепшу зграду у Београду. Позната је и као Баумгартенова и Камена палата, јер је грађена од аранђеловачког гранита.

Муџахедини на Косову

Чврста веза између албанских екстремиста и исламских терориста и њихова оданост заједничкој идеји доказана је и тиме што се у редовима ОВК нашао и значајан број муџахедина (исламских светих ратника). Њихов главни регрутни центар у овом случају била је Босна и Херцеговина. Наиме, после завршетка рата у БиХ један број муџахедина остао је на подручју Зенице, Маглаја, Сарајева и других места и примио држављанство Босне и Херцеговине наменски, како би се без већег ризика инфилтрирао на потенцијална нова кризна жаришта – у почетку на територију Косова и Метохије, а касније и у Рашко-полимску област, Македонију и шире.

Последњи конкретан показатељ и доказ ширења дар ал ислама на простору КиМ јесу последице деловања албанских терориста окупљених у такозваној Ослободилачкој војсци Косова. Није тешко закључити да иза великоалбанских тежњи терориста на Косову и Метохији стоји радикални исламски фактор и да је основни мотив који их покреће на насиље, у ствари, верски – мржња према хришћанима. Политичко насиље, почињено над Србима, имало је своје извориште у постулатима цихада, а не, како су наводили, у угрожености људских и колективних права Албанаца.

Наиме, терористи ОВК, под геслом „борбе за слободу“, не признају „окупаторску и хришћанску“ власт државе у којој живе (у којој делују све вере и живи велики број нација), врше притисак на Албанце католике да промене веру у муслиманску, протерују немуслимански живаљ, покушавају да отму делове територија других држава у којима живе Албанци–муслимани и то све у циљу стварања чисто муслиманске државе – „етничке Албаније“.

Нису били ретки ни отворени позиви муслиманском албанском становништву на свети рат – цихад, како у историји, тако и сада. У

време ескалације албанског тероризма на Косову и Метохији, председник Исламске заједнице Косова Реџеп Боја, 10. јула 1998. године, приликом одржавања заједничке молитве у џамији, у центру Приштине, јавно је, путем разгласа, позвао Албанце на џихад и прикључење терористичкој ОВК. Његова порука била је позив на општи устанак, а уједно и опомена оним Албанцима који су били лојални матичној држави Србији.

Чврста веза између албанских екстремиста и исламских терориста и њихова оданост заједничкој идеји доказана је и тиме што се у редовима ОВК нашао и значајан број муџахедина (исламских светих ратника).

Њихов главни регрутни центар у овом случају била је Босна и Херцеговина. Наиме, после завршетка рата у БиХ један број муџахедина остао је на подручју Зенице, Маглаја, Сарајева и других места и наменски примио држављанство Босне и Херцеговине, како би се без већег ризика инфилтрирао на потенцијална нова кризна жаришта – у почетку на територију КиМ, а касније и у Рашко-полимску област, Македонију и шире.

Свети рат за муслиманску државу

Муџахедини су на простор КиМ стизали и из других исламских земаља и савим је јасно да је њихов мотив био верске природе. Бројна сазнања указују на то да су муџахедини у ОВК били укључени као инструктори и као командни кадар, у саставу борбених јединица, јер су имали велико искуство које су стекли ратовањем широм света. До сада је идентификовано више наоружаних паравојних формација ОВК које су у свом саставу имале муџахедине.

Једна од њих била је муџахединска оружана формација „Абу Бекир Сидик“, која је деловала на подручју Дренице и имала око 100 припадника, од којих око 40 страних држављана из десетак држава (Саудијска Арабија, Египат, Македонија...) који су дошли илегално преко Албаније, Македоније и Бугарске. Њен командант био је Екрем Авдија. Ту оружану формацију финансирале су исламске организације „Исламски балкански центар“ из Зенице и „Активна исламска омладина“. Екрем Авдија је, уз помоћ саудијског држављана Абдулаха Дуџајмана, 1997. године основао Биро за исламски позив за Косово у Косовској Митровици, док му је вођа босанске јединице „Ел муџахедин“ допремао потребно оружје. Ова јединица била је састављена од мањих оружаних формација са по 20 људи.

Мерама органа безбедности Републике Србије, током августа 1998. године, документована је и хапшењем пресе-

чена терористичка делатност те илегалне терористичке формације, која је деловала у саставу ОВК.

Такође, на КиМ је идентификована и муџахединска оружана формација „Браво“, коју су чинили студенти медресе из Приштине, Скопља, Тиране и арапских земаља. Та формација имала је 30 чланова подељених у две групе: „Браво 10“ и „Браво 20“.

Најгнусније злочине над српским становништвом учиниле су управо такве паравојне формације ОВК, што најбоље говори о њиховом крајњем циљу. У прилог томе иде и изјава једног од ухапшених учесника масакра у Клечки Бекима Мазрекуа, који између осталог каже да су их команданти и имами учили молитвама и клањању, да су им говорили да морају убијати Србе, као и то да ће сви Албанци после протеривања Срба бити најбољи муслимани и да католика међу Албанцима више неће бити. „Мораће да буду муслимани или ћемо и њих побити.“

УНИШТАВАЊЕ КОРЕНА

Само у периоду од 17. јуна 1999. до 16. марта 2004. године на КиМ је уништено 118 цркава и манастира. Под контролом међународне заједнице 17. и 18. марта 2004. извршен је погром и етничко чишћење српског народа из енклава у околини Гњилана, Липљана, Вучитрна, Обилића, Косова Поља, Косовске Митровице и савршено је са земљом још 32 православне цркве и манастира.

То је само потврдило „исламску везу“ и оставило трајне последице на односе Срба и Албанаца. Погинуло је тридесет троје Срба, а више стотина их је рањено. Савршено је са земљом око 700 српских кућа, а око 4.000 цивила протерано са својих огњишта. Срби су протерани из мањих енклава у енклаве које су биле бројније како би се смањио простор њиховог политичког деловања, тако да је већи део Косова и Метохије етнички очишћен.

Истраживања наших и страних безбедносних служби о исламској димензији ОВК откривају везу ове терористичке организације и са терористима „Ал Каиде“. То је, својевремено, признао и Јакуп Краснићи, бивши представник ОВК за штампу, изјавивши да је у септембру 1998. године, када је ОВК после офанзиве српских полицијских снага била суочена са потпуним уништењем, добила понуду од муџахедина да се њихови борци укључе у акције. Та понуда је, наводно, одбијена.

Везе с Ал Каидом

Бројни докази указују на повезаност албанских екстремиста са радикалним исламистичким организацијама.

„Исламистички оружани покрет“ је у априлу 1995. године на Народној арапској исламској конференцији (PAIS) у Картуму формирао нове команде за вођење џихада на Балкану. Донета је одлука да се центар у Карачију бави организовањем „исламских ратника“ у Албанији, укључујући и Космет, а да узданица PAIS-а буде исламистичка – терористичка мрежа „Ал Каида“ са Осамом бин Ладеном на челу.

Познати аналитичар албанског тероризма Милан Мијалковски у делу „Тероризам албанских екстремиста“ истиче да је више хиљада Албанаца из Србије завршило војно-терористичку обуку у Албанији, коју је, према неким сазнањима, финансирала и обучавала „Ал Каида“ и други радикални исламисти. Бин Ладен је посетио Албанију 1994. године, наводно ради организовања хуманитарне акције за помоћ сиромашним Албанцима. Међутим, он је тада оформио терористичку мрежу која оперише из Албаније, а регрутовао је и борце за сукобе на Косову 1999. године.

Највероватније у вези с тим, албански шеф дипломатије Паскал Миљо дао је интервју листу „Коха Јоне“ у августу

је Паскал Миљо дао је интервју листу „Коха Јоне“ у августу 1998. године у ком је рекао: „Албанија је постала стециште исламских фундаменталиста, који, у сарадњи са елементима у земљи, али и шире, желе да дестабилизују земљу“.

Један од доказа присуства муџахедина у ОВК по налогу Бин Ладена било је хапшење француског држављанина алжирског порекла Клода бин Кадера због убиства, средином јуна 1998. године у Тирани. Кадер је за време суђења у новембру исте године изјавио да је у Албанију дошао по наређењу Осаме бин Ладена, са задатком да мобилише, наоружа и обучи 300 муџахедина за борбу на Косову, против Србије. Тај догађај дао је нове доказе ЦИА да у Албанији постоји Бин Ладенова мрежа, па су оперативним радом у Тирани (1998. године) открили четворицу Египћана, два Ирачана и једног Сиријца из терористичке организације „Ел Џихад“, који су припремали атентат на америчку амбасаду у Тирани.

Јачање вехабизма на Косову и Метохији

Проблеми исламског фундаментализма на КиМ и у западном делу Балкана данас, несумњиво, представљају шири међународни проблем. Масовно отварање и регистровање невладиних исламских организација (око 1.000) у време протектората на територији КиМ, дефинитивно потврђује везу албанских екстремиста из ОВК са исламским фундаменталистима и јасно указује на право лице, жеље и тежње албанских терориста. За неке од њих постоје озбиљне индикације да су у вези са исламским терористичким организацијама у свету, које их, уистину, финансирају и обезбеђују њихово функционисање. Те и такве „добротворне“ организације формирале су своје огранке на КиМ и у Македонији и да би омогућиле што лакшу комуникацију појединих вођа албанских терористичких организација (ОВК, ОНА и АНА) са представницима „Ал Каиде“.

Најсвежије примере исламског утицаја на КиМ и организованог етничког чишћења над српским и другим немуслиманским становништвом, као и зарања хришћанских светиња, имамо у догађајима из марта 2004. године.

Показало се да припадници КФОР-а и УНМИК-а нису били у стању да спрече такво насиље нити су до данас успели да казне организаторе. Тај крвави пир албанских екстремиста и немоћ међународних снага да га предвиде и спрече остаће покривен велом тајне и црна мрља на лицу светске јавности, све док се не ухапсе и казне организатори овог насиља и злочина. Наравно, до тада ће постојати и одговорност наше државе према невиним жртвама терористичког насиља сепаратиста, које никако не смеју бити заборављене као нечија „коллатерална штета“.

Ставови најутицајнијих радикалних фундаменталистичких идеолога и политичара заснивају се на политизацији религијских принципа ради добијања подршке верника за промену државног и друштвеног система. На тај начин религија се злоупотребљава и постаје средство за мотивисање, наређење и оправдање употребе насиља, док њена недодирљивост ослобађа потенцијалне актере било какве одговорности за извршене злочине. Према речима једног од познатих исламских идеолога Сејида Кутба, „мир у свету могуће је остварити једино путем ширења ислама уз помоћ светог рата џихада као израза светске револуције“.

Управо на изнетим радикалним фундаменталистичким принципима заснива се још једна појава на Балкану, као последица ратова у бившој СФРЈ и албанског „ослобађања окупираних територија“. Тај феномен, односно деловање исламских екстремиста под плаштом исламског фундаменталистичког покрета вехабија, значајно угрожава безбедност Балкана и Европе. Са простора БиХ вехабије су се прошириле на КиМ, Рашко-полимску област, Македонију и Албанију. Њиховом постојању и деловању на Косову и Метохији придаје се мало значаја и за сада се не види реална опасност. ■

(Наставак у следећем броју)

ВЕРСКИ ПРАЗНИЦИ

15-31. децембра

Православни

- 15. децембар – Свети цар Урош, преподобни Јоаникије Девички
- 17. децембар – Света великомученица Варвара
- 18. децембар – Преподобни Сава Освећени, Свети Нектарије Битошки
- 19. децембар – **Свети Николај архиепископ аирликијски чудотворац – Никољдан** - Детињци
- 20. децембар – Преподобни Григорије Горњачки
- 23. децембар – Свети Јован Деспот Српски
- 25. децембар – Св. Спиридон Чудотворац
- 26. децембар – Свети Гаврило и Никодим Српски - Материце
- 30. децембар – Св. преподобномученици ђакон Авакум и Игуман Пајсије

Римокатолички

- 25. децембар – **Рођење Исуса Христа – Божић**
- 26. децембар – Свети Стјепан, првомученик
- 27. децембар – Недјеља свете обитељи, Свети Иван апостол и еванђелиста
- 31. децембар – Силвестрово – Захвалница – Стара година

Муслимански

- 16. децембар – Јеуму Ашура

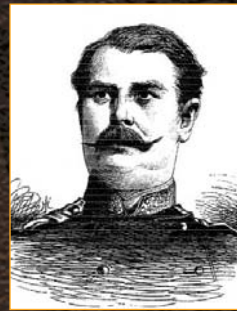
СВЕТИ ЦАР УРОШ

Последњи српски цар Урош или Стефан Урош, син цара Душана Силног и царице Јелене, рођен је 1. септембра 1336. или 31. августа 1337. године. Живео је у време када је српска средњовековна држава достигла врхунац своје моћи и у време када се та држава почела распадати. После изненадне смрти цара Душана 1355. године њега је на престолу наследио син јединац који је тада имао 18 или 19 година.

Смрћу цара Душана почиње распад моћне српске државе. Потом је дошло до битке на обалама реке Марице 1371. године у којој су Турци тешко поразили српску војску. Млади цар Урош умро је убрзо после Маричке битке, 2. децембра исте године у Солуну у 34. или 35. години.

Његове чудотворне мошти почивале су у фрушкогорском манастиру Јазак до 1942. године када су испред усташа, заједно са моштима светог кнеза Лазара и деспота Стефана Штиљановића, пренете у Саборну цркву у Београду. Од септембра 2001. године мошти цара Уроша поново се налазе у манастиру Јазак. ■

ДОГОДИЛО СЕ...

18. децембар 1880.

Министар војни ђенерал Милојко Лешјанин потписао је одлуку о покретању Службеног војног листа.

20. децембра 1918.

Формирана је прва влада Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца у оквиру које је успостављено и заједничко Министарство војно и морнарице. Врховна команда српске војске постала је Врховна команда Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца.

21. децембар 2004.

Скупштина Србије законом је у свим правима изједначила припаднике Равногорског покрета са припадницима партизанског покрета у Другом светском рату. Установљена је и „Равногорска споменица 1941“, попут „Партизанске споменице 1941“.

22. децембар 1945.

Влада Сједињених Америчких Држава признала је „промене у Уставу Југославије и успостављање републике под називом Демократска Федеративна Југославија“. Истог дана, Форин офис је обавестио југословенску амбасаду у Лондону о томе да је британска влада званично признала Федеративну Народну Републику Југославију.

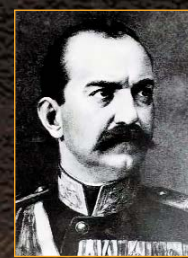
24. децембар 1901.

У Краљевини Србији донет Закон о женидби официра, под-официра, каплара и редова. Све старешине су подносиле захтев за женидбу својим претпостављеним командама, а затим је следила процедура, „одобрава се у начелу“ и „одобрава се“. Официр пре чина поручника није могао да ступи у брак, а жена је морала бити из угледне куће и са миразом од 100 дуката.

24. децембар 1863.

Рођен је српски државник Љуба Давидовић. Завршио је Филозофски факултет у Београду, био добровољац у српско-бугарском рату 1885, а 1901. године основао је са Јашом Продановићем Самосталну радикалну странку. Године 1919. постао је председник новостворене Демократске странке, исте године премијер, а владу је други пут саставио 1924.

27. децембар 1882.

У Београду је објављен споразум о успостављању дипломатских односа Србије и САД. У скупштини је прочитан указ кнеза Милана Обреновића о одобрењу Трговинског споразума и Конзуларне конвенције двеју земаља. Конвенција је штитила права грађана двеју држава, што је посебно користило српским исељеницима у САД. Споразум је обезбедио грађанима двеју земаља слободан улаз, кретање и боравак на било ком делу територије друге земље и обављање послова уз личну и имовинску заштиту. ■

Припремио мр Миљан МИЛКИЋ

Хамед Калкаб Малбоум, пуковник оружаних снага Камеруна,
председник Међународног савета за војне спортове – CISM

Вредности граде поверење

– Моја визија је да CISM учиним идеалном платформом на којој ће се оружане снаге широм света сусретати да би промовисале пријатељство, солидарност и мир кроз спорт, а значајан искорак ка томе направил смо на београдском Стратегијском семинару за који имам само речи похвале – истиче пуковник Малбоум у интервјуу „Одбрани“.

СНИМАО Д. БАНДА

На Стратегијском семинару који је Делегација Србије при Међународном савету за војне спортове организовала у сарадњи са Генералним секретаријатом те организације у септембру у Београду, разговарано је о циљевима, организацији и начину функционисања CISM у будућности. Тиме је почео процес трансформације војног спорта, односно те међународне војне спортске организације.

У разговору са председником CISM пуковником Хамедом Калкабом Малбоумом, чули смо основне дилеме, назначене правце и закључке куда треба да иде војни спорт.

■ *Господине председниче, Делегација Србије при CISM била је домаћин значајног семинара на којем се водила жива дискусија о будућем развоју војног спорта, организационим и функционалним квалитетима CISM. Београд је имао велику част да угости 25 експертских из 15 земаља света. Какве су оцене у Генералном секретаријату о организацију CISM стратегијског семинара?*

– Могу да кажем да је мој долазак овде у Србију био једно велико и позитивно искуство. Ја сам тек неколико месеци председник CISM, али сам цео живот посветио идеалу Олимпизма. У том правцу служио сам и служим својој домовини. Имао сам задовољство да отворим међународни спортски војни догађај, у којем нисмо били сведоци борбе између квалитетно припремљених атлета, већ борбе експертских мишљења како би дошли до најоптималнијег решења за будућност организације, чији је активан члан и ваша земља. Изузетно сам задовољан организацијом семинара. Све је функционисало савршено. Савремена поставка сале, поштовање протокола, одлично осмишљен програм рада и отвореност за сарадњу и неизмерно уложени напор ангажованих људи, поготово пуковника Бранка Бошковића, пуковника Драгана Ћинија, потпуковника Драгана Тодорова и старијег водника Горана Чегара, омогућили су плодотворан рад учесницима семинара.

Посебно задовољство био је пријем код министра одбране, господина Драгана Шутановца и државног секретара др Зорана Јефтића, који су нам показали да су Министарство одбране и Војска Србије спремни за много веће изазове и суделовање у будућим активностима CISM. Нема сумње да Србија може водити регион у бољу будућност војног спорта, који може да буде главни стожер јачања поверења и сарадње између оружаних снага. Било ми је велико задовољство да са председником Олимпијског комитета Србије, господином Дивцем, посматрам утакмицу лиге шампиона између Партизана и Андерлехта. Уверио сам се да су Ср-

Афирмацију циљева и визије CISM могуће је развијати још бољом комуникацијом између оружаних снага, предавањима у војним школама, академијама и штабним курсевима и засађивањем идеала CISM у свессти будућих вођа.

СНИМИО Р. ПОПОВИЋ

би заиста спортски и културолошки богата нација. Мислим да морате прихватити веће организацијске изазове како би у то уверили цео свет, а ја ћу вам у томе, будите у то уверени, неизмерно помагати.

■ У излагању сће говорили о циљевима CISM. Како да као војници идентификујемо своје место у сјоршћу и које су нам алтернативе?

– CISM постоји већ 62 године и логично је било да ће доћи време када се мора трансформисати сходно глобалним токовима. Ми смо војници и то морамо ефикасно да

Циљеви којима треба да стремимо су развој пријатељских односа између безбедносних или одбрамбених снага земаља чланица; промовисање сјоршћског и физичког васпићања; обезбеђивање узјамне техничке подршке; пошћомагање мање повлашћених земаља чланица; давање доприноса равномерном развоју кадра одбрамбених снага и међународним најорима усмереним ка ошћем миру. Уверен сам да су сјоршћегејске вредности учвршћивање пошћигнућих усћеха и обезбеђивање наше глобалне повезаности.

урадио. Морамо се ослонити на кључне појединце, експерте у овој области, било да су војници или цивили. Морамо кренути у одговарајуће структуре или да развијемо постојеће. Овде, на овом семинару, сучелили смо експертска мишљења о томе који пут да изаберемо. Идентификовали смо стратегију развоја CISM имајући у виду промене у окружењу, политичке промене и иновације – нешто што треба да доведе до нечег бољег од онога што је сада.

■ Какве сће обавезе прихвћили као председник CISM?

– Најпре морам да обезбедим највиши могући степен повезаности CISM са осталим сличним међународним спортским институцијама, Затим ћу радити на томе да нашим активностима припадне оправдано истакнуто место у оружа-

ним снагама и глобалном спорту и, коначно, спреман сам да изведем наша такмичења изван касарни да би их учинили атрактивнијим уз задржавање нашег војног идентитета.

■ Имајући у виду стренућно сћање у организацијско-формацијској сјоршћури CISM, да број организације светских и континенталних такмичења оида, као и финансијску кризу која умањује буџете оружаних снага широм света, како остварити циљеве које сће поменули?

– Сигурно је да морамо обезбедити финансијску независност CISM, а то је једино могуће добијањем истакнутијег места наших такмичења, побољшањем промовисања наших специфичних војних дисциплина, повећањем организовања наших сопствених спортова у оквиру CISM календара и уграђивањем наших спортова у програме зимских, летњих и кадетских светских игара. Ту је и побољшање препознатљивости војног спорта у образовању младих и војних спортиста у развоју цивилног спорта, као и учвршћивање наше успешности у Календару светских првенстава, семинара и симпозијума, *CISM Day Run* и *Сјоршћа за све*.

Други аспект је маркетинг наших догађаја, који подразумева да се суочимо са финансијском кризом, да се рационално користи додељени рестриктивни буџет оружаних снага, те проналажење ванбуџетских извора и начина за преживљавање CISM. Промоција солидарности је трећи начин да се наведени циљеви и визија наше организације остваре. У том смислу CISM мора да постане неопходна „оса у координатном систему“, да постави конкретан акциони план јер делегације широм света имају потребу за чланством у овој јединственој међународној војној спортској организацији. У њој је најлакше спроводити развој културе мира.

■ Које резултате београдског семинара издвајате?

– Идентитет CISM чине наше вредности – спорт и солидарност, одавање признања војним шампионима, коришћење спорта у корист мира, сигурности и сарадње међу нацијама. Тако је и на регионалном нивоу. Овај семинар донео је нешто ново, а то се најбоље може исказати поручком „размишљај глобално, делуј регионално“. Кроз предавања и плодотворну размену експертских мишљења разматрали смо начине како војни спортски догађаји могу да јачају пријатељства и војну сарадњу међу нацијама.

Да би остварили максималне ефекте потребно је организовати и учествовати на спортским војним догађајима који треба да буду равномерно распоређени по државама и подржани од стране највиших државних тела. На њима мора да превладава дух толеранције, солидарности и фер плеја, да укључују елитне спортисте и јавне личности као промотере спорта, образовања, културе и здравог начина живота, да развија комуникацију између војног персонала, од каплара до генерала и да пружају могућност за дружење и успостављање личних односа као предуслова за боље разумевање.

Уз све ово договорили смо и низ конкретних мера о развоју војних спортова, организацији такмичења, али и бољој организацији CISM, њене структуре и функционисања. ■

Драган ТОДОРОВ
Горан ЧЕГАР

ВОЈНОМЕДИЦИНСКА АКАДЕМИЈА

Расписује КОНКУРС

За избор и реизбор лица у наставничка, научна и сарадничка звања Војномедицинске академије у Београду

а) И з б о р - на формацији ВМА

1. Једног наставника за предмет ИНТЕРНА МЕДИЦИНА у звање ванредног професора

2. Једног наставника за предмет ГИНЕКОЛОГИЈА СА АКУШЕРСТВОМ у звање ванредног професора

3. Два наставника за предмет ТРАНСФУЗИОЛОГИЈА у звање доцента

4. Три сарадника за предмет ХИРУРГИЈА у звање асистента

5. Једног сарадника за предмет АНЕСТЕЗИОЛОГИЈА СА РЕАНИМАТОЛОГИЈОМ у звање асистента

6. Једног сарадника за предмет ТОКСИКОЛОШКА ХЕМИЈА у звање асистента

7. Једног сарадника за предмет ЕПИДЕМИОЛОГИЈА у звање асистента

8. Једног сарадника за предмет ТРАНСФУЗИОЛОГИЈА у звање асистента

б) И з б о р у научна звања - на формацији ВМА

9. Једног научног сарадника за област ЕКСПЕРИМЕНТАЛНА ХИРУРГИЈА

в) Р е и з б о р - на формацији ВМА

10. Једног сарадника за предмет УРОЛОГИЈА у звање асистента

УСЛОВИ КОНКУРСА

На конкурс се могу јавити професионални припадници Војске Србије на служби у Војномедицинској академији која испуњавају ове услове:

Општи услови

– да су завршили одговарајући факултет и здравствену специјализацију за предмет за који конкуришу, да испуњавају услове прописане Законом о војним школама и војним научноистраживачким установама и ближе услове дефинисане Одлуком Наставно-научног већа Војномедицинске академије број 8/491 од 27.12.2007. године за избор или реизбор у одговарајуће наставно, научно или сарадничко звање;

– да су у последња два периода оцењивања оцењена службеном оценом најмање „врло добар“;

– да се против њих не води кривични поступак или поступак због кривичног дела за које се гони по службеној дужности односно који нису осуђивани за таква дела казном затвора дуже од шест месеци;

– Предност при избору имају кандидати који имају више објављених научних и стручних радова из области предмета за који конкуришу.

НАЧИН КОНКУРИСАЊА

Молбе се подносе Војномедицинској академији Београд, Црнотравска број 17 (преко деловодства).

Уз молбу се прилаже:

– оверена фотокопија дипломе о завршеном факултету;

– оверена фотокопија дипломе о стеченом називу специјалисте за предмет за који се бира

– оверена фотокопија дипломе магистра и/или доктора наука;

– копија службене оцене за два последња периода оцењивања;

– списак објављених стручних и научних радова са радовима у прилогу;

– попуњен образац о испуњености услова за избор/реизбор у звање (потписан од стране шефа матичне Катедре);

– потврда да није осуђиван;

– оцену Катедре о способности за наставни рад по Одлуци Наставно-научног већа ВМА број 8/491 од 22.01.2008. године.

Фотокопије докумената се оверавају код персоналног органа јединице – установе у којој је кандидат на служби.

Непотпуне и неблаговремено достављене молбе неће се разматрати.

Конкурс је отворен 30 дана од дана објављивања у магазину „Одбрана“.

Све информације могу се добити у Секретаријату Наставно-научног већа ВМА на телефон 2661-122, локал 26-384.

СРЕЋНА НОВА
ГОДИНА
И БОЖИЋНИ
ПРАЗНИЦИ
„КОТИК“

АУТОГУМЕ И ДЕЛОВИ ЗА СВА ВОЗИЛА

БЕЗ УЧЕШЋА
ЖИРАНАТА
ЧЕКОВА
КАМАТА

ПРОДАЈА НА РАТЕ
ЗА ПРИПАДНИКЕ ВОЈСКЕ СРБИЈЕ
И ВОЈНЕ ПЕНЗИОНЕРЕ
ПУТЕМ АДМИНИСТРАТИВНЕ
ЗАБРАНЕ

- КАЦИГЕ, РЕЗЕРВНИ ДЕЛОВИ, ПРАТЕЋА ОПРЕМА
- АУТОМОБИЛСКЕ ГУМЕ, АКУМУЛАТОРИ, МОТОРНА УЉА...
- АУТО-ДЕЛОВИ ЗА СВА ВОЗИЛА
- АУТО-КОЗМЕТИКА И ОПРЕМА, АЛУ-ФЕЛНЕ, КРОВНИ НОСАЧИ...
- КОСИЛИЦЕ, ТРИМЕРИ, МОТОРНЕ ТЕСТЕРЕ
- ЕЛЕКТРИЧНИ РУЧНИ АЛАТ
- ФИТНЕС ОПРЕМА, КУЋНА ТЕРЕТАНА, ТЕГОВИ...

Напомена:

- обрасце административне забране достављамо поштом
- могућа организована испорука по договору

КОТИК д.о.о.

Панчево, Жарка Зрењанина 14

Телефони : 013/ 344 - 321, 063/ 370 - 138

Телефакс : 013/ 345 - 930

ЗА НОВИНАРСКУ НАГРАДУ „ИВАН МАРКОВИЋ“

Новинарску награду „Иван Марковић“ додељује Медија центар „Одбрана“ за најбоље медијско извештавање о активностима Министарства одбране и Војске Србије у 2010. години.

Циљ награде јесте подстицање новинара који прате активности Министарства одбране и Војске Србије на квалитетно извештавање у домаћим писаним и електронским медијима, афирмација и јавна верификација њиховог стваралаштва и сећање на Ивана Марковића, једног од најдаровитијих војних новинара и уредника у листу „Војска“, који је 2003. године изненада преминуо у 43. години живота.

О додели новинарске награде „Иван Марковић“, по посебном Правилнику, одлучује жири од пет чланова.

Награда се састоји од плакете и новчаног износа од 60.000 динара.

Награда ће бити уручена на пригодној свечаности поводом 24. јануара – Дана Медија центра „Одбрана“.

Право учешћа на конкурсима имају сви професионални новинари који раде за медије на територији Републике Србије без обзира на њихов формални статус.

За новинарску награду не могу конкурисати новинари запослени у Медија центру „Одбрана“ и Управи за односе са јавношћу Министарства одбране и прилози објављени у магазину „Одбрана“.

ПРОПОЗИЦИЈЕ

Сваки учесник на конкурсима може доставити један оригинални рад.

У случају да је кандидатура израз тимског рада, може да укључи највише пет особа.

На конкурс се шаљу прилози (интервјуи, чланци, коментари, репортаже, радио и ТВ емисије) о активностима Министарства одбране и Војсци Србије који су штампани или емитовани у средствима јавног информисања Републике Србије у периоду од 1. јануара до 31. децембра 2010. године.

Достављени материјали не враћају се учесницима конкурса.

Пријаве са оригиналним штапањем текстом, исечцима или фотокопијама написа, тонским и видео записима достављају се до 31. децембра 2010, лично или препорученом поштом на адресу: Медија центар „Одбрана“, Браће Југовића 19, 11000 Београд са назнаком „Конкурс за новинарску награду Иван Марковић“.

Пријаве пристигле након тог рока жири неће узимати у разматрање.

За пријаву кандидата из штампаних медија важно је да се на фотокопији или скенираном тексту јасно види лого новине, потпис аутора и датум објављивања. Телевизијски новинари треба да доставе стандардну VHS касету или DVD са материјалом за конкурс. Радио новинари прилоге достављају на аудио касети или компакт диску у mp3 формату. Прилог објављен на Интернету треба доставити на дискети или компакт-диску у HTML формату. Такође, треба доставити и Интернет адресу на којој се може погледати материјал намењен за конкурс. Касете, DVD, CD и дискете треба да буду јасно обележени, са именом и презименом кандидата и назнаком дужине трајања прилога.

Уз пријаву за прилоге објављене у електронским медијима треба доставити и потврду редакције, коју је потписао уредник или директор, те када је и где прилог емитован.

Уз пријаве је потребно доставити кратку биографију аутора прилога, потврду о статусу аутора у медијима у којима су објављени прилози (потврда о радном статусу или хонорарном ангажману), адресу, телефон и е-маил аутора.

Жири ће разматрати кандидатуре на основу квалитета медијског извештавања о Министарству одбране и Војсци Србије, а приликом одлучивања у обзир ће узимати и опште новинарске критеријуме, истраживачки рад, стил писања, утицај, јавну корист, оригиналност и креативност.

Жири задржава право да одбије учешће на конкурсима уколико буде сматрао да достављени материјал није у складу са пропозицијама.

Медија центар „Одбрана“ задржава право да најуспешније прилоге на конкурсима објави у магазину „Одбрана“ и на Интернет презентацијама Министарства одбране и Војске Србије, те да сав достављени материјал користи ради даљег промовисања реформе система одбране и Војске Србије и новинарске награде.

Пријава за конкурс биће доступна на сајту Медија центра „Одбрана“ www.odbrana.mod.gov.rs

Све остале информације о конкурсима и условима пријаве могу се добити телефоном на бројеве: 011/3241 257, 3241 258 или посредством електронске поште на адресама: odbrana@mod.gov.rs или urednik@odbrana.mod.gov.rs ■

Акција Медија центра „Одбрана“

ИЗБОР СПОРТИСТЕ ГОДИНЕ

Медија центар „Одбрана“ и ове године организује акцију – Избор најбољег спортисте и спортске екипе Војске Србије.

Година коју је обележила жива међународна војна сарадња остаће упамћена и по бројним наступима војних спортиста изван граница Србије. Али да би се доспело до тима који брани боје државе и војске, потребно је доказати способности и вештине у сопственој јединици, међу колегама, пријатељима.

Конкурвенција међу војним спортистима је, из године у годину све оштрија. Разлог је првенствено нови приступ физичкој обуци. Критеријуми су постављени јасно и од њих се не одступа, јер, најзад, од древних времена војници су сем по униформи и оружју, били препознани по статусу, држању, физичкој снази и способностима.

Амбијент професионализације, по свему судећи, биће плодно тле за развој војног спорта. За очекивати је да, у годинама које долазе, Избор најбољег спортисте и спортске екипе Војске Србије постаће још тежи задатак за људе који ће проценјивати и оцењивати успехе и достигнућа. А, познато је да Медија центар „Одбрана“ ту одговорност већ годинама поверава људима чије је име уписано у анале националног и интернационалног спорта.

Зато позивамо да и ове године, до 30. децембра, стигне што више пријава за најбољег спортисту и спортску екипу. Пропозиције су исте као и ранијих година.

За назив спортисте године Војске Србије 2010. могу конкурисати официри, подофицири, цивилна лица на служби у Министарству одбране и Војсци, студенти Војне академије, ученици Војне гимназије, професионални војници и они на редовном служењу војног рока. Исти принципи важе за екипе, чији чланови треба да припадају једној од наведених категорија.

Предлоге могу слати команде, јединице, установе, војне школе и друге образовне институције, спортски савези, клубови и секције.

Жири ће пажљиво разматрати све предлоге који су потпуни и у складу са пропозицијама избора. Ваше предлоге можете слати до 30. децембра на адресу: Редакција магазина „Одбрана“ (за избор спортисте године), Браће Југовића 19, 11000 Београд.

Нека најбољи победи! ■

ИЗАБРАНА ПАРТИЈА КРАТКОТРАЈАН ПОВРАТАК

Фишер – Спаски

Свети Стефан, Београд 1992.

1.e4 e5 2.Сф3 Сц6 3.Л65 а6
4.Ла4 Сф6 5.0-0 Ле7 6.Те1 65
7.Лб3 д6 8.ц3 0-0 9.х3 Сб8 10.д4
Сбд7 11.Сбд2 Лб7 12.Лц2 Те8
13.Сф1 Лф8 14.Ср3 г6 15.Лг5

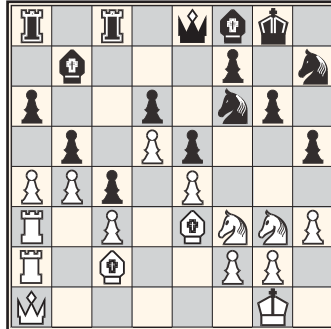
У време санкција против наше земље, светски моћници нису ни шах оставили на миру. Тада већ бивши светски првак Роберт Боби Фишер, који је себе сматрао и даље шампионом јер није био поражен за шаховском таблом, пљунуо је на апсурдну одлуку о забрани његовог новог меча са Спаским у Југославији. Дошао је, играо и победио, а потом сносио последице које се виде и дан-данас. Некако се извукао из затвора, али се одрекао свега америчког, па је и америчке доларе претворио у швајцарске франке. Но, његове партије су доказ да је остао шампион.

У мечу двојице супервелемајстора играло се борбено и отворено. Шпанска партија, најчешће отварање.

15...х6

Играно је ту и 15...Лг7, али је потез у партији логичнији.

16.Лд2 Лг7 17.а4 ц5 18.д5 ц4
19.64 Сх7 20.Ле3 х5 21.Дд2 Тф8
22.Та3 Сдф6 23.Теа1 Дд7 24.Т1а2
Тфц8 25.Дц1 Лф8 26.Да1 Де8

Бели: Кг1, Да1, Та2, Та3, Лц2, Ле3,
Сф3, Ср3, а4, б4, ц3, д5, е4, ф2, г2, х3
Црни: Кг8, Де8, Та8, Тц8, Лб7, Лф8,
Сф6, Сх7, а6, б5, ц4, д6, е5, ф7, г6, х5

Можда су актери чак доводе играли по анализама, па је сада бели требало да смисли нешто како би наставио напад.

27.Сф1!

Потез је одлично оцењен.

27...Ле7 28.С1д2 Кг7 29.Сб1!
Се4!

Црни привремено жртвује, а нешто боље није ни имао. Борба се разбуктава.

30.Ле4 ф5 31.Лц2 Лд5 32.а65
а65 33.Та7! Кф6 34.Сбд2 Та7
35.Та7 Та8 36.г4! хг4 37.хг4 Та7
38.Да7 ф4 39.Лф4!

Чим спаси било какву могућност да жртвује, Фишер то чини. Испоставиће се, као и обично кад је он у питању, да је комбинацију тачно израчунао. Жртва се прихватила мора, а тиме је партија и одлучена.

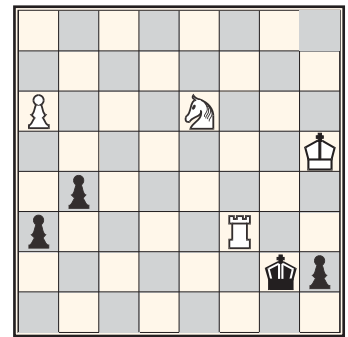
39...еф4 40.Сх4! Лф7 41.Дд4 Ке6
42.Сф5 Лф8 43.Дф4 Кд7 44.Сд4 Де1
45.Кг2 Лд5 46.Ле4 Ле4 47.Се4 Ле7
48.Сб5 Сф8 49.Сбд6 Се6 50.Де5
1:0.

ЗАНИМАЉИВОСТИ ПОЧЕЛИ ШАХИСТИ

Први спортски догађај после Другог светског рата био је шаховски радио меч између СССР и САД у септембру 1945. године. Победила је екипа СССР-а.

СТУДИЈА

Т. Умноу, 1987.

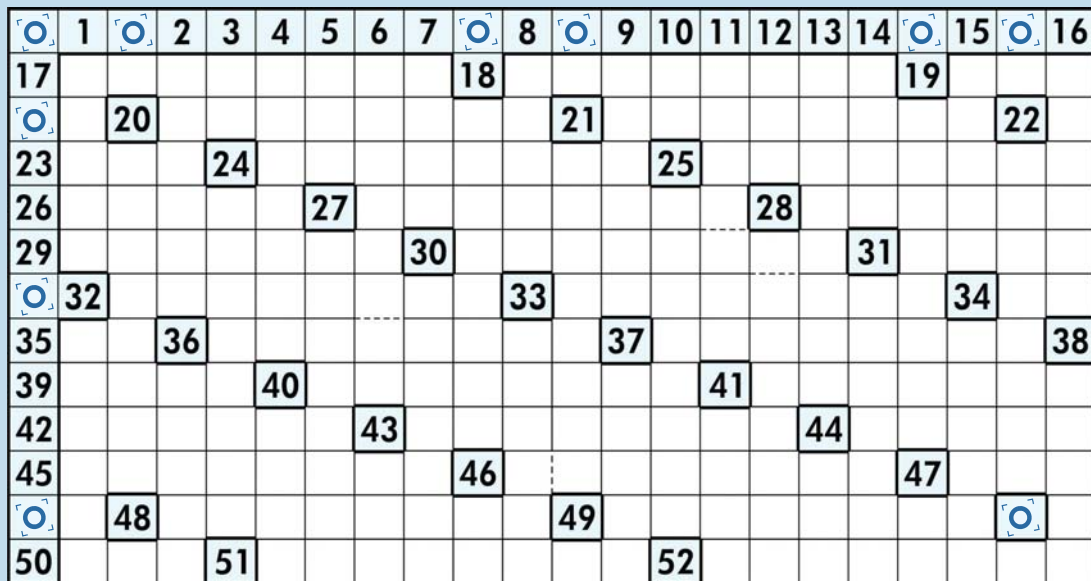
Бели: Кх5, Тф3, Се6, а6
Црни: Кг2, а3, б4, х2

Бели на потезу.

1.Кг4 х1Д 2.Сф4 Кг1 3.Сх3
Дх3 4.Кх3 а2 5.Тг3 Кх1 6.Та3
ба3 7.а7 а1Д 8.а8Д Кг1 9.Дг2
1:0

Припремио
Раде Милосављевић, мајстор Фиде

УКРШТЕНЕ РЕЧИ

Припремио Жарко ЂОКИЋ

РЕШЕЊЕ ИЗ ПРОШЛОГ БРОЈА ВОДОРРАВНО: ижвакати, накидати, СРМ, к, Лаошанка, Ана Франк, о, аба, лабавост, дрекавац, Кекчи, Арамејка, посета, оснутац, липолист, Трир, капирати, анастаза, чт, АО, асанатор, Стојанка, арот, макетари, микоони, акције, статични, оквир, Марсејци, киднапер, Ани, и, тенкиста, лицентант, н, три, шестерци, анексија.

ВОДОРРАВНО:

17. Радње где се продају метални предмети, 18. Веће кардинала које се састаје ради избора папе, 19. Америчка оперска компанија, Boston Lyric Opera, 20. Моментални, 21. Становница Абисиније, 22. Није, не (турц.), 24. Слатководни љускар, 25. Велики рукав, 26. Зла, рђава, 27. Пунити сипајући, 28. Аријанин имењак, 29. Креације створене мутацијом, 30. Радник у кланици, 31. Заједничка река Аустрије и Мађарске (и бренд камиона), 32. Које има облик шипке, 33. Уништавати, сатирати, 34. Символ актинијума, 35. Ауто-ознака Египта, 36. На начин пекара, 37. Гресталица аријанизма, 39. Бренд француских аутомобила, 40. Стручњак за статистику, 41. Црни гранит, 42. Владари (грч.), 43. Роман Патрика Бесона, 44. Мираз (лат.), 45. Који се тиче рибара, 46. Завод, установа, 47. Лисац (покр.), 48. Становник Апатина, 49. Кишно, 50. Истраживачко-издавачки центар (скр.), 51. Читаоци, 52. Шведски физичар и хемичар, Сванте Аугуст.

УСПРАВНО:

1. Име књижевника Аполинера, 2. Завршити ткање, 3. Жиро-рачун (скр.), 4. Становнице Ђера у Мађарској, 5. Француски писац, Клод, 6. Сат који се носи на ручном зглобу, 7. Вулкан на Сицилији, 8. Мушко име, Ђирил, 9. Намера, нау, 10. Килобајт (скр.), 11. Лирски песник, 12. Академија сценских уметности (скр.), 13. Викаријати, капеланства, 14. Палиндром од РАНА, 15. Португалски фудбалски голман, Виктор, 16. Становник Омана, 18. Ниски поступци, подлости, 19. Један од римских брежуљака, 20. Комотни, спонтани, 21. Равнодушан, млитав, 22. Бацити на нешто, 24. Мало по мало (изр.), 25. Неговати коње, 27. Возачи таксија, 28. Цртач у цртаном филму, 30. Пашњак, утрина, 31. Врста меке коже, 32. Старешина епархије (мн.), 33. Мали букет цвећа (мн.), 34. Сталак за црквене књиге (грч.), 36. Мужјак жабе, 37. Псеудоним јеврејског писца Ш.Рапопорта, 38. Лондонски дневни лист, 40. Оговарање, 41. Врста падавине, 43. Највећи морски сисар, 44. Име бившег немачког фудбалера Зелера, 46. Коњ (песн.), 47. Лична заменица.

UNIVERZALNA SALA DOMA VOJSKE ŠVEDSKI STO (bogat meni hrane i pića)

Eleonora Barudžija & Company

DJ AMADEUS (disco, pop, rock, plesna, narodna)

2011. NOVOGODIŠNJA ŽURKA

Cena karata za pripadnike Vojske Srbije 3500 din , 064/197-31-32

План издавачке делатности МЦ „Одбрана“

ПОЗИВ НА САРАДЊУ

У току је процес дефинисања плана издавачке делатности Медија центра „Одбрана“ за 2011. годину. Одсек за издавачку делатност МЦ „Одбрана“ позива све заинтересоване ауторе да на адресу: Браће Југовића 19, 11000 Београд, са назнаком: ПРЕДЛОГ РУКОПИСА, до 30. 12. 2010. године пошаљу своје рукописе, са пратећим елементима: биографијом, списком објављених књига и радова, изводима из материјала, садржајем... Рукописе ће прегледати колегијум главног уредника током јануара 2011, а аутори ће до 15. фебруара бити обавештени о статусу свог предлога.

Напомињемо да је уређивачка политика МЦ „Одбрана“ дефинисала тематски оквир и да само рукописи који по природи и логици садржаја припадају војном издавачу, а значајни су за систем одбране, попут дела из области геополитике, војне историје, војне публицистике, безбедности..., популарно писани и економски исплативи, могу постати део издавачког плана Медија центра „Одбрана“ за 2011. годину. Сваки предлог наслова са сличном тематиком, којег треба превести и објавити српско издање, такође је добродошао, као и сугестија репринт издања.

ПРОМОЦИЈА МОНОГРАФИЈЕ СРПСКО ВОЈНО ШКОЛСТВО

23. децембар 2010. године
у 13.00 часова
Дом Војске Србије,
Браће Југовића 19, Београд

СРПСКО ВОЈНО ШКОЛСТВО

НАРУЏБЕНИЦА

МЦ „ОДБРАНА“, Браће Југовића 19, 11000 Београд
Тел. 011/3201-995, тел./факс 011/3241-009
Жиро-рачун: 840 - 49849 - 58

Купац _____

(име, очево име и презиме)

Улица и број _____

Телефон _____

Место и број поште _____

Датум _____

Овим наручујем _____ примерака књиге

„ СРПСКО ВОЈНО ШКОЛСТВО“
група аутора
са попустом 30% – од 1.610,28 динара

Наруџбеницу и доказ о уплати послати на наведену адресу
МЦ „Одбрана“.

Оклопљени преносиви
рачунари – Algiz 7 и 8

**Отпоран и
функционалан**

Унапређене верзије тенка
леопард 2

**Перспективно
подмлађивање**

Аутомобил штајер 1500А

**У друштву
славних**

Јужнокорејски DAEWOO K7

ПРИГУШЕНИ АУТОМАТ

Аутомат Daewoo K7 је убрзо после премијерног приказивања на сајму HVO у Абу Дабију 2003. уведен у наоружање јужнокорејских специјалних јединица као јефтинија алтернатива чувеном немачком H&K MP5SD. Да би се што више оборила цена конструктори су користили постојеће компоненте и делове од својих пушака и карабина.

Када се у свету наоружања спомене интегрални пригушивач, мања популација, наравно, помисли на чувени H&K MP5SD аутомат, који је данас најпопуларнији у овој грани. Бољи познаваоци, међутим, знају да је зачетник идеја о интеграцији оружја и пригушивача енглески аутомат Sterling. Он је настао на основу модификације чувеног оружја из Другог светског рата –

Sten. Sterling је својом завршном обрадом, изузетним квалитетом и поузданошћу у раду стекао епитет неуништивног аутомата. Постао је стандардно оружје многих земаља, нарочито западних. Међутим, појавом јуришних пушака, непосредно после завршетка рата, интересовање за аутомате нагло опада, тако да та врста оружја, фигуративно речено, доживљава „клиничку“ смрт.

САДРЖАЈ

Јужнокорејски DAEWOO K7
ПРИГУШЕНИ АУТОМАТ 2

Оклопљени преносиви
рачунари Algiz 7 и 8
**ОТПОРАН
И ФУНКЦИОНАЛАН** 5

Британски програм FRES
**ЕФИКАСНА
СРЕДЊА СНАГА** 8

Унапређене верзије тенка
леопард 2
**ПЕРСПЕКТИВНО
ПОДМЛАЂИВАЊЕ** 12

Фамилија топова Vofors
ЛЕГЕНДА КОЈА НЕ БЛЕДИ 20

Авион дорнијер До-28Д2
**ДО КРАЈА ВЕРАН
ГЕОДЕТАМА** 27

Аутомобил штајер 1500А
У ДРУШТВУ СЛАВНИХ 30

Уредник прилога
Мира Шведић

Поновно оживљавање програма развоја аутомата условила су актуелна борбена дејства у урбаним срединама и борба против тероризма. Указала се потреба за оружјем које има мању пробојност од јуришне пушке и смањује могућност страдања недужних. Тако је избор пао на аутомате који су обезбеђивале још једну битну карактеристику – малих су димензија и масе. Поред тога, у таквим операцијама честа је потреба коришћења пригушивача. Када се тај додатак монтира, на пример, на аутомат IMI Uzi добија се оружје истих димензија као и чувени H&K MP5SD, који има интегрални пригушивач на себи.

Таквом оружју предност се даје због пропорције која је изражена између смањења нивоа праска и запремине пригушивача. Управо је та пропорција једна од важних карактеристика која треба да задовољи компактност у димензијама приликом израде таквог оружја. Из свега се може закључити да се предност даје интегралним пригу-

шеним аутоматима јер је чињеница да пригушивач практично обухвата цев, што значи да се запремина теоретски може повећати, уз задржавање релативно компактних димензија.

Управо тим путем кренули су и Јужнокорејци са својим аутоматом Daewoo K7, који је премијерно приказан 2003. у Абу Дабију.

Тренд – смањење цене

У познатој јужнокорејској фирми Daewoo Corporation постоји огранак Daewoo Precision Industries Ltd Co, који се бави производњом наоружања. Поред тенкова, борбених возила и авиона, компанија је можда највећи успех остварила стрељачким наоружањем. Успех су постигли са кратком пушком карабином K1, потом јуришном пушком K2, па авангардном комбинацијом карабина и репетирајућег бацача граната – K11.

Овој групи прикључио се и пригушени аутомат K7, који је убрзо по појављивању на тржишту уведен у наоружање јужнокорејских специјалних јединица као јефтинија алтернатива чувеном H&K MP5SD (коме ништа не може да се приговори у погледу ефикасности и квалитету, али може у цени).

Стручњаци из јужнокорејске фирме сматрали су да могу направити аутомат који је јефтинији, али уз задржавање свих осталих квалитета немачког оружја. То уопште није био лак задатак. Да би се што више оборила цена стручњаци су користили већ постојеће компоненте – делове од својих пушака и карабина. Тако је, на пример, сандук за нови аутомат преузет од карабина K1A. Овај део већ је израђен прецизним ливење и то од изузетно лаког материјала, легуре алуминијума.

Уз сандук иде и следећи део са истог карабина – извлачећи ослонац за раме, који представља две обичне лагане шипке на чијим крајевима је постављен ослонац за раме, израђен

од полимера, а са задње стране (који се ослања на раме) постављена је тврда гума која се успешно ослања на раме стрелца. Шипке – цеви слободно се крећу напред-назад дуж бочних страна сандука и тако се веома лако регулише њихова дужина по потреби стрелца.

Код рада аутоматике одустало се од позајмице барутних гасова и њиховог одвођења директно на затварач, већ је примењен принцип слободног трзаја. Тај принцип је прихватљивији јер је умногоме боље прилагођена нижем нивоу притиска унутар цеви, који се јавља приликом испаљивања пиштољске муниције попут 9 x 19 mm Parabellum/Luger.

Лукавство

Конструктори су код прихвата новог оквира применили једно лукавство – нови аутомат може да прими оквир од аутомата Uzi, капацитета 30 метака, италијанског аутомата Beretta Model 12, капацитета 32 метака, те домаћи оквир капацитета 30 метака.

Тактичко-техничке карактеристике

Калибар	9 x 19 mm Parabellum/Luger
Тежина	3,2 kg
Дужина	620/800 mm
Капацитет оквира	30/32/30 метака
Теоретска брзина гађања	1.100–1.150 метака у минути
Успешна даљина гађања	100 до 150 m

Затварач је претрпео минималне преправке, али само ради смањења цене и повећавања брзине развоја и уласка у оперативну употребу. Одликује га мала маса, са којом се постиже изузетно велика теоретска брзина гађања – од 1.100 до 1.150 метака у минути – која је већа него код немачком H&K MP5SD (од 700 до 800 метака у минути).

Колико је то добро, толико може да буде и лоше. Добра ствар је што, када је потребно, може да се испали више метака у правцу циљева који су близу један другог. Лоша особина је да се том приликом умногоме повећа-

ва притисак у пригушивачу, који може да оштети његову конструкцију. Само због тога конструктори су на аутомат поставили селектор паљбе који има четири положаја: укочено, јединачна паљба, ограничени рафал од три метка и неограничени рафал. Са овим су постигли да се само у најпотребнијим ситуацијама користи непрекидни рафал, односно повећавање притиска у пригушивачу, а у свим осталим ту је ограничени рафал од

мањи него код немачког H&K MP5SD. Поред смањивања буке пригушивач у одређеној мери мења и звук отварања паљбе, тако да се у већини ситуација произведени прасак не може препознати као отварање ватре из стрељачког оружја.

Пригушивач има још једну веома добру карактеристику – на устима цеви нема пламена што је од непроцењивог значаја у операцијама када стрелац треба да остане неоткривен, нарочито у ноћним акцијама у којима се углавном и изводе специјалне операције.

Непроцењив значај

Веома битна карактеристика пригушивача је да на устима цеви нема пламена. То је од непроцењивог значаја у операцијама када стрелац треба да остане неоткривен, нарочито у ноћним акцијама у којима се углавном и изводе специјалне операције.

три метка. Чак се и код немачког аутомата, где је битно мања брзина гађања, не препоручује коришћење дугог рафала. Поред овога, јужнокорејски стручњаци играли су на још једну карту – да се контрола дужине рафала може успешно увежбати, што специјалцима не би требало да буде већи проблем.

Доминантан пригушивач

Када се погледа аутомат доминира велики пригушивач. Произвођач тврди да ниво буке износи од 120 dB, што је одличан резултат, чак је нешто

чито у ноћним акцијама у којима се углавном и изводе специјалне операције. Поред тога, пригушивач повећава и време увежбавања јер стрелци не морају да користе антифоне, што значи да физички могу да издрже дуже на гађањима и тако што боље усаврше своје вештине.

Колико су далеко отишли јужнокорејски конструктори доказује и уводник оквира, који нису нимало променили у односу на други калибар који користи аутомат. Велики отвор за прихватање оквира од калибра 5,56 x 45 mm преправљен је и једноставно запу-

шен за прихватање много мањег оквира који се пуни са муницијом 9 x 19 mm. Конструктори су и код прихвата новог оквира применили једно лукавство – нови аутомат може да прими оквир од аутомата Uzi капацитета 30 метака, италијанског аутомата Beretta Model 12 капацитета 32 метака и домаћи оквир капацитета 30 метака.

Димензије аутомата су прихватљиве и оне су са увученим ослонцем за раме 620 mm, а са извученим 800 милиметара. Маса оружја креће се око 3,4 килограма, док му је ефикасни домет од 100 до 150 m, што је веома опти-

мистички. Оружје користи механичке нишане, али се по потреби могу поставити разна оптоелектронска помагала за осматрање и за нишањење.

Јужнокорејски аутомат има предност над H&K MP5SD само у цени, све остале карактеристике ипак су на страни чувеног немачког аутомата. Осим домаћина, DAEWOO K7 користи још војска Индонезије, док се за немачки тешко може саставити списак, јер за потребе специјалаца држава не штеди. ■

Иштван ПОЉАНАЦ

ОТПОРАН И ФУНКЦИОНАЛАН

Рачунари типа notebook (лаптоп нотес), израђени да издрже пад са висине, велике притиске, утицај различитих временских прилика и елементарних непогода, потребни су војсци, полицији, ватрогасцима и свим другима који своје послове обављају на терену у различитим временским или земљишним условима. Данас су то преносни рачунари од једног килограма, са квалитетним карактеристикама.

Неколико производа америчке фирме Handheld (HHCS Handheld USA Inc.), као што су Algiz 7 и 8, представници су нове класе преносних таблет рачунара, који задовољавају строге војне стандарде у погледу отпорности на влажност ваздуха, вибрације, падове и екстремне температуре.

Такве рачунаре, који се могу користити у екстремним условима и пре-

вазилазити различите изазове, захтевају не само припадници служби безбедности и војске, већ и они који се баве географским информационим системима, логистиком, магацинским пословањем, постављањем или контролом телекомуникација на терену. У неким пословима, то су им омогућавали отпорни PDA уређаји, а у неким су коришћени рачунари заштићени робусним кућиштем, који се тешко

могу назвати лаптоповима, већ пре коферима.

Таблет Algiz 7 представник је нове генерације рачунара с потпуном заштитом од физичких и атмосферских сметњи. Произведен је да би се, пре свега, користио при раду на терену. Погодан је јер има велик екран осетљив на додир уз пуну Windows функционалност. У основи, то је рачунар снаге напредног notebook-а, с екраном осетљивим на додир, дијагонале седам инча, али спакован у заштићено водоотпорно кућиште.

У оклопу тог таблета налази се Intel-ов процесор Atom, радног такта 1,6 GHz. Њему у раду помаже 2 GB DDR2 RAM меморије, а за систем и смештање података и апликација, ту је, такође отпоран на ударце, хард диск са 64 GB меморије. Употребљена је SSD технологије која доприноси поузданости овог рачунара, јер смањује број по-

кретних делова који се при паду најлакше кваре. Има инсталиран Windows 7 Ultimate, јер рачунару који може да ради практично свугде приличи оперативни систем који може скоро све.

Проширена подршка

Ово је један од многих рачунара у који је уграђена пуна ГПС подршка, а за повезивање с другим уређајима ту су Blu-tu, WiFi и 3G модем који подржава технологије GSM, UMTS и EVDO. Може да се повеже са другим мобилним уређајима, што омогућава технологија Gobi 2000 WWAN. Ту технологију развила је фирма Qualcomm ради лаког додавања различитих бежичних технологија у преносиве уређаје. Овај додаток гарантује да ће корисник увек моћи да се повеже на друге мобилне уређаје, захваљујући подршци за све расположиве бежичне фреквенције.

Рад на терену често обухвата и визуелно бележење стања или скенирање бар-кодова, па Algiz 7 има уграђену камеру од неколико мегапиксела, с LED лампицом. За проширења су на располагању добро заштићени USB и RS-232 прикључци, а за повезивање у локалну мрежу послужиле LAN утичница.

Algiz-ом 7 се управља посредством екрана осетљивог на додир, прстом било стајлусом (штапићем), а ту је и 10 та-

Индустријска верзија

Споменути таблет рачунари производе се у више варијанти. На пример за коришћење у возилу, на јахтама и бродовима, у шумским условима, на снегу и леду, са каишем којим се привезује на бутину за рад у седећем положају у скученом простору. Постоји и индустријска верзија са називом Algiz 10, са екраном од 10,4 инча. Тај таблет произведен је такође по војном стандарду MIL-STD-810F. Има процесор Intel 1.2GHz Core Duo, хард диск од 80 GB, RAM меморију 2 GB, WiFi, Blu-tu, као и EDGE/GPRS радио. Литијумске батерије омогућају седам сати непрекидног рада. Има модемску картицу PCMCIA за везу са мобилним уређајима. На њему је инсталиран Windows XP оперативни систем.

Напредак технологије

Колико великим корацима напредује савремена војна технологија уочава се на упоређивању производа од пре десетак година са новим. Претходна генерација преносних војних рачунара била је робусна, оклопљена, најчешће се носила на леђима или у возилу, што није био проблем за артиљерију, противракетне или оклопне јединице. Међутим, у том погледу пе-

шадијске јединице увек су биле хендикепиране. Били су то уређаји од по десетак и више килограма, са повећим батеријама за напајање. Дигитални уређаји за управљање борбеним дејствима (Digital battle management system) били су много већи. Данас су то преносни рачунари од једног килограма, са квалитетнијим карактеристикама.

Лако се управља Algiz-ом 7

Војни рачунар Algiz 7

ма се лако носи, делом и захваљујући посебном руковату. Уграђене су две батерије које обезбеђују до шест сати аутономије. Батерије могу да се лако мењају „у лету“, када се једна испразни, друга ради, а ви можете (ако имате резерву) да празну батерију замените свежом!

Као идеална комбинација преносивости и издржљивости, Algiz 7 препоручује се свима који од рачунара очекују да их прати на најнеобичнијим местима. С обзиром на то што задовољава строге војне стандарде MIL-STD-810G везане за отпорност на влажност ваздуха, вибрације, падове и екстремне температуре, јасно вам је да ћете

се тешко наћи ситуацију у којој би вас овај чврсти малишан могао изневерити.

стера који олакшавају померање курсора и одабир функција. Када нешто треба откуцати, на располагању је софтверска QWERTY тастатура, али његова примарна намена је да омогући куцање у веома неповољним условима.

Када Algiz први пут угледате, тешко ћете поверовати да му је маса само 1,1 килограм. Ипак, истина је – вео-

се тешко наћи ситуацију у којој би вас овај чврсти малишан могао изневерити.

Стандардизација за будуће уређаје

Други представник ове врсте производа – Algiz 8, такође поседује максималне способности преносних рачунара и предвиђен је за коришћење у вео-

ма ригорозним условима. Израђен је по најновијим војним стандардима који се примењују у производњи електронских уређаја за коришћење до 2025. године. Његову способност рада не могу нарушити снажни ударци, вибрације и кондензација, а сасвим је поуздан и на температури од -20°C до $+50^{\circ}\text{C}$.

И овај рачунар има процесор АТОМ 1.6 GHz, може да користи 16-64 GB екстерни USB драјвер или хард диск од 60 GB, а има радну меморију RAM од 1 до 2 GB. На њему је инсталиран Windows XP Professional оперативни систем, познат највећем броју корисника рачунара, поседује календар, email, Word, Excel и PowerPoint.

Такође, рачунар има интегрисану Blu-tu комуникацију са другим уређајима и 802.11 б/г бежичну везу за комуникацију преко локалних Интернет мрежа, слање и примање и-меилова и коришћење Интернета. Има интегрисану 3G/GPRS подршку. Наравно поседује и клежиште за SIM или неку другу

врсту меморијске картице. PCI слотови омогућавају проширење са напретком технологије, што указује да је реч о производу чији век трајања је подужи. Уређај има и аудио картицу са излазом на који се могу прикључити звучници, а и прикључак за микрофон, за аудио-визуелну комуникацију у мрежи.

Algiz 8

Екран тог рачунара је 8.4 инча SVGA TFT, резолуције 1024 x 600 pixels, са активирањем команди путем додира. Заштићен је од утицаја јаког сунца и осталих проблема које може наметнути окружење у коме се користи. Контраст и осветљење екрана прилагођено је коришћењу у разним дневним условима – дању под великим сунчаним осветљењем и ноћу у мрклом мраку.

Оклопљен је материјалом отпорним на ударце те је веома погодан за употребу у војним јединицама на терену, за специјалне и друге снаге полиције, сервисима за хитну медицинску, ватрогасну или другу помоћ. Прилаго-

ђени су за коришћење у возилима, авиону, хеликоптеру и свугде где је простор оператера скучен. Све то указује да је реч о производима које могу користити механичари кад поправљају возила или машине на терену, шефови тимова у рудницима, руководиоци ватрогасних екипа или група за помоћ

Остали таблет рачунари

Постоје, наравно, и други таблет рачунари који се користе у специјалним ситуацијама као што је DRS's Dual Core војни отпоран таблет (MRT), чија је употреба усклађена са тактичким системом RVS-330 који се налази у војном возилу (JV-5). Користи га америчка пешадија, морнаричка пешадија и америчко ваздухопловство. Фирма ArmeI такође производи војни Роки 12 инчни отпоран таблет компјутер (Rocky Military 12" & 8.4" Rugged Tablet Computers), из TETRE долази Laki-XXS 12.1 инчни Tablet (TETRA Light-XXS 12.1" Tablet PC Military version), Mobile група из САД произвела је и X104C4M™ отпоран војни PC таблет, а ту је и DRS оклопљени војни X10GX таблет. Међу овом врстом производа су и таблети из фирми „Гама Теч“, DRS, Explore, Itroniks... Списак би био подужи. Међутим, све то говори да је та врста рачунара на дохват руке војним старешинама и специјалцима у другим службама, и да им може знатно олакшавати доношење одговорних одлука.

угроженом становништву – а у војсци командири борбених јединица, извиђачки тимови, везисти, артиљеријски или други оператери за навођење ватре... Несумњиво, ти уређаји могу се масовније користити у свим врстама борбених јединица као саставни део система за дигитализовано управљање борбеним другим дејствима, унапређујући његово функционисање на тактичком нивоу.

Ови рачунари, као и други производи, представљени су на конференцији за штампу 9. фебруара 2010. у месту Corvallis, у америчкој држави Орегон. Том приликом Дејл Кајле (Dale Kyle), председник фирме Handheld US, рекао је:

– Наши партнери очекују од нас врхунску технологију и ми им то можемо обезбедити. Ово што нудимо унапредити ће примену оваквих уређаја. ■

Никола ОСТОЈИЋ

Техничке карактеристике за Algiz 7:

Величина: 242 x 144 x 40 mm
 Маса: 1,1 kg
 Екран: 7", 1240x600 пиксела
 Процесор: Intel Atom Z530 1,6 GHz
 RAM меморија: 2 GB
 Хард диск: 64 GB SSD
 Оперативни систем: Windows 7 Ultimate
 Vajrles LAN 802.11 б/г/н за бежична веза Integrirani Blu-tu v.2.0 + EDR
 Интегрисани GPS Mediatek, WAAS/EGNOS WWAN (Optional) Gobi™ 2000 на фревенцијама: HSDPA/UMTS 800/850/900/1900/2100 MHz;
 Quad-band EDGE/GPRS/GSM – 850/900/1800/1900 MHz
 и Dual-band EV-DO/CDMA – 800/1900 MHz

ЕФИКАСНИЈА СРЕДЊА СНАГА

Пре неколико година Уједињено Краљевство покренуло је програм FRES, који је требало тој држави да омогући опремање модернијим и одговарајућим оклопним снагама које би биле примерене актуелним оперативним потребама. Било је предвиђено да се набави око 3.300 возила. Међутим, још од почетка, програм је запао у потешкоће, тако да се не зна како ће се на крају завршити.

Када је покренут, негде почетком 2005, било је евидентно да ће програм FRES (Future Rapid Effect System – будући брзи ефектни систем) бити један од најкомплекснијих и најважнијих програма набавке борбених средстава британске армије од краја Другог светског рата. Од почетка је главни циљ био набавка фамилије возила која би покрила чак 16 различитих улога на бојишту: возило за транспорт трупа, борбено, извиђачко, командно, санитетско и инжењеријско. Било је предвиђено да се тим програмом набави укупно 3.300 возила. Међутим, још од почетка, програм је запао у потешкоће, тако да се још не зна како ће се на крају завршити.

Ипак, као главни циљ остаје да се створи снага која би била у стању да одговори на најчешће типологије сукоба модерног доба – где је битна брзина интервенције, али где лаке оклопне снаге нису довољне, а оне тешке је скоро немогуће транспортовати ваздушним путем или пак захтевају превише времена да буду пребачене до бојишта.

Фамилије возила

Како би се тој „средњој снази“ гарантовала максимална ефикасност, омогућавајући јој тако да извршава задатке који су обично поверени тешким снагама, одлучено је да се постигне интеграција између разних компоненти исте снаге или пак интеграција са оста-

лим британским или савезничким снагама. Зато је једна од главних компоненти програма FRES дигитална информативна мрежа (Network). На почетку ће у возила бити уграђиван систем који је у употреби у британским снагама – Bowman, али су сигурно предвиђене додатне еволуције.

Програмом FRES се не тежи ка замени тенкова „челенџер II“ (Challenger II) или борбених возила гусеничара „вориор“ (Warrior), који су намењени за другачије задатке и који ће, уз одређене модернизације, остати у употреби још дуго година, већ се жели основати средња оклопна снага коју би карактерисала велика способност преживљавања на бојишту, попут оне коју имају горе наведена тешка возила. Тај циљ је достижан, пре свега захваљујући употреби најмодерније технологије за израду оклопа нове генерације и евентуалних система активне заштите. Програм FRES пружа и могућност замене појединих застарелих возила, попут оних из фамилије CVR(T), међу којима налазимо оклопни транспортер „спартан“ и лаки тенк FV 107 „шимитар“ (Scimitar), разне верзије БВП FV430 (делимично модернизовани у верзију Bulldog) или оклопно возило „саксон“ (Saxon).

Британска армија дала је програму FRES максимални приоритет и требало би инвестирати око 13 милијарди фунти (14,34 милијарди евра) за набавку четири фамилије возила: за транспорт трупа (utility), борбено извиђање, ватрену подршку (директна и индиректна) и возило за извлачење и поправку. Њима ће се додати и представник пете фамилије, такозвана Basic Utility, односно возила која су једноставна и економична, а користила би се углавном у позадини и била набављена посебно, не заједно са оних 3.300 возила.

Иако се прича о четири плус једна фамилија возила, са индустријске тачке гледишта, програм ће се базирати на две типологије – возило са погоном на точкове 8x8 и тежине између 25 и 30 t за транспорт трупа, и гусенично возило исте тежине, од којег би касније настале специјализоване верзије (возило за борбено извиђање, ватрену подршку, техничко возило) са одговарајућим подваријантима. Укупно, потребно је

Приоритет

Британска армија дала је програму FRES максимални приоритет и требало би инвестирати око 13 милијарди фунти (14,34 милијарди евра) за набавку четири фамилије возила: за транспорт трупа (utility), борбено извиђање, ватрену подршку (директна и индиректна) и возило за извлачење и поправку. Њима ће се додати и представник пете фамилије, такозвана Basic Utility, односно возила која су једноставна и економична, а користила би се углавном у позадини и била набављена посебно, не заједно са оних 3.300 возила.

же возила, те да пројектује и интегрише разне компоненте система система, води производњу и гарантује подршку за цели „животни век“ програма.

Транспортна возила

Програм FRES UV оживео је јула 2007. када је британско МО изабрало за финалисте возила Piranha V, производ швајцарске компаније MOWAG, немачко-холандско возило Boxer, производ конзорцијума ARTEC (чине га Krauss-Maffei Wegman, Rheinmetall и Stork PWV) и VBCI француске групације, коју чине Nexter Systems и Renault Trucks Défense. Сваки од произвођача дао је по једно возило које се користило на

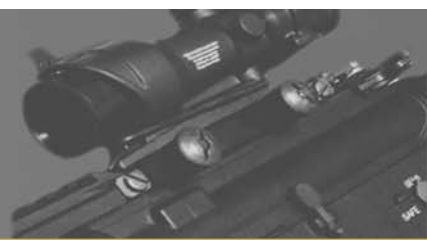
Возило
Ascool
Ulan 1

купити између 1.700 и 1.900 транспортних возила – FRES UV (Utility Vehicle) и између 1.400 и 1.600 специјализованих возила – FRES SV (Specialized Vehicle). Међутим, највероватније је да ће те цифре бити умањене због смањења војног буџета.

Увидевши сложеност програма, министар одбране поверио је јануара 2008. задужење тиму састављеном од Thales UK и Boeing да буде интегратор свих система SOSI (System of Systems Integrator). Такође, имаће задатак и да асистира министарству одбране у селекцији возила и елаборацији електронске архитектуре и информативне мре-

тромесечним испитивањима, с тиме што су платформе Boxer и VBCI биле у својој коначној конфигурацији, док је на место „пирана V“, чији развој још није завршен, представљен модел Piranha IV Evolution.

Селекција возила Boxer је на почетку одушевила поједине посматраче, будући да је у његовом развоју учествовала и Британија, до 2003, када је изашла управо због програма FRES (планирала је да се опреми возилом довољно лаким које би се могло транспортовати авионом C-130). Међутим, искуства из Ирака показала су како је добра оклопна заштита преко потребна чак и у новим асиметрич-

ним ратовима и, до даљњег, британска армија модификовала је своје захтеве, задовољавајући се компатибилношћу са авионом Airbus A400M, у замену за већу оклопну заштиту. Ипак, Voхег је било прво возило које је одбачено.

Када су остала два возила – VBCI и Piranha V, веће шансе свакако припадају другом, због два елемента: реч је о возилу чији је дизајн проверен јер је произведено у око 9.300 примерака у различитим верзијама (међу њима и LAV III и Striker), а како платформа још не постоји, била би развијена управо за потребе програма FRES. Комплетна тежина новог возила је 26 t (празно), односно 30 t са максималним теретом и она може бити достигнута без накнадних модификација структуре. То је више чак и од двадесеттонског возила Stryker са додатном заштитом у облику кавеза (slat armor), који захтева уградњу новог јачег мотора, већег систем вешања и новог мењача.

General Dynamics (GD) предвиђа уградњу дизел мотора MTU 6V199TE20 од 550 КС који би „пирани“ омогућио (у стандардној оперативној конфигурацији од 28 t) однос погон/тежина испод 20 КС по тони. Тај мотор био би уграђиван само на прве примерке док би се каснија возила опремала новим хибридни дизел-електричним мотором (чим та техника буде довољно развијена). Када је реч о оклопној заштити возила, шасија је специфично дизајнирана како би издржала експлозије средстава IED (импровизирана експлозивна направа) и ПТ мине од осам килограма, док би модуларни оклоп омогућавао заштиту и од директних погодака ракетног бацача РПГ и панцирних пројектила 14,5 mm на 360° и од 30 mm унутар 30° на фронталном делу. Предвиђена је и могућност уградње комплекта за активну самоодбрану типа hard-kill LEDS (Land Electronic Defence System – копнени електронски систем за заштиту), производ фирме Saab Avitronics, који је у стању да захвати гранате топова, ракете, артиљеријске пројектиле и РПГ користећи контрамуницију „мунгос 1“ (Mongoose 1).

Преференце за ту платформу објављене су у јавности маја 2008. и ново возило требало је ући у оперативну

Без боксера

Селекција возила Voхег на почетку је одушевила поједине посматраче, будући да је у његовом развоју учествовала и Британија, до 2003, када је изашла управо због програма FRES. Међутим, искуства из Ирака показала су како је добра оклопна заштита преко потребна чак и у новим асиметричним ратовима и, до даљњег, британска армија модификовала је своје захтеве, задовољавајући се компатибилношћу транспорта са авионом Airbus A400M, у замену за већу оклопну заштиту. Ипак, Voхег је било прво возило које је одбачено.

употребу 2012. године. Међутим, 11. децембра 2008. британски секретар одбране Џон Хутон објавио је да је анулиран избор тог возила пре свега због отварања тржишта борбених возила претходних месеци и што компанија GD одбија да преда релевантне податке возила Piranha V компанијама, потенцијалним ривалима, које би могле бити изабране као интегратор система. Напротив, интеграција разних система и сензора на возило није задатак SOSI, тим је задужен за интеграцију „система возила“ са остатком система FRES, већ неког трећег који би касније био изабран.

Управо због тога представиле су се, осим GD, и друге компаније – BAE Systems, Finmeccanica и Lockheed Martin. Таква ситуација онемогућила је дефиниције првог уговора између GD и министарства одбране, које је, приморано смањењем буџета за одбрану од претходне владе Тонија Блера, гласало за замрзавање тог дела програма. На тај начин онемогућено је да се тај тип возила уведе у оперативну употребу 2012. године. Сада више није јасно да ли Piranha V остаје и даље изабрано возило, а непознаница је и која ће друга компанија учествовати у евентуалној новој трци за транспортно возило.

Међутим, по многим таква одлука донета је услед преусмеравања фонда вероватно за набавку возила типа MRAP, Mastiff и Ridgeback, за потребе британске војске у Ираку и Авганистану.

Специјализоване верзије

После реституције програма FRES, већа пажња посвећена је увођењу гусеничне компоненте (специјализована возила) са посебним акцентом на возило за борбено извиђање. Уједно, у складу са потребом да се убрза програм модернизације 449 возила „вориор“, одлучено је да се укине Интегрисани пројектантски тим (FRES Integrated Project Team), који је био у оквиру МО и чија је улога до сада била маргинална, и да се укључе компоненте програма за специјализовано возило у програм Warrior Capability Sustainment Programme (Програм за модернизацију возила). Тако је дат живот новом Тиму за средње оклопљени гусеничар (Medium Armoured Tracks Team – МАТТ).

Тренутно, једина заједничка тачка између FRES SV и „вориор“ (Warrior) јесте да се оба опреме стабилизационим топом од 40 mm, који је изабран по програму Common Cannon and Ammu-

Возило Piranha V Evolution

nition Programme (заједнички програм за топ и муницију), а који ће постати Cased Telescoped Weapon System – CTWS (затворени телескопски оружани систем), развијен од CTA International (BAE Systems/Nexter), тренутно у фази квалификације. Даљи ток развоја та два програма биће познат чим буде одлучено која ће од ове две платформе бити изабрана у трци за FRES SV.

С тиме у вези, јула месеца 2009. министарство одбране позвало је BAE Systems и General Dynamics UK да учествују у трци за ново возило којим треба што пре заменити „шимитар“ (Scimitar) и „спартан“ (тренутно се користе у Авганистану). Циљ је да се потпише уговор за куповину 245 извиђачких (scout) возила како би она ушла у оперативну употребу 2015. године.

Понуда BAE Systems базира се на платформи возила CV9035MK III, шведског произвођача Hägglunds, којег је недавно купила Холандија са испорукама почев од 2011. године. Главна разлика

између британске и холандске верзије огледа се у куполи, код FRES SV типа MTIP 2 (Manned Turret Integration Programme 2 – Програм за развој куполе са посадом), коју CTA International нуди за возило „вориор“, а опремљена је топом од 40 mm CTWS. Реч је о оклопљеној куполи са посадом од два члана из које може да се гађати и из покрета, против непокретних и покретних циљева. Возило, тежине између 32 и 35 тона, зависно од конфигурације, у стању је да достигне брзину од 70 km/h. За разлику од базне конфигурације, оклопна заштита биће повећана уградњом додатног модуларног оклопа и инсталацијом система ADS (Active Defence System – активни одбрамбени систем), фирме IDB, који је већ интегрисан у возило CV90120 у оквиру програма AAC (Active Armor Concept – активни оклопни концепт) шведске армије.

General Dynamics UK понудио је возило ASCOD 2, модернизовану верзију ULAN, које се већ налази у наору-

жању Аустрије и у Шпанији под називом Pizarro. Први прототип ASCOD приказан је јавности 1992. као производ шпанске Santa Barbara Sistemas и аустријског Steyr Daimler Puch, које су касније постали део General Dynamics Land Systems.

ASCOD 2 има тежину од 28 t (празно), а у борбеном положају 31 тону. Може достићи брзину од 70 km/h и предиспозиционирано је за уградњу модуларног оклопа и може користити и реактивни оклоп попут SABBLIR или система ADS.

Фазе програма

Када је реч о наоружању, и GD се определио за систем CTAS јер је то захтевало британско министарство одбране, док је куполу развио GD управо за програм FRES SV, вероватно у сарадњи са Lockheed Martin. Највећа предност возила ASCOD 2 јесте највероватније интеграција система за комуникацију Bowman C4I, стандардног уређаја британских оружаних снага.

Свесна неслагања у вези са возилом Pizarro V, компанија је одмах дала до знања да ће, у случају победе, дати тотални суверенитет министарству одбране над возилом у погледу интеграције система и евентуалних доградњи. Такође, иако ће прва возила бити произведена у Шпанији, где се већ налази монтажна линија за Pizarro, производна линија може бити пребачена у Велику Британију.

Осим возила у извиђачкој верзији, ова фаза програма, названа Resce Block 1, треба да покрије набавку додатних 300 FRES SV у другим верзијама, укључујући и ону за директну и индиректну ватрену подршку. Сем те фазе – Resce Block 1, за коју је, према проценама, потребно око 1,5 милијарди фунти (1,76 милијарди евра), постоје још две – Resce Block 2, која треба да обухвати возила за команду и контролу и за подршку, док би фаза програма Resce Block 3 требало да укључи једну верзију за осматрање и једну која би била опремљена противоклопним ракетним системом дугог домета. ■

Зоран МИЛОШЕВИЋ

ПЕРСПЕКТИВНО ПОДМЛАЂИВАЊЕ

Немачки тенкови „леопард 1“ и „леопард 2“ налазе се у наоружању 16 земаља света. Први траје од 1965, а други од 1979. године. „Леопард 2“ ће остати у оперативној употреби до 2030, али уз реализацију Програма унапређених тенкова „леопард 2А5/А6“ и изведених локалних варијанти држава које су купиле или примиле на услугу (лизинг) неке од тих модела. У овом броју приказујемо ту групу тенкова фамилије „леопард 2“.

И зложба наоружања и војне опреме „Eurosatory 2010“ окупила је представнике више од 1.300 компанија из 50 земаља света. Велики простор за приказ експоната HBO посвећен је софистицираној технологији електронских система, заштитној опреми војника 21. века, оклопним возилима точкашима свестрано заштићеним – MRAP, самоходним оруђима за ватрену подршку, ПОБ и ПВО. Мање су била присутна гусенична возила врсте ОТ и БВП, још мање тенкови. Међутим, немачке фирме „Rheinmetall Defence“, „Krauss-Maffei Wegman“, „MaK System Gmb BH“, „STN ATLAS“, „IBD Deisenroth“ и друге учеснице у модернизацији тенкова серије „леопард 2“, уз атрактивни маркетиншки наступ, показале су новије моделе тих унапређених „леопарда 2“. И после три деценије ти времешни тенкови, захваљујући модернизацији, нису изашли из оперативне употребе. Иде им у прилог престанак производње основних борбених тенкова у Европи.

Примена високе технологије (high-tech), уграђени подсистеми и уређаји на тенковима серије унапређених „леопарда 2” могу послужити као пример и другима – њихов развој трајао је више од 15 година и наставља се. Пословична немачка систематичност дошла је до изражаја.

Историја дужа од пола века

„Леопард 1” био је полазни модел за пројектовање и развој „леопарда 2” и од њега је преузета основна концепција. Послератни развој тенкова у Немачкој започео је 1956, када је одлучено да се пројектује стандардни тенк, који ће добити назив Kpz Leopard. Најпре „леопард 1”, а касније „леопард 2”. Први тенкови масе од 39,9 до 42,4 тоне (зависно од модификација) са британским топом 105 mm L7A3 ожељбене цеви (пуни се ручно) и два митраљеза 7,62 mm MG 3, почели су да се производе 1965. године („Rheinmetall”), после разлаза са Француском око концепта заједничког пројекта тенка. Примат је дат концепцији трилатералних особина, по редоследу важности: брзина, наоружање, оклоп. Уграђен је дизел мотор MB 838 CaM-500 од 830 KS/610 kW и хидромеханичка трансмисија са максималном брзином од 65 km/h (тада највећој код тенкова), аутономијом до 600 km и високим маневарским својствима.

Како „леопарди” нису учествовали у оружаним сукобима све до 1994, у саставу UNPROFOR-а/SFOR-а у Босни (били су и у италијанском контингенту KFOR-а у Метохији 1999), Немци су помно пратили развој тенкова у свету и почели модернизацију својих „леопарда 2” – заменили су ливене куполе вареним, појачавајући их додатним оклопом, увели ноћне нишанске уређаје, које су армије Варшавског уговора већ увелико практиковале, као и уређаје за НХБ заштиту. Тако су у више варијанти и подваријанти „леопарди 1” средином осамдесетих достигли последњу модернизацију – „леопард 1А5”, која је примењена и на наредној генерацији тенкова „леопард 2”.

Укупно је произведено 6.485 тих возила, од тога 4.744 тенка, а 1.741 возило посебне намене (за обуку возача, инжењеријска, логистичка, самоходна оруђа за ПВО и ПОБ). Осим 2.323 „леопарда 1” за Бундесвер, тенкови су испоручивани у земље на четири континента (11 земаља). Када је тај тенк скинут са листе

Развој

Развој „леопарда 2” трајао је 12 година (од 1967–1979), а серијска производња од 1979. до 1992. године. Укупно је израђено 3.480 тенкова, рачунајући и 345 лицензно произведених у Швајцарској, ознаке Pz87 и 445 из кооперације за холандску армију.

На бази тог тенка развијена су возила посебне намене: тенк за обуку возача, за извлачење и оправке, носач лансирног моста, инжењеријско возило са дозером и ровокопачем, возило за разминирање (око 320 специјалних возила).

„Леопарди 2” произвођени су у шест верзија. Последња – А4 – остала је као базни модел за доградњу претходних серија на тај ниво.

70 (KpfPz 70), крајем шездесетих, када је почео самосталан развој тог возила са дизел мотором.

Подстицај за развој тенка од 50 тона (MLC 50 – Military Loading Class 50 tons), са јачим оклопом, било је сазнање о великим губицима оклопњака у ратовима шездесетих година од средстава са кумулативним пројектиlima вођених ракета и ручних бацача ракета (РБР). Када се ракетној опасности почело супростављати са вишеслојним оклопом, применом чобхем (cobham) оклопа са керамичким елементима, додатне заштите са ЕРО, а примат добили поткалибарни пројектили са стреластим језгром (велике почетне брзине и пробојне моћи), процес додатног оклопљавања поспешило је даље повећавање масе тенка. Она је данас у већини класе 60 тона и све ближе горњој граници од 70 тона.

Тај горостасни тенк „леопард 2”

требало је да буде супарник совјетским Т-64Б, Т-72 и Т-80 са топом 125 mm и аутоматом за пуњење, са три члана посаде, боље оклопљеним и мање масе. Стога је редослед тактичких својстава за „леопард 2” промењен: ватрена моћ, оклопна заштита, покретљивост.

„Леопард 2” (унутрашње запремине 19,4 m³) има еквивалент чеоне оклопне заштите против кинетичких пројектила 650–750 mm, а од кумулативних од 810–1.181 mm RHA оклопа (ваљани панцирни челик).

На бочним странама заштита је приближно двоструко слабија. Ефективна дебелина оклопа је у распону 20–70 mm (појединачни слојеви), који су заварени размакнуто, тако да је пресек укупног профила оклопа у распону од 400 до 650 mm, зависно од позиције. Те исте мере код супарничких совјетских тенкова, тада Т-64Б, Т-72 и Т-80, кретале су се у распону од 10,4 до 12,3 m³ (укупна запремина, преко 8,7–9,5 m³ (тело) и само

Леопард 1А5

Модел „леопард 2А4”

опремања Бундесвера (2003) и неколико европских армија, а због увођења унапређених „леопарда 2”, започео је трансфер из тих армија, тако да су „леопарди 1” још присутни на свих пет континента и нису расходовани.

„Леопард 2” (Kampfpanzer Leopard 2) са топом 120 mm глатке цеви L/44 (такође са ручним пуњењем), доспео је на листу развоја после неуспелог заједничког пројекта са САД на „супер-тенку” MBT

1,7–1,93 m³ (купола), са укупном масом тенка од 42,4 до 46,5 t (маса тела 12,2–14,6 t, куполе 9,5–13,5 t) са еквивалентом оклопне заштите (са ЕРО) 650–1.070 mm од APFSDS пројектила и 960–1.450 mm против кумулативних. Упореди ли се параметри тенкова те две концепције, лако је донети одговарајуће закључке о предностима и недостацима које оне нуде.

„Панцер 87” (Panzer 87, скраћено Pz 87, познат и као Pz 87 Leo), швајцарски модел тенка „леопард 2А4”, лицензно је произвођен у компанији „RUAG”, са мањим модификацијама. За почетак „КМВ” је испоручила 35 готових тенкова „леопард 2А4”, а 345 Pz87 произведено је у Швајцарској (1987–1993) – у годишњим серијама од по 72 тенка (учешће „RUAG” 70 одсто, а „КМВ” 30).

Програм модернизације

Програм модернизације тенка „леопард 2А4” није био брз нити лако изводљив, а пратиле су га и дилеме: да ли може нови тенк „леопард 3” са топом 140 mm и аутоматом за пуњење, нове концепције, са три или само два члана посаде, јачим оклопом, више електронских подсистема умрежених у јединствен систем возила, да не буде превише скуп, при чему треба да остане у стандардној тежинској класи од 60 тона. Немачко министарство одбране и Бундесвер дошли су до закључка да је у првом реду потребно повећати ниво оклопне заштите.

У међувремену, пропао је нови покушај немачко-француског заједничког развоја „евро тенка” (PzKrfw 80). Стога је 1983. године донета одлука о развоју „леопарда 3”, са планом да серијска производња започне 1996. године. Разматрано је и неколико опција о томе како решити опремање оклопних јединица за период до појаве тог новог „леопарда”. Прва је додатна производња „леопарда 2А4”, друга модернизација постојећих А4, а трећа израда нове куполе са три члана и аутоматским пуњачем топа (140 mm).

Усвојена је модернизација постојећих „леопарда 2 А4” (концепт KWS – Kampfwert Steigerung) са реализацијом у три фазе: прва фаза – KWS I – уградња топа 120 mm L/55, друга фаза – KWS II – појачање пасивне заштите са модулним оклопом, и трећа – KWS III – уградња топа 140 mm (уместо планираног но-

вог концепта тенка NGP). Усвојени Програм унапређења „леопарда 2” поставио је два темељна тактичка услова: да тенк поседује максималне борбене перформансе за асиметричне операције очувања или наметања мира у урбаним срединама, на комуникацијама и ван њих, те да очува побољшану борбену ефикасност у евентуалним високоинтензивним операцијама широким оружаним сукоба у којима би му примарна улога била да води борбу са противничким тенковима, а да при томе има већу способност од противничких тенкова.

Реализација програмских фаза није пратила одређени редослед етапа развоја. Прво је реализована фаза два – KWS II, потом прва – KWS I, а од KWS III се одустало после испитивања функционалног модела развојног програма, у корист дугорочног програм развоја тенка нове концепције – NGP (Neue Gepanzerte Plattformen – нове оклопне платформе).

Прототипски развој унапређеног „леопарда” почео је 1991. године. У току је развој више нових варијанти. Земље које су набавиле „леопарде 2А4” модификују их и дају им ознаку своје државе (16 земаља на свим континентима, осим, за сада, у Африци, али има назнака да ће и тамо стићи). У саставу Бундесвера у оперативном саставу остало је 408 тенкова фамилије „леопард 2”, са најавом да ће 2012. имати само 395 тих тенкова. У периоду од 2002. до 2009. из Немачке и Холандије извезено је око 1.320 „леопарда 2А4” и његових модификација (А5 и А6).

„Леопард 2А5” први је тенк из Програма унапређења „леопарда 2” усвојен у наоружању Бундесвера 1995. године. Први примерци предати су Тенковској школи немачке армије крајем 1995. године. Концепција унапређеног „леопарда 2А5” полазила је од тога да се унутрашњи простор возила искористи за побољшање ефикасности система тенка, тим више што геометрија основне кон-

струкције и резерве снаге мотора код базног модела (27,2 KS/t) омогућавају повећање борбене масе и спољашних габарита, без смањења покретљивости тенка. За модернизацију тела тенка биле су одговорене фирме „Kraus-Maffei” и „MaK”, а за развој нове куполе „Wegmann” (касније у саставу „КМВ”) и „Rheinmetall”.

Подизање нивоа оклопне заштите

Подизање нивоа оклопне заштите остварено је применом 11 модула композитног челика. Конструкција модула прилагођена је облику основног оклопа куполе и тела тенка, а елементи модула причвршћују се на основни оклоп са специјално привареним лежишним отворима и завртњима. Предвиђена је могућност накнадног ојачања модула са материјалом веће отпорности пројектила.

„Леопард 2А5”

Купола има клинасти облик, истурен напред, одвојених површина од основног оклопа, па је повећана дистанца (до 800 mm) од удара пројектила у основни оклоп и нарушена ефективна дужина кумулативног млаза за пенетрацију основног оклопа, односно повећана вероватноћа рикшета поткалибарних пенетратора. Остварена је прорачунска заштитна моћ куполе напред – од кинетичких пројектила на 850–930 mm, а од кумулативних 1.730–1.960 mm, еквивалентне дебљине RHA челика, те практично повећана заштита за више од 50 одсто у

односу на „леопард 2A4“. Оклопно тело је нижег нивоа заштите, еквивалента 620/750 mm у истом односу. Међутим, порасла је и маса тенка са 55,15 на 59,5 t, али то није умањило покретљивост возила. Маса куполе достигла је 21 t и уграђен је јачи електромоторни погон куполе и стабилизатора топа. Бочни штитници су од оклопа типа MEXAS, а једнослојни, тањи, од композитних материјала. Приликом транспорта железницом бочни штитници се обавезно преклапају навише, ради смањења габарита возила. Модули чеоног оклопа куполе ометају возачу улазак и излазак из тенка.

Тенк „леопард-2A5“ задржао је основно оруђе – топ 120 mm L/44, два митраљеза 7,62 mm и борбени комплет по истој шеми као код „леопарда 2A4“. На располагању су поткалибарни, са језгром од волфрамове легуре (DM 23, DM 33, DM 43 и DM 53) и вишенаменски кумулативно-разорни пројектил DM12. Пројектили новије производње пробијају оклопе RHA дебљине 560–640–700 mm, а кумулативно-разорни до 850 mm. Могу да се испалују из обе цеви – дуже и краће.

Значајна унапређења остварена су у модернизацији СУВ-а, укључујући и новију софистицирану технологију нишанских уређаја и премештање основне (EMES15) и помоћне справе нишанције (FEROZ-18) на кров куполе, а командирове панорамске (PERI R-17) иза туреле, ради боље прегледности. Селекторски прекидач (Laser-Erstecho) користи нишанција када треба да гађа хеликоптер и друге циљеве који се брже крећу, како би отклонио погрешан ехо-сигнал. Уграђен је систем за навигацију GPS и ТВ камера возача за осматрање назад.

Покретљивост „леопарда 2A5“, захваљујући резерви снаге мотора и побољшањима на ходном делу и мањим захватима на трансмисији, иако веће масе (59,5 тоне), задржана је на истом нивоу као код модела А4. На А5 су опитовани и системи активне заштите – MUSS и AZEV, али још нису ушли у оперативну употребу (примарно намењени за 400 нових немачких гусеничних БВП „пума“).

Немачка армија примила је од 1995. до 1998. године 125 тенкова „леопард 2A5“, који су после неколико година били унапређени по стандардима А6. Ти тенкови били су ангажовани у саставу KFOR-а на Косову и Метохији, али без директног борбеног дејства.

Повећање ватрене моћи

„Леопард 2A6“ је стандардна варијанта унапређеног тенка са тежиштем на повећању ватрене моћи и модернизацији неких уређаја са којима би тенк имао веће борбене капацитете и ефикасније ватрено дејство, а посади смањено напрезања и омогућио функционалнији рад. Најпре је производња почела 2001. у Немачкој, потом у Холандији од 2003, у Шпанији од 2004, Грчкој од 2006, а касније и код осталих корисника тих тенкова.

Многи страни стручњаци убрајају варијанту А6 међу три најбоља тенка у свету. На бази њега развијено је више подваријанти у Немачкој и земљама које су преузеле тенкове претходних серија. Првобитни план Бундесвера био је да се конвертује 350 „леопарда 2“ у варијанту А6. Међутим, услед смањења укупног броја тенкова у немачкој армији од 2012. и одобрења Бундестага да се тенкови извозе, приступило се унапређењу преосталих возила и развоју перспективних модела. Због тога је број „леопарда 2A6“ у немачкој армији сведен на 225 јединица.

Нови топ 120 mm L/55 („Rheinmetall“) омогућава већу енергију барутних гасова (7.000 бара), почетну брзину пројектила (1.750 m/s) и даљину ефикасног непосредног гађања до 3.500 m (са места), односно на 2.500 m (из покрета), а живот цеви је повећан на 700 испалених

Сматра се да је „леопард 2A6“ најбољи тенк чланица НАТО у Европи. По спољној архитектури, габаритима и облику врло мало се разликује од модела А5, изузев по неким детаљима. Уочиља је дужа цев топа. Учињена су извесна побољшања на противминској заштити и уграђен је клима уређај.

метака. Пробојност нових пројектила већа је за 30 одсто. Пројектил APFSD-T DM53 (LKE II) пробија хомогени челик RHA на 2.000 m/90° дебљине 700–740 mm. Развијене су и модернизоване гранате DM53-A1 и DM 53 (LKE II). Најновија DM 63 LKE (Cartridge) са барутним пуњењем независним од утицаја температуре спољњег ваздуха, подесна је за употребу у екстремним атмосферским условима (од -46 C до +63 C).

Кумулативна граната DM12A2 примарно је намењена за уништавање оклопних циљева на даљинама до 3.500

Догађајни оклој на куполи 2A5/A6

Догађајни модуљ оклоја

метара. Пројектил је испуњен фрагментима челика и тешког метала, те подесан за дејство против средње и лако оклопљених возила, са временским подешавањем детонатора зависно од врсте циља. У току је завршетак развоја вођених пројектила за лансирање из топа, сличних израелском моделу LANAT (домета 6–8 километара).

Иновирани СУВ садржи: унапређене нишанске справе нишанције (основну EMES-18, помоћну FERO Z-18), командирову PERI-R17A2 и друге савременије елементе система и уређај за идентификацију и распознавање тенкова (IFF), ласерски даљиномер са филтером за очи стрелаца, термални канал за ноћ (до 2.000 m), систем за упозорење од ласерског озрачења (LIRD). Радна места чланова посаде имају екране на којима се приказују све важније информације. Уграђен је електронски тенковски КИС TIUS са електронском јединицом возила (магистрала података MILSTAND 1553), у коју се сливају сви релевантни подаци о стању у реалном времену. На екрану КИС-а приказује се електронска карта земљишта у размерама 1:25.000, 1:50.000 или 1:250.000.

Пасивна заштита треће генерације идентична је решењу код „леопарда 2A5“. У склопу заштите тенка примењен је ефикаснији систем вентилације моторног одељења за смањивање електрон-

ског ИЦ одраза. Маскирна боја олакшава камуфлажу тенка. Унутрашњост резервоара за гориво обложена је специјалном порозном масом. Подразумева се да је тенк комплетиран са уређајима који су примењени на моделу А5. Задржао је високу покретљивост и маневарска својства претходника (упркос маси од 61,7 тона), захваљујући извесним побољшањима погонског агрегата, преносника снаге и ходног дела.

„Леопард 2А6 ЕХ“ (експортна варијанта) последња је варијанта (од 2008. године на извозној листи фирме КМВ) ко-

аутомата за пуњење топа. Сем УАЕ, друге земље, укључујући и Грчку, нису биле решене да прихвате ову понуду.

„Леопард 2А6М“ (М – противмински заштићен), подваријанта је А6, са тежиштем модификација на противминској пасивној заштити (очекује се ускоро и активна) од ПОМ, IES и других облика експлозивних средстава. Тако је маса тенка повећана за две тоне.

Битно побољшање учињено је додавањем подне плоче напред, нових седишта посаде и примена тзв. Ausflug седишта возача. Тиме је заштита од ПОМ и

Модел 2А6 са топом L/55

ја обухвата све компоненте тенка примењене на моделу А6. Новину представља понуда мотора MB 883 Ka-500 и хидрокинетичке трансмисије HSWL 295 са аутоматским петостепеним мењачем фирме „Renk“. То је битна разлика овог тенка у односу на А6. Мотор је по стандардима емисије издувних гасова EURO III Powerpac, појачане снаге на 1,210 kW. Такав погонски блок већ је инсталиран у 436 француских тенкова „леклерк AZUR“, испоручених Уједињеним Арапским Емиратима, а уграђен је експериментално у по један амерички тенк M1A2 „абрамс“ и британски „челинџер 2Е“. Комплетан погонски блок смањује простор за уградњу са 7,3 на 4,3 m³ и скраћује моторно одељење за један метар. Тиме би се и оклопно тело скратило за један метар, а уколико се не би скратило, ослободио би се додатни простор од око три кубна метра за размештај уређаја, повећање броја граната, евентуално и

IES, према стандардима НАТО, доведена на ниво 3 и 4 (експлозије 8 или 10 kg TNT).

Основно и помоћно наоружање, СУВ, нишанске справе и средства за осматрање, погонски блок, ходни део и специјални уређаји јесу као код претходног модела тенка. Због повећане масе фирма КМВ развила је појачану варијанту мотора MB 873 Ka-501, са снагом од 1.320 kW/1.800 КС, са којим би се повећала и специфична снага тенка на 29 КС/t.

Побољшања на А6М послужила су за доградњу противминске заштите код земаља које су већ набавиле тенкове фамилије „леопард 2“. Немачка армија одлучила је да око 70 тенкова доведе на ниво А6М. Противминска заштита је разрађена и на варијанти PSO, а у том правцу се радило и на најновијим моделима А7+ и Revolution MBT, приказаним на овогодишњем „Еурошаторију“.

Експанзија тржишта

У Немачкој се систематично дограђују и нуде на продају сви стари тенкови. Ове јесени „леопард 2А4“ стигао је и на сајам у Кејп Тауну, што представља сигнал за даљу експанзију извоза. Само од 2001. до 2009. из Немачке и Холандије испоручено је 1.320 тенкова фамилије „леопард 2“.

Холандска армија била је први купац 445 „леопарда 2“ (испоручених од 1982. до 1986, до када ни Бундесвер није реализовао попуну својих јединица). Када је средином деведесетих почела реализација Програма унапређених „леопарда 2“, Холандија је приступила том програму. После одлуке да смањи број тенкова у својој армији (1993), уступила је Аустрији 115 „леопарда 2А4“, а преосталих 330 конвертовала је од 1997. по моделу А5 (Leopard 2A5NL, холандски). Од немачке варијанте разликовали су се по детаљима. Фебруара 2003. Холандђани су одлучили да модификују 180 тенкова у варијанту А6 NL. Међутим, после те модификације, због одлуке о реструктурирању своје армије, приступили су трансферу и тих тенкова трећим земљама: Норвешкој 57(А4), Португалији 37(А6), Канади 60 (А4) и 20 специјалних за инжењеријске задатке и логистику (са опцијом за још 20 тенкова А6). Холандска армија купила је: 25 тенкова за извлачење BPz 3 и, уз одређене измене, означила их као Berginstank 600 kN Bu-effel, 14 тенкова јуришног лансираног моста PBS 2 и 20 за обуку возача FaSPz Fahrshulpanzer.

Шведски унапређени тенк Strv122 (Stridsvagn 122) или „леопард 2 (S)“ развијен је на бази А6, уз примену искустава са тенка претходне шведске варијанте Strv 121 (модификовани „леопард 2А4“). Компаније „Hägglunds“ и „Bofors“ биле су одговорне за оклопно тело и куполу,

а за СУВ немачки „Atlas Elektronik“ са шведским „Celsius Tech System AB“. Топ су производиле компаније „Bofors“ и „Rheinmetall“ (50:50 одсто). Многи коментатори наводе да је Strv 122 у неким својствима испред оригинал-

Нова муниција 120 mm

ног немачког А6: решењем пасивне заштите, дигитализацијом КИС-а, нишанским справама, новим пројектилом са временским упаљачем за гађање хеликоптера.

Посебно се истиче дигитализовани СУВ (нуди податке за дванаест типова граната земаља рађених по НАТО стандардима), који омогућава непосредно гађање до 4.000 метара. Умрежен је са КИС-ом С2 (ТССС – Tank Command and Control System). На екрану командира електронска карта приказује тактичке податке и елементе навигације. Размена података између тенкова у јединици обавља се радиоуређајем, поред говорних саопштења, дигиталним и кодираним симболима.

Пасивна заштита побољшана је додатном плочом испод пода напред, а оклоп куполе ојачан је заштитом бочних зидова и крова од касетне муниције и ПОР. Ефикасност пасивне заштите у предњем сектору тенка од поткалибарних и кумулативних пројектила еквивалентна је дебљини РНА оклопа од 700/1.100 mm на телу и 1.000/1.800 mm на куполи. Уграђени су француски лансери бацача димних кутија GALIX 80 mm. Електронски давачи аутоматски прекидају рад вентилатора и гасе мотор када је тенк погођен напалмом или запаљивим боцама.

Елементи погонског блока и покретљивост тенка, маневарска својства и савлађивање препрека идентични су с базним А6, иако је маса тенка достигла 62,5 тона. Побољшања су изведена на ходном делу и систему ослањања.

Strv 122М (или Strv 122В) јесте модификована подваријанта тенка Strv 122 са пакетом противвинске заштите тенка „леопард 2А6М“, намењених учешћу у мировним операцијама снага УН. Модификовали су 10 тенкова шведске армије за заједничку механизовану бригаду нордијских земаља за интервенције.

Швајцарска фирма „RUAG“ започела је модернизацију својих Pz87 у Pz87 WE (Wert Erhaltung) према стандардима за „леопард 2А5/А6“. Планирана је конверзија 134 (2009–2011). са редизајнираном архитектуром оклопа (титанијумска легура), која се разликује од тенка А5/А6. Лансери БДК заклоњени су у задњим модулима оклопа на боковима куполе (слично GALIX-у). Уграђени су национални уређаји, ми-

траљежи и сопствени топ 120 mm L/44 RUAG).

Мада је задржан топ L/44, остављена је могућност да се угради и дужи L/55. Набављена је нова поткалибарна муниција и двоамесна кумулативно-разорна HE-MP (пробојности 850 милиметара оклопа). На куполи је монтирана оружна платформа са даљинским управљањем (домаћи митраљез 12,7 MG 64). Од фирме „Carl Zeiss“ преузета је побољшана панорамска нишанско-осматрачка справа са дневним ТВ и термовизијским каналом, PERI R-17B2. Инсталиран је КИС Thales/FIS-HE, компатибилан са сличним системима у НАТО.

Покретљивост тенка идентична је са А5/А6, будући да је задржан стандардни агрегат и преносни механизми. На Pz 87WE монтирани су пригушивачи буке и емисије топлотних гасова иза моторног одељења, као и у моделу Pz87.

Тенкови у Авганистану

Данска је са Немачком 1997. године уговорила испоруку 57 тенкова „леопард 2А4“, које је после 2000. модификовала (51 по моделу А5) са одређеним разликама преузетим од А6/А6М и означила их као Leopard2А5 DK Standard. Тенкови су ушли у састав бригаде за брзе интервенције 2002, а у оперативном саставу остаће до 2025. године. Захтеви армије били су да возило буде по стандардима на нивоу старијег тенка „леопард 1А5DK“. Побољшана је пасивна заштита. Горњи митраљез од 7,62 mm (или 12,7 mm) има импровизовани штит. Термовизијска справа развијена је у сарадњи са израелским компанијама „ELOP“ и „Elbit“ (уговора од око три милиона долара). Промењена је маскарна боја и обезбеђена специјална покривка и мрежа „баракуда“. Моторно-трансмисионо одељење заштићено је од запаљивих боца и напалма. Тенк је достигао масу од 61 тону.

Данска армија ангажовала је мањи број својих тенкова у саставу ISAF у Авганистану. У досадашњим акцијама два пута су нагазили на мине. У првом случају после кидања гусенице тенк је опрваљен, а у другом возач је подлегао повредама јер није могао да се извуче због габарита додатног оклопа куполе.

Канадска оперативна искуства у саставу снага ISAF у Авганистану подстакла су њихово министарство одбране да, наспрот претходном искључењу својих

Купола без догађајних модула за 2HEL

Leopard 2HEL

Pz87 WE

Strv 122

Leopard 2A6M CAN

тенкова „леопард С2“ из оперативне употребе, решење потраже у најмљивањем јаче оклопљених и мобних тенкова „леопард 2 А6М“ (означених као Leopard 2А6М CAN) од Немачке и Холандије. Од 2007. употребљава их у мањим групама.

Они су ослонац ватрене подршке патролама и борбеним тимовима пешадије, а имају и психолошки утицај у борби против талибана. Захтевана је поузданија заштита од кумулативних пројектила типа РПГ-7 и ПОР, опстанак тенка и преживљавање посаде у случају наиласка на ПО мину или IES него што је показала примена тенкова „леопард 1А5“ (С2), односно БВП типа Stryker 8x8.

Најпре је изнајмљено, уз надокнаду, 20 немачких А6М, који се враћају у Немачку до 2012. До тада ће бити завршен процес конверзије у А6М CAN. Упореда је уговорена ургентна испорука још 80 А4 из холандских вишкова и 20 А6 NL. Први су стигли у Авганистан августа 2007. године. Из Немачке су преузета два тенка за извлачење и оправке Bergepanzer 3 Вueeffel. Цео тај уговор вредан је 650 милиона долара. Предвиђена је испорука још 15 тенкова А4 за резервне делове, јер су у основи компатибилни са унапређеним моделима А5/А6/А6.

Тенкови А6М CAN имају додатну решеткасту заштиту од кумулативних пројектила, обложену око тела и куполе, ојачан под за заштиту од минских средстава и унутрашњи посадни простор обложен слојем заштите од парчади граната и фрагмената оклопа.

Примењено је више решења за оптимизацију услова боравка и рада посаде у тенку (заштитни прслуци са индивидуалном термоизолацијом и грејањем). Монтиран је прикључни телефон. Додатно се планира конверзија 20 тенкова у напредније стандарде (који још нису познати). Четрдесет тенкова добиће топове 120 mm L/55. За сада горњи митраљез нема платформу за даљинско управљање. Нишанско-осматрачки уређаји су у основи слични немачким, али са применом и савременијих компонената. Маскирна боја заштитне прекривке и мреже прилагођена је колориту Авганистана. Наговештава се имплементација електронског система за даљинско активирање минских пуњења са електронским упаљачима. Један тенк је у Авганистану нагазио ПО мину, без последица за посаду. Еквивалент основне пасивне заштите одговарајући је тенку А6, али је применом решеткасте оградe повећана заштита од кумулативних пројектила. Укупна борбена маса тенка је око 64 тоне.

Погонски агрегат, трансмисија и ходни део идентични су са решењем у

Модел Leopard 2E

А6М и обезбеђују специфичну снагу тенка од 23,5 KS/t, односно параметре приближне базном моделу тенка А6М.

Од 20 холандских тенкова шест се конвертује у возила за оправке и извлачење ARV3 Buffel, а преосталих 12 биће коришћени за резервне делове. Укупно би требало у оперативној употреби да их буде два сквадрона (40 возила), 10 у саставу снага за брзе интервенције, а 42 за обуку. Конверзија је вредна 86,9 милиона канадских долара.

На Медитерану

Грчка је значајан наручилац тенкова „леопард 2А4“ и унапређених 2А6 (укупно 353 тенка), 12 тенкова за извлачење и оправке и осам лансирних мостова. Она је са Немачком 2002. склопила уговор за набавку 170 тенкова А6, са испоруком од 2006. до 2009. године. Тих 170 возила има ознаку Leopard2 HEL (Hellenic) по типу А6. Оригинални тенкови А6 произведени су у „КМВ“ (30), а 140 се лиценчно израђује у грчким компанијама „ЕЛВО“ (Eliniki Viomihania Ohimalon) и „МЕТКА S.A“. Прва је задужена за оклопно тело и финализацију, а друга за куполу и наоружање. За такво решење грчка армија се определила на основу већ стечених искустава са тенковима „леопард“ 1А2, А3, А4, А5 (укупно 365), које је добила уз минималну цену из немачких и холандских вишкова између 1981. и 1992. године.

Додатним уговором из 2005. упућена је транша за још 183 тенка А4 из

немачких вишкова (185 милиона долара), који су после испоруке и одређених модификација, означени као Leopard 2А4 GR (Greece). Анексом уговора предвиђено је да немачка фирма „Rheinmetall Electronics“ за те тенкове испоручи опрему за одржавање електронских система, апаратуру за дијагностику, специјалну опрему за техничко одржавање возила, иновира нишанске справе, СУВ и КИС, компатибилан по стандардима НАТО за јединице ранга батаљона. Модификације на тим возилима обављене су у Валестину, уз асистенцију немачких фирми.

На сајму „Euroatory 2008“. грчка компанија „ЕЛВО“, заједно са немачком „КМВ“, приказала је нови производ – тенк Leopard 2 HEL. Мада је тенк развијен по стандардима варијанте А6, армија је инсистирала на неким побољшањима, која су нуђена и на извозној верзији А6 EX, због чега се у написима помињу као база грчког развоја обе немачке варијанте.

Тражена је боља заштита крова куполе од касетне ПО муниције, а модули додатног оклопа накнадно су ојачани специјалним панцирним плочама преко стандардних модула. Захтевана је нова термална камера, панорамска нишанска справа командира тенка, нови КИС типа Inhios, помоћни мотор-генератор, наравно и дужи топ. Дизајн маскирне боје, њен колорит и заштита од електронске детекције потпуно су прерађени, са врло специфичном композицијом која је

другачија од оних које су примењене на другим тенковима у НАТО.

Leopardo 2E (E-España) представља дериват варијанте А6. Интензивирана сарадња са немачким компанијама (од 1995), у склопу шпанског Програма модернизације оклопних јединица, требало је да резултира откупом лиценце за домаћу производњу 534 тенка из фамилије „леопард 2“, рачунајући и наменска возила. Тај амбициозни програм касније је редукован на 390 тенкова, од којих је 108 „леопарда 2А4“ из немачких стокова преузето путем лизинга. Шпанска страна требало је да до 2000. године исплаћује по 6,6 милиона долара за корићење тих возила.

Током 1998. уговор о лизингу продужен је до 2016, по цени за један тенк годишње од око 150.000 долара (када шпанска армија треба да их врати Немачкој у оперативном стању или да их купи и конвертује у „леопард 2Е“ у својим погонима „General Dynamics – Santa Barbara Systems“).

У реализацији друге фазе уговора за откуп лиценце и производњу унапређених „леопарда 2Е“ била је предвиђена куповина и производња 282 тенка А6Е за 784,9 милиона долара. При томе је „КМВ“ испоручила 30 тенкова, а шпанска компанија лицензно монтира 250 возила у серијама од по 40 годишње, са фи-

„Леопард 2А4“ у Кејџ Тауну 2010. године

нализацијом до краја 2003. године. Ова транша је због технолошких потешкоћа и финансијских проблема Шпаније редукована на 219 основних тенкова, касније на 200 „леопард 2Е“, 16 тенкова за извлачење, четири тренажна тенка за обуку возача, са реализацијом до краја 2008, јер је испорука прве серије каснила до 2004. године. Цена реализације целокупног уговореног аранжмана требало је да достигне цифру од 1,939 милијарди евра, што је вероватно неизводљиво због финансијског дефицита. Стога не чуди најновија вест да се разговара о трансферу 270 тенкова „леопард 2Е“ са Саудијском Арабијом. Све је могуће.

У погледу наоружања и уређаја „леопарда 2Е“ примењена су проверена решења са модела А6, делом А6М, али уз извесне компоненте шпанског развоја и производње. Leopardo 2А6Е требало је да прими систем активне заштите АМАР-АДС, развијен у сарадњи са немачком компанијом „IBD Deisenroth“. Прототип је недавно успешно демонстриран.

Турска је, поучена својим искуствима са тенковима „леопард 1А1/А2/А3/А5“ (располаже са 395 возила), закључила да јој А4 одговара за модернизацију њених ОМЈ, па је уговорила набавку из Немачке 298 тих тенкова (испоручених од 2006. до 2008) са опцијом за још 40. Како турске компаније – „Otokar Otobüs Sanayi A.S“ и „Aselsan“ – имају вишедеценијско искуство у развоју и производњи оклопних возила (точкаша и гусеничних), а развијају и домаћи тенк ТНМВ Алтай (планирано да производња почне 2013) вероватно је да ће унапредити купљене „леопарде“ по моделу А6/А6М.

Остале државе

Норвешка армија купила је 2001/2002. од Холандије 57 тенкова „леопард 2А4“, доградила их и означила са Leopard 2 А4 NO (норвешки). Уговор је плаћен са 1,5 милијарди норвешких круна.

Португалија је 2007/2008. из холандских вишкова откупила 37 тенкова „леопард 2А6“. Са мањим интервенцијама задржала је стандарде А6.

Финска је откупила (2006) из немачких вишкова 124 „леопарда 2А4“. Од тих тенкова домаћа компанија PATRIA је, у сарадњи са фирмом „RUAG“, развила шест инжењеријских тенкова за разминурање – Leopard 2R и исто толико носача јуришног моста – Leopard 2 Leguan, а договорила је и израду тенка за разминурање – Pioneerpanzer 3 (PiPz 3) Kodiak.

Пољска је преузела (2003–2004) из Немачке 128 „леопарда 2А4“ и планирала још једну партију од 117 тенкова, али та намера није остварена због отпора домаће фирме „Витар“, која је познати произвођач оклопних возила.

Чиле је преузео (2007–2008.) из немачки вишкова 140 „леопарда 2А4“ и означио их Leopardo2 4 CHL (Чиле), претходно прилагођених у фирми „КМВ“ за чилеанске услове (планински амбијент). Уграђени су нови електронски системи, нишанске справа и топ L/55. Уз помоћ „КМВ“ изведени су потребни технички захвати на погонском агрегату. Извесна ојачања примењена су и на ходном делу за кретање по грубим каменитим теренима. Са тим и другим побољшањима тај тенк биће доведен на ниво А5.

Сингапур је купио (2007–2008) са немачких стокова 96 „леопарда 2А4“ (сингапурска ознака Leopard 2А4SG), од којих ће 66 задржати у оперативној употреби, а 30 за обуку и као резерву за делове. Оперативни тенкови преуређени су по моделу Leopard2 EVO (Evolution), са додатним модулима оклопне заштите (приказани 2008). Најављује се могућност даљег унапређења оперативних тенкова по стандарду Leopard 2А4 Revolution. ■

Милосав Ц. ЂОРЂЕВИЋ

Специјална возила

Возила посебне намене, на бази „леопарда 2“ модификовало је више држава (Холандија, Швајцарска, Шведска, Данска и Финска), око 320 тих возила: Bergepanzer 3 Bueffel, скраћено BPz 3 тенк за извлачење и оправке, Leopard 2 Fahrschulpanzer – FaSPz – тенк за обуку возача, инжењеријски тенк – Pioneerpanzer 3 Kodiak – PiPz 3 и Panzerschnellbrücke 2 – PSB 2 Leguan, јуришни мост или тенк носач моста.

ЛЕГЕНДА КОЈА НЕ БЛЕДИ

Ретка су средства НВО која су током година, тачније деценија задржала актуелност и представљају сам врх у својим категоријама. Једно од њих је и чини се, „бесмртни“ топ за ПВО, шведски Bofors калибра 40 mm. Тај топ је током Другог светског рата представљао окосницу савезничке ПВО, током хладног рата било је једно од основних средстава западних савезника, а данас, после готово века постојања у мање или више измењеној форми, уз додатак савремене технологије, то је врхунско оруђе.

Ако су синоним за ПВО нацистичке Немачке били чувени четвороцевни 20 mm FLAK 38 и 88 mm FLAK 18, 36 и 37, онда су са савезничке стране то били топови 20 mm Oerlikon и 40 mm Bofors.

Међутим, у широј употреби након краја рата остао је само Bofors, чији је развој настављен до дана данашњег. Зашто? Масовном појавом млазних авиона, чије су брзине знатно повећане у односу на клипне, актуелизована је по-

треба за артиљеријском ПВО већег домета. То је довело до повећања калибра топова и тежње за бољом балистиком, тако да се, у међувремену, од топова калибра 20 mm у великом броју земаља одустало. С друге стране, већи калибри, попут руског 85 и 100 mm, немачког 88 и 128, америчког 90 и 120 mm и британског 94 и 102 mm, напуштени су услед појаве ефикаснијих ракетних система ПВО.

Bofors у калибру 40 mm био је негде између, довољно снажан да једним поготком обори авион, а довољно исплатив и покретљив да буде алтернатива ракетама. Међутим, и Bofors је након рата претрпео одређене измене које су се односиле на продужење чауре са 311 на 364 mm и већу дужину цеви (70 уместо 60 калибара). Тиме је по-

већана брзина зрна са око 880 на више од 1.000 m/s, а путања пројектила положенија и самим тим оруђе је постало ефикасније против бржих циљева. Међутим, с временом је утврђено да се ефикасност може повећати уградњом система за управљање ватром, а у међувремену, сам топ претрпео је одређена побољшања у појединим варијантама, што је уз нове типове муниције дало нову актуелност.

Основа верзија

Топ Bofors 40 mm L/70 уведен је у оперативну употребу 1951. и убрзо је стекао велику популарност. Постоји у две варијанте – А и В. Верзија А има напајање из спољашњег извора, док верзија В има трофазни генератор. Маса верзије А је 4.800 kg, а верзије В 5.150 kg, теоретска брзина паљбе 240 мет/мин, а храњење је преко spremника капацитета 26 метака, у који се смештају оквири капацитета четири метка. Пуњење обављају ручно два послужоца. На задњем делу топа налазе се два спремишта са по 48 метака. Покретање по елевацији и азимуту остварује се електрохидрауличним системом, брзином 45, односно 850/s респективно. Посаду топа чини четири до шест војника.

Постоји и побољшана варијанта ознаке EL/70, са електричним погоном, чиме се брзина паљбе повећава на 300 мет/мин, хидрауличним уређајем за постављање у борбени положај и Doppler радаром за мерење почетне брзине пројектила. Ти топови често се употребљавају у садејству са радарским системом за управљање ватром попут холандског Flycatcher и швајцарског Skyguard. Такође, Bofors се може употребљавати у садејству и са осматрачким радаром Giraffe, иначе развијеним за дејство ракетама з–в RVS-70.

Италијански бофорси

Топови фамилије Breda–Bofors представљају посебну грану развоја изворно шведских топова и углавном су пронашли примену у морнаричким апликацијама, за блиску ПВО брода. Један од изузетака је копнена варијанта морнаричког система за блиску

Систем Tridon

Систем Tridon треба да понуди решење за покретну платформу нове генерације са топом Bofors. Одабрана је точкашка основа камиона Volvo A25C (као на артиљеријском систему Archer) формуле погона 6x6, који поред оклопне заштите од стрељачке муниције, пружа и противминску заштиту, чинећи га врло актуелним данас. Посаду чини пет војника: возач и означивач циља су у кабини у предњем делу, у средњем делу су командир, навигатор и нишанџија, док је топ 40 mm у задњем делу. Топ испалаује све врсте муниције, укључујући и ЗР и најновију APFSDS намењену за борбу против оклопних возила, а у основи, најчешће га користи BVP CV-9040. Време за заузимање и напуштање борбеног положаја износи 60 секунди.

Постоји неколико варијанти: Tridon 1 је основна верзија за дејство у условима добре видљивости, Tridon 2 има оптички нишан, ИЦ камеру, ласерски даљиномер, програматор ЗР упаљача, радар за мерење почетне брзине пројектила, Tridon 3 има и радар за праћење циља, док Tridon 4 има и радар за претраживање. Све верзије могу да се повежу са одвојеним радаром за претраживање.

Модернизовани индијски шoй Bofors 40 mm са сiравом за осматрање и нишањење

ПВО брода типа DARDO који користи више од 20 ратних морнарица. Овај систем има два спрегнута топа, чиме се постиже укупна теоретска брзина паљбе од 600 мет/мин. Опремљен муницијом са близинским упаљачем PFHE, представља један од најефикаснијих система ове врсте на свету.

У морнаричкој варијанти, овај упаљач омогућава детонацију у зависности од висине надолазеће ракете: на висини пет метара, детонација се врши на 2,5 m од циља, на 20 m на четири метра и на 40 m на 4,5 m, како би се избегла детонација услед близине воде и таласа. За копнену варијанту, на-

води се да се системом Flycatcher (откривање, идентификација и праћење циљева) и ТВ системом, који може да контролише до три топа, откривају нисколетећи циљеви брзине до два маха на даљини око 5,5 километара. Ватра се отвара након око четири секунде, када се циљ налази на даљини око 4.200 метара. Након 4,4 секунде, први пројектили стижу до летелице, а до удаљености авиона од топа од 1.500 метара, топ испалаује 156 граната.

Случај је описан за високу подзвучну брзину авиона од 300 m/s. Посаду чини 2–4 војника, од којих се ниједан не налази у потпуно аутоматској куполи.

Купола је на подвозу са шест ослонаца, док је борбени комплет 444 метка. Једини недостатак је релативно велика маса, која износи око 11 тона, дакле, двоструко више у односу на класичне варијанте топова.

Посебна „грana“ италијанских топова базираних на Vofors-у јесу производ другог италијанског гиганта – Oto-Melare, а названи су Fast Forty (брза четрдесетица), са модификованим системом храњења, код појединих модела са двостраним храњењем и брзином гађања 450 мет/мин по цеви. Постоје једноцевне и двоцевне изведбе, чија је маса од 3.300 до 7.900 килограма. Може се слободно рећи да су италијански морнарички топови у овом калибру, према распрострањености, раме уз раме са шведским.

Модерно решење осамдесетих – BOFI

BOFI представља скраћеницу од Vofors Optronic Fire-control Instrument. Ефикасност основних варијанти топова Vofors 40 mm L/70 повећана је муницијом са близинским упаљачем, рачунаром, ласерским даљиномером или радаром и дневно-ноћном нишанском справом. Циљ се проналази радаром Giraffe, који је на нивоу батерије и са њим се може повезати највише девет топова. Овај систем је са великим успехом коришћен и у СФРЈ, а у односу на друге топове ПВО, показао је повећану ефикасност. Данас се овај систем налази у саставу дивизиона ПВО у бригаама КоВ и авијацијским базама Војске Србије, с тим да је радар Giraffe постављен на домаћем возилу ФАП 2026 ВАС/А, по чему се разликује од других изведби.

Систем је представљао врло модерно решење током осамдесетих, али данас поједини корисници већ раде на његовом унапређивању. Приме-

Oto-Melara Fast Forty у једноцевној израги

ра ради, на бази тог система, индијски стручњаци развили су потпуно самосталну варијанту са осматрачно-нишанском справом на самом топу, док ће бразилски вероватно током наредног периода добити нишанске радаре. Једини недостатак система BOFI је што су топови вучни, тако да је потребно одређено време за заузимање и напуштање борбеног положаја.

Даља модернизација – Trinity

Даља модернизација фамилије топова Vofors јесте Trinity. Замишљена је као једноцевна варијанта топа, способног за дејство и са бродова и са копна, уз потпуну интеграцију, мада је управо морнаричка верзија Sea Trinity остварила потпун успех. Модернизација је обухватила чак и саму цев топа, која у овој варијанти може да издржи веће притиске, тако да је омогућено испаливање најновије генерације муниције ЗР. Та муниција омогућава повећање притиска са 3.700 на 4.000 бара, а уз то, увећана је и брзина гађања са 300 на 330 мет/мин. Тиме се повећава и ефикасни домет на шест километара против авиона и три километра против ракета. Наравно, омогућена је употреба и старијих типова муниције, али је њихова ефикасност у односу на ЗР знатно мања.

Поред нове муниције, повећана је и поузданост система, расположивост

и поједностављено је одржавање. Испитивања спроведена у Шведској показала су да је ефикасност овог система двоструко већа у односу на раније. Последња варијанта – Mk 3 има посебно пројектовану куполу са ниским радарским одразом, те повећану брзину окретања топа по елевацији и азимуту, уз задржавање масе на скромних 3.700 килограма.

Један од првих покушаја да се реши основни недостатак топова Vofors 40 mm – покретљивости – био је неуспешни амерички систем DIVAD (Division Air Defence) из седамдесетих. Он је обједињавао велику ватрену моћ два топа Vofors 40 mm L/70 са покретљивошћу и проходношћу тенка М48, уз употребу радара развијеног на бази радара са борбеног авиона F-16. Свака компонента тог система била је квалитетна и проверена, што се не би могло рећи за систем.

Својеврсног наследника, наравно, само до одређене мере, представља систем TriAD, заснован на шведском борбеном возилу пешадије CV-90. Наиме, тај шведски БВП носи најснажнији топ на било ком западном БВП-у, управо Vofors 40 mm са модификованим системом храњења. Како је систем храњења класичног топа Vofors непрактичан, захтева много простора и стога је неупотребљив на потпуно

окопљеној куполи релативно компактних димензија, он је уступио место компактнијем систему. Уместо да се храњење обавља са горње стране, код топа 40/70В оно је са доње – испод топа налазе се три магацина са по осам метака (укупно 24 спремна за дејство), који врше елевацију заједно са топом. При одабиру врсте муниције, хидраулични механизам поставља одговарајући магацин. Додатних 48 метака налази се у каруселу на поду куполе. Поред тога, на возилу су још 162 метка (укупно 234 метка).

Врло слична конфигурација ископишана је и за ПВО варијанту TriAD, која поред модификованог механизма елевације, омогућава постизање већих позитивних углова потребних за гађање ваздухоплова (до 50°). Нишанција поседује нишански систем UTAAS који се ослања на термалну камеру и ласерски даљиномер. У задњем делу куполе налази се француски радар за претраживање Thales TSR-2620 Gerfaut. Возило има седам чланова посаде: возача у предњем делу трупа, командира и нишанцију у куполи, оператера радара, контролора, радио оператера и осматрача/послужиоца који сви седе у задњем делу возила. Побољшана верзија има унапређен нишански систем UTA-

Ирски *Bofors* 40 mm EL/70

Варијанша *TriAD*

AS који обезбеђује гађање у покрету. Возила фамилије CV-9040 најчешће користе свега два типа муниције – вишенаменску 3Р и поткалибарну стабилисану крилцима типа APFSDS.

Муниција

Избор муниције за топове фамилије Bofors 40 mm пропорционалан је њиховој распрострањености. Поред старијих типова, чија разноврсност није само резултат дугогодишњег развоја, већ и различитих произвођача, постоји и најсавременија муниција – њена ефикасност прилагођена је дејству по различитим циљевима. Тренутно, у свету су најактуелнији следећи типови муниције: HCHE, PFHE Mk2, 3Р и APFSDS.

HCHE (High Capacit High Explosive) муниција може да дејствује против ваздухоплова, бродова, и лакше окопљених возила. Појавом тог типа омогућена је замена пробојне и разорне муниције. „Тајна“ муниције HCHE је посебно пројектована кошуљица од челика високе чврстоће која се распада у фрагменте довољне масе да могу да пробију лакши оклоп на оклопним возилима. Ова идеја није нова – израелске тромблонске мине типа VT/AP 30, 65 и 67, чији фрагменти имају пробојност 8, 10 и 15 mm челика за балистичку заштиту, при убојном радијусу 9, 18 и 25 метара.

Муниција PFHE Mk2 (Pre-Fragmented High Explosive) наследница је PFHE

и појавила се 1975. године. Пројектил има близински упаљач са повећаном отпорношћу на ометање и ефикаснијим фрагментационим ефектом. Фрагменти овог типа муниције показали су високу ефикасност против оклопа авиона или хеликоптера, али и неоклопљених циљева попут ракета.

3Р муниција, или како се још назива, PFPPX (Pre-Fragmented Programmable Proximity Fuzed), поседује програмбилни упаљач, још софистициранији у односу на оне муниције PFHE Mk2. Наиме, постоји шест начина дејства.

У односу на PFHE Mk2, знатно је побољшан и фрагментациони ефекат. Наиме, користи се префрагментирани тип кошуљице, код које је оптимизовано укупно 2.500 фрагмената, од чега 1.100 куглица пречника три милиметра који дејствују према напред (тежи) и бочно (лакши, али бројнији). Пробојност куглица од легуре волфрама је 18 mm легуре алуминијума. Такође, оне немају велику густину и из тог разлога омогућавају мањи губитак брзине са растојањем. Почетне брзине фрагментата су између 900 и 1500 m/s, што се граничи са поткалибарним пројектилима стабилисаним крилцима. Муниција 3Р представља тренутно најуниверзалнију артиљеријску муницију на свету, изванредних карактеристика и употребљивости, а једини њен недостатак је цена.

APFSDS (Armour Piercing Fin Stabilized Discarding Sabot) је поткалибарни пројектил стабилизан крилцима и намењен је за дејство против оклопа. Захваљујући високој почетној брзини од 1.470 m/s и пенетратору од тешког метала постиже се пробојност од 135 mm панцирног челика на даљини 1.000 метара. Новија муниција има почетну брзину 1.600 m/s и пробојност 140 милиметара. То значи да је могуће пробити било које БВП тренутно у употреби у свету са чела и тенк са бока.

Перспектива

Каква је перспектива овог у основи врло старог артиљеријског система ПВО? У изворној форми, без повезивања на савремен СУВ, не баш светла.

Муниција 3Р са приказаним фрагментима у облику куглице

Међутим, са таквим СУВ-ом и савременом муницијом 3Р, чак и са задржаним изворним механизмом мање брзине гађања, Vofors је и те како актуелан, посебно уколико је постављен на камионској шасији, попут домаће ФАП 2026, која би могла да буде основа за варијанту аналогну шведском Tridon-у. Једини артиљеријски системи који имају упоредиву ефикасност са Vofors-ом са муницијом 3Р у погледу утрошка муниције и домета, представљају топови калибра 35 mm и муницијом ANEAD, али ови немају могућност дејства против заклоњеног хеликоптера и пешадије у заклонима. Штавише, у Vofors-у не седе скрштених руку. Наиме, у развоју је муниција типа KLAM, са корекцијом путање помоћу минијатурних млазница постављених приближно на тежишту пројектила. Стабилизација је

Шест начина дејства

Муниција 3Р има шест начина дејства. Темпирно дејство користи се против заклоњених циљева типа пешадије у рововима или хеликоптера који се налазе заклоњени иза крошњи дрвећа. Време се темпира уређајем PFP (Programmable Fuze Programmer), спојеним на систем за управљање ватром (СУВ), а тачност износи $\pm 0,5\%$ од времена лета до циља. Овај мод може се користити и против циљева на мору и копну, као што је хеликоптер иза крошњи дрвећа. Сваки пројектил покрива површину од 140 m².

Ударно дејство са кашњењем користи се за дејство против лако оклопљених циљева типа оклопних транспортера и БВП, трупа у бункеру, згради или кући и слично. Примењује се кашњење 300 ms, а пробојност је 18 3Р муниција панцирног челика или 150 3Р муниција армираног бетона.

Ударно дејство без кашњења користи се против неоклопљених циљева типа камиона, бродова...

Близинско дејство на малим висинама одређује простор око циља унутар ког може да дође до детонације – примењује се за нисколетеће циљеве малих димензија, попут ракете, авиона и хеликоптера. Тиме се искључује ометање и лажни сигнали (објекат на земљи као камион, дрво), а приоритет је близинско дејство. Типичан пример је дејство против хеликоптера који се сакрива иза крошњи дрвећа или нисколетећа противбродска ракета у условима таласа. Приоритет је близинско дејство.

Близинско-ударно дејство на малим висинама је као и претходно, али са приоритетом ударног дејства, где постоји велика вероватноћа директног погоotka – нисколетећи отпорни циљеви (оклопљени авиони и хеликоптери) и већи циљеви типа брода – борбених чамаца. Примењује се кашњење од 300 ms, што је приближно једнако дужини пројектила, односно, пуно дејство фрагментације унутрашњости циља.

На крају ударно-близинско дејство се користи када није подешен неки други начин дејства и у зависности од положаја циља – ако је циљ погођен, испољава се ударно дејство, а ако пројектил прође поред циља на довољно малој удаљености (10 метара за авионе, 2-3 или пет метара за ракете), испољава се близинско дејство. Овај мод примењује се за дејство са топова који немају PFP.

остварена помоћу крилаца, а упаљач је програмабилни.

Маса експлозивног пуњења нешто је мања у односу на 3Р (85 грама у односу на 120), а и број фрагментација (800 пречника три милиметра). Маса пројектила је већа, 1,4 kg, а почетна брзина приближно једнака топовима Vofors 40 mm L/60 (850 m/s, у односу на 3Р која има 1012 m/s). Међутим, смањена почетна брзина и експлозивно пуњење, представљају сасвим прихватљиву „жртву“, за обезбеђење корекције путање, која има драстично повећану вероватноћу погађања и смањење утрошка муниције. Такође, сматра се да је фрагментациони ефекат сличан старијој муницији PFHE и PFHE Mk2, што се још сматра врло добрим резултатом.

Примена принципа муниције са корекцијом путање код мањих кали-

бара од 40 mm знатно би више утицала на смањење ефикасности њихове бојне главе, тако да је управо калибар 40 mm перспективан и у овом погледу. Применом муниције са корекцијом путање, артиљеријска ПВО доживеће праву ренесансу, а сви калибри који такву муницију неће имати могли бипреко ноћи постати застарели, бар до достизања потребног технолошког нивоа да се изведе довољан степен минијатуризације. Штавише, Vofors ће са муницијом KLAM имати довољан ефикасни домет да се може упоређивати и са ракетама 3-в малог домета, а стари добри Vofors добиће карактер артиљеријско-ракетног система и биће ефикаснији него икад. Предност над конкуренцијом, такође, биће већа. ■

Mr Себастиан БАЛОШ

ПОНОВО У СЕРИЈСКОЈ ПРОИЗВОДЊИ Су-25?

Фабрика авиона у Улан-Удеу (УВАЗ) из источног Сибира најавила је могућност поновног покретања серијске производње јуришног авиона „сухој“ Су-25 УБ. Та фабрика је у време СССР-а производила двоседе верзије авиона Су-25. Потенцијални наручилац је руско министарство одбране.

Крајем новембра ове године Андреј Реус, један од директора Уједињене индустријске корпорације „Оборон-пром“, навео је да се разматра опција враћања авиона Су-25 у серијску производњу. Премда Реус није истакао временске рокове, претпоставља се да руско министарство одбране подржава пројекат, иако још увек не постоје званичне намере за куповину нових Су-25 УБ/УБМ у руским плановима опремања за период 2011–2020 године.

Идеја о поновној серијској производњи Су-25 има мноштво присталица. Последњи једноседи Су-25 произведени су 1992. године. Искуства из сукоба у којима је учествовао тај авион веома су добра, због чега су авиони Су-25 омиљени међу руским пилотима. Руске ваздухопловне снаге тренутно проводе програм модернизаци-

је те летелице у варијанту Су-25 СМ. Уколико погони у Улан-Удеу започну производњу двоседа Су-25 УБМ, они ће осим за преобуку на авионе Су-25СМ бити коришћени и као летећа командна места за ударне групе једноседих јуришника.

Руски државни програм набавке војне опреме у међувремену је повећан са 417 на 625 милијарди америчких долара, што отвара могућности за ку-

повину додатних летелица које првобитно нису биле планиране.

Погони у Улан-Удеу превасходно производе хеликоптере. Руске ваздухопловне снаге планирају да у наредних неколико година купе и модернизују око 1.000 хеликоптера, па поједини стручни извори постављају питање могућности и производних капацитета у Улан-Удеу да паралелно производе и авионе и хеликоптере. ■

ЧАВЕЗ ОБЗНАНИО НОВУ КУПОВИНУ РУСКОГ ОРУЖЈА

Председник Венецуеле Хуго Чавез обелоданио је крајем новембра информацију да је Русија одобрила Венецуели нови кредит у износу од четири милијарде америчких долара, намењен куповини наоружања. Овај кредит биће употребљен за реализацију плана опремања венецуеланских оружаних снага до краја 2013, који је пројектован на износ од 30 милијарди америчких долара.

Венецуела је највећи купац руског наоружања на тлу Јужне Америке. До сада је у Русији, између осталог, уговорена куповина 24 вишенаменска борбена авиона Су-30МКВ, 34 транспортна хеликоптера Ми-17В и три Ми-26, те 10 борбених хеликоптера Ми-35.

Према речима председника Чавеза, нови кредит биће употребљен за куповину одбрамбеног оружја намењеног за заштиту од „империјалиста и њихових савезника“. ■

УСПЕШНО ТЕСТИРАНА МОДИФИКОВАНА РАКЕТА БРАМОС

Модификована верзија суперсоничне крстареће ракете „брамос“ (BrahMos), индијске производње, успешно је тестирана 2. децембра ове године на опитном полигону Чандипур. Верзија Блок 3 те ракете има напредни система навођења на циљ и побољшани софтвер. Омогућено је извођење оштријих маневара на путањи лета ракете и стрмије понирање на циљ, уколико се напад изводи са великих висина.

Телеметријски системи и остали уређаји за опитовање потврдили су, према индијским изворима, успешност тог тестирања.

Ракета је развијена уз помоћ руских стручњака. Дуга је 8,4 метра и може да лети брзином која је 2,8 пута већа од брзине звука. Домет ракете са конвенционалном бојном главом од 300 килограма износи око 290 километара. Прецизност ракете креће се око 10 метара. Премда је ракета превасходно намењена за дејство против циљева на мору, успешно се може употребити и по циљевима на копну.

„Брамос“ може бити лансирана са различитих платформи (авион, брод, подморница и различите земаљске лансирање станице). Прве верзије те ракете уведене су у наоружање пре пет година. ■

ИЗГУБЉЕНА РАКЕТА НОСАЧ СА ТРИ САТЕЛИТА

Ракета са три руска сателита вероватно се срушила у Пацифик, током неуспелог лансирања 5. децембра. Претпоставља се да је до пада дошло услед квара и немогућности ракете носача да достигне своју орбиту након лансирања.

На ракети носачу налазила су се три сателита намењена за функционисање у оквиру сателитског навигацијског система ГЛОНАСС, руском пандану америчког ГПС система.

Како наводи агенција Интерфакс, лансирање је изведено са космодрома у Бајконуру, Казахстан. Руски извори претпостављају да је ракета носач са сателитима пала у Пацифик у рејону Хавајског острва.

У орбити се тренутно налази 26 сателита, који функционишу у систему ГЛОНАСС, што омогућава покривање целокупне руске територије. ■

Вести припремио мр Славиша ВЛАЧИЋ

САД БРИНЕ ПРОДАЈА ФРАНЦУСКИХ БРОДОВА РУСИЈИ

Према једном од тајних докумената који су недавно процурели на сајту Викиликс, САД су изразиле забринутост због намере Француске да Русији прода носаче хеликоптера класе Мистрал. Како је презентовано у једном од докумената, амерички државни секретар Роберт Гејтс разишао се у ставовима са француским колегом Ервом Морином, који је остао чврст у намери да се Русији продају врхунски ратни бродови намењени пројекцији поморске моћи. ■

Авион дорнијер До-28Д2

ДО КРАЈА ВЕРАН ГЕОДЕТАМА

У Министарству одбране Србије одлучено је да се за потребе фотограметријског снимања набави нов авион „сенека V“. Долазак те летелице означава коначни крај службе два авиона „дорнијер“ До-28Д2, који су већ дуго приземљени на аеродрому Батајница. За те летелице се међу посадама говорило како једине у војци доносе профит. Наиме, прешле су сваки педаљ бивше СФРЈ током снимања терена за израду географских карата.

Током Другог светског рата презиме конструктора и предузимача Клаудиуса Дорнијера налазило се у ознаци немачких бомбардера, почев од До-17 до До-217. Како су у послератној Немачкој приоритет били обнова и денацификација, авиони марке „дорнијер“ нису били пожељни ни потребни. Зато се Клаудиус склонио у Мадрид и тамо наставио са радом на новим пројектима, додуше неборбене намене. Дорнијерова ознака поново се појавила 1954. године, са прототипом До-25. Реч је о висококрилцу, са четири седишта, предвиђеном за полетање и слепање са кратких и делимично уређених стаза, а погодном за одржавање везе и превоз по маси скромних терета.

Модел

Биле су потребне две године да се од До-25 дође до првог серијског примерка До-27 са мотором Лајкоминг

(Lycoming) GO-480-B1A6 од 275 коњских снага. У то време Дорнијерова фабрика се већ вратила у Немачку. Од 1956. до 1966. године произведен је 571 До-27, углавном за војне кориснике. Захваљујући његовој одличној прођи, у „Дорнијеру“ су започели пројектовање двомоторног деривата са ознаком До-28. На првом прототипу из 1959. искоришћен је већи део змаја једномоторног претходника. Такав авион солидно се продавао, али су у „Дорнијеру“ проценили да морају отићи корак даље, па су пројектовали До-28Д „скајсервант“ (Skyservant), са два мотора Лајкоминг IGSO-540 од 380 коњских снага.

У односу на До-27 и До-28, пројектован је потпуно нов, већи и виши труп са девет седишта за путнике, нов вертикални стабилизатор, а задржана су крила. После прототипа, који је полетео 23. фебруара 1966, те шест предсеријских авиона, размах крила пове-

ћан је за пола метра и маса авиона за око 150 килограма. У „Дорнијеру“ су тако добили До-28Д-1, произведен у 54 примерака. Низ додатних побољшања – са проширеним резервоарима за гориво и продуженом кабином – довео је до авиона До-28Д-2, који су прихватили у РВ и РМ Немачке као авион за везу и лаки транспорт, са кратком стазом полетања и слетања. Осим немачке наруџбине од 121 авиона, додатне количине продате су у више од десет држава. Ратно ваздухопловство Турске има два авиона модификована за електронско извиђање са подtrupном пријемном антеном. Укупно је произведено 172 авиона До-28Д2.

Осамдесетих година у „Дорнијеру“ су покушали да наставе пројекат До-28Д2 у новим дериватима – До-128-2, без промене мотора, и До-128-6 са турбоелисним моторима, али продате су скромне количине. Онда су значајно продужили До-28Д2 и на тај начин добили До-228-100 са 15 седишта и До-228-200 са 19 седишта, са турбоелисним моторима. Те летелице продате су у стотинама примерака и још увек се производе.

Основна намена

Војногеографски институт (ВГИ) из Београда почео је од 1951. да проводи аерофотограметријска снимања из ваздуха простора Југославије и граничног појаса са аутоматским аерофото камерама фирми „Вилд“ (Wild) и „Цајс“ (Zeiss Јена). За те намене коришћени су разни лаки транспортни авиони – славне „дакоте“ и „јункерси Ју-52“, „авро ансон“, 214 и чак бомбардер „петљаков“ Пе-2. Када се током шездесетих рад за ВГИ усталио, у првој половини седамдесетих, у наменски формираном авијацијском одељењу за аеро-

Последња сјајанка: од бомбардовања НАТОа 1999. године оба До-28Д2 стоје на месту где се некада налазио хангар транспортне авијације уништен током дејства на аеродром Батајница

Избор мотора

У време када су стварани „дорнијерови“ висококрилци, били су изузетно раширени мотори фирме „Лајкоминг“. Тако се догодило да идентичне моторе какве су користили „дорнијери“, има добар део југословенских авиона. Мотори из низа са генеричком ознаком GO-480 уграђивани су у авионе за везу „утва-66“, пољопривредне авионе „утва-65“, лаке борбене авионе Ј-20 „крагуј“, а мотори O-360 са првих До-28А/Б коришћени су на школским авионима „утва-75“. Мотор IGSO-540 са До-28Д2 налази се у „блиским родбинским односима“ са AEIO-540, какав има школски авион „ласта“. Наследник „дорнијера“ такође има Лајкомингов мотор модел TSIO-360RB.

фотограметрију, летеле су „дакота“ и домаћи авиони „утва-60АФ“. Они су касније замењени са До-28Д2, коме је модификован доњи део трупа за потребе рада са камерама, које је обезбеђивао Војногеографски институт.

Први примерак До-28Д2, са регистарском ознаком 70501, примљен је у наоружање 22. августа 1975. у састав 119. пука помоћне авијације на аеродрому Батајница. Без промене аеродрома, уникатни До-28Д2 и две наменске „дакоте“ (71211 за аерофотограметрију и 71288 за калибражу) премештени су јуна 1977. у састав 675. транспортне авијацијске ескадриле (трае), јединице која се до тада примарно бавила превозом врховног команданта Тита и високих руководиоца оружаних снага. За замену остареле „дакоте“ 18. јула 1977. примљен је и други примерак До-28Д2.

За потребе ВГИ До-28Д2 летели су у просеку, према годишњем плану, 100 часова (за наменске потребе оружаних снага) и још 200 часова налета за цивилне потребе, такође за снимања терена. Значајно време су посаде До-28Д2 проводиле на разним аеродромима широм државе, у складу са тим где се проводило снимање терена. Уз посаде из 675. трае стално су били и припадници Одсека за снимање из ваздуха из састава ВГИ, задужени за рад са камерама. Ти задаци имали су изузетан национални значај. Треба имати у виду

да је ВГИ дуго био једина институција овлашћена да изводи снимања из ваздуха за потребе премера и истраживања земљишта.

Један од посебних задатака било је аерофотоснимање проведено са термалним скенером, у сарадњи ВГИ и „Индустропроекта“ (касније ИНА-проекта) изнад континенталног дела државе и акваторија.

Ратна примена

Рутинске задатке за потребе ВГИ прекинуо је грађански рат 1991. године. У то време оба „дорнијера“ коришћена су за психолошко-пропагандна дејства. Дубоко изнад територија под контролом противника, из тих авиона избацивани су леци, припремљени у Команди ЈРВ и ПВО – у касније контраверзном тиму ОПЕРА (Одељење за психолошко ратовање). Један од учесника тих летова, у то време подофицир на самом почетку каријере, сећа се да су као једину меру безбедности на летове до рејона Ђакова и Осијека носили падобране, за случај да буду погођени и принуђени на искакање из авиона. Чланови посаде никада нису

Наследник

Позната америчка фирма „Пајпер“ (Piper), основана 1927, до сада је стекла репутацију једног од главних светских произвођача лаке авијације – од једномотораца за аероклубове и приватне кориснике, до двомоторних авиона погодних за разне намене, укључујући аерофотограметрију. Први прототип авиона Па-34 „сенека“ полетео је још 1971, али је од тада стално усавршаван. „Сенека“ се по лиценци производи у Пољској и Бразилу. Две „сенеке“ користе се у Србији за обуку пилота вишемоторних авиона у фирмама „Принц ејвиејшен“ и „Пеликан“. За ВиПВО изабран је актуелни производни модел „сенека V“.

ишли наоружани на задатке, а авиони никада нису променили изузетно уочљиву сјајну белу шему бојања.

На летове са аеродрома Батајница кретала су у јесен 1991. два пилота и механичар-летач, са пуним авионом летака. Због мале брзине пењања „дорнијера“, хватали су висину од 16.000–17.000 фита (приближно 4.800–5.300 метара), безбедну од дејства хрватске ПВО на првом делу марш-руте до Новог Сада. Како „дорнијер“ нема пресурлизовану кабину, користили су кисеоничке маске. Изнад одређеног рејона леци су избацивани кроз отвор за камеру. Учесник тих летова каже да се радило о физички врло захтевном послу, због велике количине летака. Зато се пилот повремено придруживао свом колеги механичару и здруженим силама завршавали су посао, како би се што пре окренули и вратили кући.

Почетком 1992. „дорнијери“ су летели и

изнад Сарајева, узалудно избацујући летке са позивом на мир у земљи која је тонула у рат.

Ти авиони вратили су се рутинским задацима у лето 1992. године. Услед реорганизације вида, променили су „фирму“ и из 675. трае 1997. године прешли у састав 677. трае, а после реорганизације Војске 2006. године у 138. мтрае. У међувремену, због истека ресурса и непостојања могућности ремонта (последњи ремонти у Немачкој проведени су 1985. и 1986. године) прво је приземљен авион 70502. Он је до децембра 1993. извео 3.114 летова, са 3032,15 часова налета. Авион 70501 наставио је да лети све до 5. марта 2007. године, до када је имао 5.634 летова са 4.143 часова налета.

Како су снимци из ваздуха, које ради Војногеографски институт, изузетно потребни, надлежни су морали да одлуче да ли ће се ремонтovati До-28Д2 или набавити нов авион. Пресудила је цена – ремонт старог авиона достиже практично 70 одсто цене потпуно нове летелице виших перформанси. Зато су сада До-28Д2 постали вишак и вероватно ће ускоро бити отуђени из ВиПВО Војске Србије. Задатке „дорнијера“ преузеће нови двомоторни авион „сенека V“.

Александар РАДИЋ

Тактичко-техничке карактеристике

Намена: лаки транспортни авион, у Војсци Србије наменски опремљен за аерофотограметријска снимања
 Посада: два члана
 Погонска група: два мотора Textron Lycoming IGSO-540A1E, снага 2x283 kW
 Димензије:
 размах крила ..... 15,55 m
 дужина ..... 11,41 m
 висина ..... 3,90 m
 површина крила ..... 28,60 m²
 Маса:
 празан авион ..... 2.552 kg
 максимална у полетању ..... 4.035 kg
 Перформансе:
 максимална брзина ..... 325 km/h
 економична брзина крстарења ..... 241 km/h
 минимална брзина ..... 104 km/h
 почетна брзина пењања ..... 320 m/min.
 врхунац лета ..... 7.680 m
 максимални долет ..... 2.875 km
 дужина залета ..... 280 m
 дужина протрчавања ..... 228 m
 Носивост: 1.100 kg терета или осам путника
 димензије теретне кабине: 3,97x1,37x1,52 m

У ДРУШТВУ СЛАВНИХ

На првим послератним парадама Југословенске армије, одржаним на улицама Београда, на челу ешалона обично су била командна возила марке „штајер“ (Steyr) 1500А.

Реч је о једном од најбољих производа аустријске и немачке аутомобилске индустрије.

Почетком Другог светског рата један од приоритета била је унификација шасија за све категорије моторних возила, уз препуштање производње каросерија суб-контракторима за посебне намене. За

класу носивости од 1,5 тоне 1940. године прихваћена је понуда аустријске фирме „Штајер-Дајмлер-Пух“ (Steyr-Daimler-Puch), која води порекло из средине 19. века. Оснивач фирме Јожеф Верндл зачетник је прве пушкарске фирму у месту Штајер, која се

прославила масовном производњом карабина „манлихер“, основног наоружања Аустро-Угарске у Првом светском рату.

Производне могућности

После рата морала је да буде заостављена производња наоружања у пораженој Аустрији, а марка „штајер“ преживела је уласком у производњу теретних и путничких аутомобила.

Производне могућности увећане су 1934, када су се удружиле три аустријске фабрике „Штајер“, „Дајмлер“ и „Пух“ у јединствену фирму, чије се име одржало до данас. Од малосеријске производње, у Аустрији се после Аншлуса прешло на масовну израду возила, као одговор на потребе немачке оружане силе.

Најпознатији ратни производ по-стала је породица возила заснована на универзалној шасији носивости 1,5 тона, пројектованој у фирми др Фердинанда Поршеа. Реч је о два модела са формулом 4x2 и 4x4. За наставак рада изабран је пројекат 147, са погоном на сва четири точка, који је у „Штајеру“ добио ознаку модел 270.

Добро аеродинамички обликовано возило погонио је бензински мотор порше 145, који се одликовао изузетним перформансама. У то време у „Штајеру“ је покренута производња гусеничног возила за вучу RSO са идентичним мотором. Зато се, у маниру унификације, покушавало пронаћи што више идентичних елемената на различитим производима. Возило 4x4 наручено је у великим количинама под ознаком 1500A, која указује на носивост у килограмима, а суфикс А на погон на сва четири точка (на немачком Allradantrieb).

У почетној производњи постојала су два основна модела шасија: 1500A/01 и 1500A/02. Код 1500A/01 резервни точак постављен је на левој страни на централном делу возила. На моделу 1500A/02 уклоњен је резервни точак и на рачун тог простора проширена су врата. Тело 1500A/02 било је краће, а пртљажник већи. Немачки возачи јако су ценили 1500A/02 због добре управљивости и повољне поделе масе у односу 50:50 одсто на сваку осовину. Систем хлађења са два вентилатора, постављен изнад мотора, изузетно се ценио у Вермахту, посебно у јединицама које су се бориле у северној Африци.

У погонима „Штајера“ монтирано је 12.450 шасија, почев од средине 1941. године, а у две

немачке фабрике – „Вандерер (Wandeler)/Ауто Унион АГ“ и од 1944. у погону „Ауди“ монтирано је око 5.600 шасија. Каросерије су углавном долазиле из фабрике „Лонер-Верке“ (Lohner-Werke) из Беча и биле су усклађене са стандардима немачке војске за кате-

Омнибус

Осим основних стандардизованих модела, у малим количинама израђивани су аутобуси познати као „омнибус“ за превоз 8–10 људи у потпуно затвореној високој каросерији. „Омнибус“ се лако претварао у санитарско возило. Посебна варијанта имала је, уместо пенуматика, металне точкове за кретање железничком пругом.

горију 1,5 тоне са интерним ознакама Kfz. 12, Kfz. 15 и Kfz. 70 итд. То су биле возила за превоз људи са осам седишта, лака транспортна возила са два седишта и командна возила са шест седишта и четворо врата, изведена са платненим покретним кровом. Ознака Kfz. 21 односила се на кабриолете „командерваген“ са уређеном унутрашњости возила, која се сматрала луксузном за ратне прилике. Седишта су се лако претварала у кревете. Таква возила додељена су командантима Афричког кора Ервину Ромелу и касније Хансу Јиргену фон Арниму. Британци су у Тунису дошли до Арнимовог возила које су пребацили у отаџбину на тестове.

На основу модела 1500А у другој половини 1944. почела је производња „штајера“ 2000А, носивости две тоне.

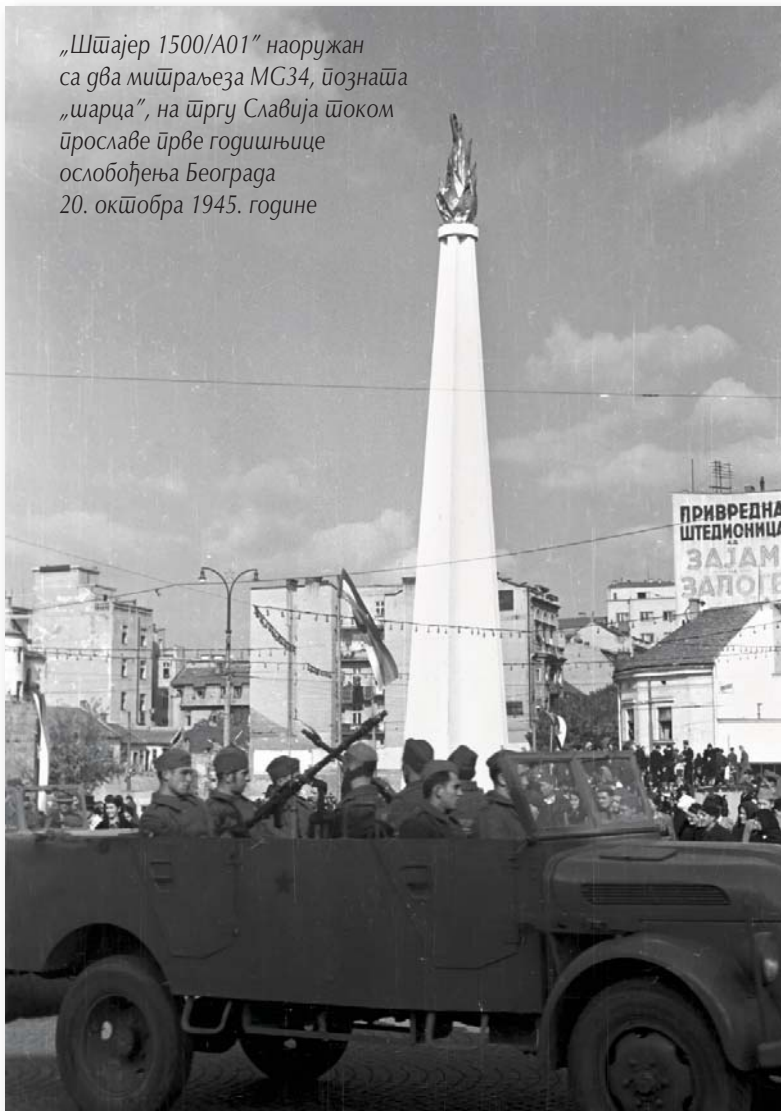
Већ почетком 1945. производња је прекинута због недостатка сировина и енергије. У завршним борбама Другог светског рата заводе „Штајер“ заузела је совјетска армија. Возила су одмах из монтаже предата јединицама, а касније су служила за цивилне намене. Понека су модификована у ватрогасна возила.

Партизанско возило

У послератној обнови у „Штајеру“ су, од 1946. године, организовали производну линију за модел 1500А, а затим су од 1947. почели да производе деривате са дизел мотором и продуженом каросеријом. Возила која су настала на бази оригиналног Поршеовог пројекта остала су у производњи чак 27 година.

У Југословенској армији „штајер 1500“ био је поштован и прести-

„Штајер 1500/А01“ наоружан са два миџраљеза МС34, познати „шарца“, на штрку Славија током прославе прве годишњице ослобођења Београда 20. октобра 1945. године

жан део ратног плена. Обично су команданти јединица „присвајали“ за себе возила која су била остављена дуж правца повлачења сила Осовине. После рата „штајери“ су углавном остали тамо где су се затекли, и поред настојања да се проведе унификација возног парка по јединицама Југословенске армије.

Доказ о томе колико се „штајер 1500А“ сматрао престижном техником јесте одлука да се на првој после-

Основна варијанта „штајера 1500/А01“ за превоз људства на улицама Београда 19. октобра 1946. године

У духу времена, маја 1948, пратња Титове штафете позира на „штајеру 1500/А02“ у Младеновцу на путу из Бишлоља до Београда

„штајера“, за артиљерију II армије три „штајера“, за артиљерију V армије један „штајер“, за Команду позадине шест „штајера“...

Проблеми око дугорочног одржавања возила из ратног плена били су, међутим, претешки, првенствено због недостатка резервних делова, а често и због непостојања прецизне евиденције

где би се потребни делови могли пронаћи. Зато су „штајери 1500А“ тихо нестали у првим послератним годинама, а команданти су почели да се возе у америчким командним возилима „доџ“.

Углед славне аустријске марке „Штајер“ на Балкану вратио је условни наследник модела 1500А, са истом нормативном носивошћу од 1,5 тона – „пинцгауер“. ■

А. РАДИЋ

ратној великој паради, одржаној у Београду поводом прве годишњице ослобођења – октобра 1946 – одреде за возила које ће предводити парадне ешалоне. У то време јединице су биле сиромашне моторизацијом, па је посебним наређењем Генералштаба (стр. пов. 1104) од 3. октобра 1946. обезбеђен потребан број „штајера“ за приказивање пред грађанима Београда, Титом, државним врхом и пољским председником, који је био први високи званичник савезника у посети Југославији. За параду је Саобраћајно одељење Генералштаба морало да обезбеди возила прикупљањем из разних састава – за артиљерију I и III армије по два

Тактичко-техничке карактеристике

Мотор: Штајер са осам цилиндара снаге 55 kW (75 КС) на 2.700 о/min, радна запремина 3.517 cm ³	
Резервоар за гориво:	100 l
Потрошња горива:	
на путу	24 l на 100 km
ван пута	36 l на 100 km
Максимална брзина:	
на путу	90 km/h
ван пута	45 km/h
Маса празног возила:	2.485 kg
Максимална маса:	4.160 kg
Дужина:	5.080 mm
Ширина:	2.030 mm
Висина:	2.320 mm